

TARTU ÜLIKOOL

ÕIGUSTEADUSKOND

Äriõiguse ja intellektuaalse omandi õppetool

Agnes Kangur

**ÜLDIST KEHTIVUST OMAVATE SÄTETE MÕISTE KAVANDATAVA EUROOPA
ABIELUVARAREŽIIMIDE MÄÄRUSE ART 22 TÄHENDUSES**

Magistritöö

Juhendaja: *MJur* Maarja Torga

Tartu 2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. ÜLDIST KEHTIVUST OMAVATE SÄTETE MÕISTE SISUSTAMINE LÄHTUDES ABIELUVARAMÄÄRUSE KAVANDATAVAST SÕNASTUSEST.....	9
1.1. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastus	9
1.2. Euroopa Parlamendi muudatusettepaneku sõnastus	23
2. ÜLDIST KEHTIVUST OMAVATE SÄTETE MÕISTE SISUSTAMINE LÄHTUDES ASJAKOHASTE EUROOPA LIIDU MÄÄRUSTE SÜSTEEMIST	29
2.1. Üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamine lähtudes Rooma I ja Rooma II määruste süsteemist	29
2.2. Üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamine lähtudes Abieluvaramääruse ettepaneku süsteemist	37
3. ÜLDIST KEHTIVUST OMAVATE SÄTETE MÕISTE SISUSTAMINE LÄHTUDES ABIELUVARAMÄÄRUSE ART 22 EESMÄRGIST.....	41
3.1. Avaliku korra kaitsmise eesmärk	41
3.2. Õigussuhte nõrgema poole kaitsmise eesmärk	53
3.3. Kolmandate isikute kaitsmise eesmärk.....	59
KOKKUVÕTE.....	64
The concept of overriding mandatory provisions in Article 22 of the EU Regulation on Matrimonial Property Regimes (Summary)	68
KASUTATUD LÜHENDID.....	72
KASUTATUD ALLIKAD	74
Kasutatud kirjandus	74
Kasutatud õigusaktid	75
Kasutatud kohtupraktika.....	77
Muud materjalid	79

SISSEJUHATUS

Euroopa Liidus on liikmesriigiti suured erinevused nii abielu varalisi tagajärgi reguleeriva materiaalõiguse kui ka abikaasade varalistele õigustele kohaldatavate rahvusvahelise eraõiguse eeskirjade vahel. See asjaolu tekitab õiguslikke probleeme ning takistab isikute vaba liikumist, sest abikaasadel puudub kindlus selles osas, millise riigi kohtule nende vahel tekkida võiv vaidlus allub ning millise riigi õigust sellises vaidluses kohaldataks. Nimetatud probleemi lahendamiseks tegi Euroopa Komisjon 2011. aastal ettepaneku Euroopa Liidu Nõukogu määruse väljatöötamiseks, mis reguleeriks kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist abieluvararežiime käsitlevates asjades¹ (edaspidi Abieluvaramääruse ettepanek). Abieluvaramääruse ettepanek on käesoleva magistritöö kirjutamise ajal läbinud Euroopa Parlamendi esimese lugemise, mille tulemusena võttis Euroopa Parlament 10.09.2013. a. vastu seadusandliku resolutsiooni². Sellega kiitis Euroopa Parlament Abieluvaramääruse ettepaneku muudetud kujul heaks (edaspidi Euroopa Parlamendi muudatusettepanek).³

Seni on Eesti kohtud n-õ rahvusvahelise iseloomuga abieludes olevate abikaasade (st abikaasad, kes kas elavad erinevates riikides, omavad erinevaid kodakondsuseid või omavad vara erinevates riikides) varalistele õigustele kohaldatava õiguse määramisel kohaldanud rahvusvahelise eraõiguse seadust⁴ (edaspidi REÕS) ja asjakohaseid välislepinguid.⁵ Kuivõrd Euroopa Liidu määrused on tulenevalt Euroopa Liidu toimimise lepingu⁶ (edaspidi ELTL)

¹ Euroopa Komisjoni ettepanek: Nõukogu määrus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta abieluvararežiime käsitlevates asjades. 16.03.2011. KOM(2011) 126 - 2011/0059 (CNS), lk 2-28.

² Euroopa Parlamendi 10. septembri 2013. aasta seadusandlik resolutsioon ettepaneku kohta võtta vastu nõukogu määrus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta abieluvararežiime käsitlevates asjades (COM(2011)0126 – C7-0093/2011 – 2011/0059(CNS)).

³ Euroopa Komisjoni ettepanek: Nõukogu määrus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta abieluvararežiime käsitlevates asjades. 16.03.2011. KOM(2011) 126 - 2011/0059 (CNS), muudetud Euroopa Parlamendi 10.09.2013 resolutsiooniga nr P7_TA(2013)0338.

⁴ Rahvusvahelise eraõiguse seadus. – RT I 2002, 35, 217; RT I 2009, 59, 385.

⁵ Eesti Vabariik on sõlminud järgmised õigusabilepingud, mis ühtlasi reguleerivad ka abikaasade varasuhetele kohaldatavat õiguse küsimust: Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping. 11.11.1992. – RT II 1993, 6, 5; Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades. 26.01.1993. – RT II 1993, 16, 27; Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ning kriminaalasjades. 15.02.1995. – RT II 1995, 13, 63; Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ning kriminaalasjades. 27.11.1998. – RT II 1999, 4, 22.

⁶ Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon. – Euroopa Liidu Teataja (ELT) C 83, 30.03.2010, lk 171.

Art-st 288 liikmesriikidele tervikuna siduvad ning vahetult kohaldatavad, peavad Eesti kohtud Abieluvaramääruse vastuvõtmisel hakkama selliste abikaasade varalistele õigustele kohaldatava õiguse määramisel kohaldama Abieluvaramäärust⁷ osas milles kolmandate riikidega sõlmitud õigusabilepingutest ei tulene teisiti.⁸

Abieluvaramääruse ettepaneku Art-ga 22 kavatakse Euroopa Liidu abieluvararežiimide regulatsiooni viia sisse nn „üldist kehtivust omavate sätete” instituut. Nimelt ei piira Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 viimase sõnastuse kohaselt kavandatava Abieluvaramääruse sätteid selliste sätete kohaldamist, mille järgimist peetakse liikmesriigi avalike huvide seisukohast niivõrd oluliseks, et need on kohaldatavad igas olukorras, mis kuulub nende reguleerimisalasse, sõltumata sellest, milline õigus oleks abieluvararežiimidele kohaldatav õigus. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 väljapakutud algset sõnastust soovis Euroopa Parlament muuta.⁹ Euroopa Parlamendi muudatusettepanekut aga Euroopa Komisjon ei aktsepteerinud.

Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamine Eesti kohtu poolt tuleks tulevikus kõne alla eelkõige juhul, kui määruse kollisiooninormid või abikaasade sõlmitud abieluvaralepingu kohaldatava õiguse kokkulepe viib tulemuseni, kus õigussuhtele kohaldub muu õigus kui kohtu asukohariigi õigus. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 ei anna seejuures konkreetseid juhiseid selle kohta, millised võiksid olla need riigisisised imperatiivsed sätted, millel on rahvusvaheliselt imperatiivne iseloom ning mida kohus võib seetõttu kohaldada ka olukorras, kus kohaldamisele kuuluks muu õigus kui kohtu asukohariigi õigus. Seetõttu peab kohus riigisisese sätte rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomu tegema kindlaks normi

⁷ Abieluvaramäärus kavatakse Euroopa Komisjoni ettepaneku kohaselt vastu võtta just seadusandliku erimenetluse raames (õiguslik alus ELTL Art 81 lõige 3) Euroopa Liidu määruse vormis, sest Euroopa Komisjon on arvamisel, et õiguskindluse ja etteaimatavuse tagamine ei ole võimalik muul viisil kui abieluvararežiime reguleerivate ühiste eeskirjadega, mis peavad olema kõikide liikmesriikide jaoks siduvad. Kui kavandatav Abieluvaramäärus võetaks vastu tõhustatud koostöö menetluse raames, siis oleks määrus siduv ainult nendele liikmesriikidele, kes on tõhustatud koostööga liitunud (tõhustatud koostööd reguleerib ELTL III jaotis). Tõhustatud koostöö raames on perekonnaõiguse valdkonnas vastu võetud lahutusajades kohalduvat õigust reguleeriv nn Rooma III määrus, millega Eesti Vabariik liitunud ei ole. Vt: Nõukogu määrus (EL) nr 1259/2010, 20. detsember 2010, tõhustatud koostöö rakendamise kohta abielulahutuse ja lahusele suhtes kohaldatava õiguse valdkonnas. – ELT L 343/10, 29.12.2010.

⁸ Vt lähemalt M. Torga. Õigusabilepingute kohaldamine tsiviilvaidluste lahendamisel Eesti kohtutes. – Kohtute aastaraamat 2012. Tallinn 2013, lk 76-81.

⁹ Euroopa Parlamendi muudatusettepanek sidus üldist kehtivust omavate sätete mõiste avaliku korra mõistega, defineerides üldist kehtivust omavad sätteid kui sätteid, mille eiramine oleks otseselt vastuolus asjaomase liikmesriigi avaliku korraga. Ühtlasi muutis Euroopa Parlament Komisjoni ettepanekut selliselt, et kehtestas kohtu asukohariigi üldist kehtivust omavate sätete kohaldamise eelduseks, et viidatud sätete kohaldamine ei tohi piirata Abieluvaramääruse ettepaneku Art-s 35 sätestatud kolmandate isikute kaitset käsitlevate sätete kohaldamist.

tõlgendamise teel. Eelnevast tulenevalt on käesoleva magistritöö eesmärgiks avada üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisu Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses ning välja selgitada need Eesti materiaalõiguses sisalduvad sätted, mis võiksid kvalifitseeruda üldist kehtivust omavateks säteteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses ning mida Eesti kohus võiks seetõttu viidatud artikli alusel kohaldada.

Nimetatud probleemi uurimiseks on käesolev magistritöö jaotatud kolmeks peatükiks, võttes arvesse Euroopa Kohtu juhiseid,¹⁰ mille kohaselt peab Euroopa Liidu õiguse sätteid tõlgendades lähtuma eelkõige tõlgendatava sätte sõnastusest, kontekstist ning vastava regulatsiooniga taotletavatest eesmärkidest.¹¹ Esimeses peatükis on üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisel lähtutud Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kavandatavast sõnastusest. Lisaks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastusele on analüüsitud ka Euroopa Parlamendi muudatusettepaneku sõnastust, et selgitada välja, kas sellest võiks abi olla üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisel. Teises peatükis on üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisel lähtutud Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kontekstist, mida on avatud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 17.06.2008. a määruse (EÜ) nr 593/2008 lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta¹² (nn Rooma I määrus) ja Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11.07.2007. a määruse (EÜ) nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta¹³ (nn Rooma II määrus) ning Abieluvaramääruse ettepaneku süstemaatilise tõlgendamise kaudu. Rooma I määrus ja Rooma II määrus on asjakohased, sest mõlemas määruses on üldist kehtivust omavate sätete mõiste juba kasutusel ning Euroopa Liidu kollisiooninormide ühtlustamise protsessi juures on oluline, et samal mõistel oleks sama tähendus Euroopa Liidu erinevates õigusaktides.¹⁴ Kuna Euroopa Liidu õigusnormi

¹⁰ Üldist kehtivust omavate sätete mõiste on autonoomne ning Euroopa Kohus on mitmel korral rõhutanud, et Euroopa Liidu määruste sätteid, sh neis kasutatud mõisteid, peab tõlgendama kooskõlas Euroopa Liidu määruste süsteemiga ja eesmärkidega. Vt. Euroopa Kohtu otsus (EKO) 03.07.1997, C-269/95, *Benincasa vs. Dentalkit*. – Euroopa Kohtu Lahendid (EKL) 1997, lk 3767, p 12; EKO 27.09.1988, C-189/87, *Kalfelis vs. Schröder jt.* – EKL 1988, lk 5565, p 15-16; EKO 09.01.1997, C-383/95, *Rutten vs. Cross Medical*. – EKL 1997, lk 57, p 13; EKO 20.01.2005, C-464/01, *Gruber*. – EKL 2005, lk 439, p 31; EKO 14.10.1976, C-29/76, *LTU vs. Eurocontrol*. – EKL 1976, lk 1541, p 3.

¹¹ EKO 10.03.2005, C-336/03, *easyCar (UK) Ltd versus Office of Fair Trading*. – EKL 2005, lk 1947, p 21.

¹² Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 17.06.2008. a määrus (EÜ) nr 593/2008, lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta. – ELT L 177, 04.07.2008, lk 6-16, edaspidi Rooma I määrus.

¹³ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11.07.2007. a määrus (EÜ) nr 864/2007, lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta. – ELT L 199, 31.07.2007, lk 40-49, edaspidi Rooma II määrus.

¹⁴ Euroopa Liidu määruste sätete kooskõlas olemise vajadust on rõhutatud näiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. juuni 2008. aasta määruse (EÜ) nr 593/2008 lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta preambuli p-s 7, mille kohaselt peaksid viidatud määruse sätted olema kooskõlas Nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määrusega (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades

tõlgendades peab tõlgendatava sätte sõnastuse ja konteksti kõrval lähtuma ka vastava regulatsiooniga taotletavast eesmärgist¹⁵, on magistritöö kolmandas peatükis analüüsitud üldist kehtivust omavate sätete mõistet lähtudes Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärgist. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärk on vaidlust lahendava kohtu asukohariigi avalike huvide kaitsmine. Käesolevas magistritöös pakutakse välja, et avalike huvide kaitsmise eesmärk hõlmab endas avaliku korra kaitsmise, õigussuhte nõrgema poole kaitsmise ning kolmandate isikute kaitsmise eesmärki. Kolmikjaotus on tuletatud sellest, et imperatiivsed sätted, mille eesmärgiks on mh avalike huvide kaitsmine, võib õiguskirjanduse¹⁶ kohaselt lähtuvalt regulatsiooni eesmärgist jagada just nendesse kategooriatesse.

Käesoleva magistritöö põhiallikateks on Abieluvaramääruse ettepanek ja Euroopa Parlamendi muudatusettepanek.¹⁷ Eesti riigisiseste normide rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomu tuvastamiseks on analüüsitud perekonnaseadust¹⁸ (edaspidi PKS), tsiviilseadustiku üldosa seadust¹⁹ (edaspidi TsÜS), pankrotiseadust²⁰ (edaspidi PankrS), pärimisseadust²¹ (edaspidi PärS), asjaõigusseadust²² (edaspidi AÕS) ning asjakohast kohtupraktikat. Magistritöö teisesteks allikateks, mis aitavad üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisele kaasa, on Rooma I määrus, Rooma II määrus ning nende määrustega seotud Euroopa Liidu institutsioonide töödokumendid.²³ Nagu eelnevalt märgitud, Rooma I ja II määrustest ning nendega seotud materjalidest on töös lähtutud eelkõige seetõttu, et ka neis sisalduvad üldist

ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määrusega (EÜ) nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta. Olgugi, et Abieluvaramääruse ettepaneku näol on tegemist perekonnaõiguse valdkonda kuuluva instrumendiga, ei ole põhjust arvata, et ka selles esinevad mõisteid ei peaks tõlgendama kooskõlas eespool mainitud määrustega.

¹⁵ EKo C-336/03 (*op. cit.* 11), p 21.

¹⁶ H. C. Grigoleit. – J. Basedow, K. J. Hopt *et al.* (eds.). The Max Planck encyclopedia of European private law. Volume 2. Oxford: Oxford University Press 2012, p 1127 ff.

¹⁷ Euroopa Komisjoni ettepanekut on võrreldud Euroopa Parlamendi muudatusettepanekuga, et teha kindlaks, kas sõnastuse erinevus on selline, mis muudaks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisala.

¹⁸ Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395; RT I, 27.06.2012, 12.

¹⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 06.12.2010, 12.

²⁰ Pankrotiseadus. – RT I 2003, 17, 95; RT I, 13.03.2014, 94.

²¹ Pärimisseadus. – RT I 2008, 7, 52; RT I, 09.10.2013, 3.

²² Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590; RT I, 13.03.2014, 82.

²³ St eelkõige Rooma I määruse ja Rooma II määruse ettepanekud. Vt: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma I määrus). Brüssel 15.12.2005 KOM(2005) 650 lõplik. 2005/0261 (COD); Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II). Brüssel, 22.7.2003 COM(2003) 427 lõplik. 2003/0168 (COD).

kehtivust omavate sätete instituuti reguleerivad artiklid. Lisaks peab Euroopa Liidu õiguskord moodustama ühtse terviku.²⁴ Kuna Abieluvaramäärus saab olema üks osa sellest terviklikust süsteemist, siis tuleb kavandatava Abieluvaramääruse sätteid tõlgendada kooskõlas ülejäänud Euroopa Liidu õigusega,²⁵ sh Rooma I ja II määrustega, mistõttu on neid allikaid kasutatud teiseste allikatena üldist kehtivust omavate sätete instituudi sisustamiseks. Seejuures on kasutatud ka nende määruste kohta käivat ja rahvusvahelise eraõiguse alast õiguskirjandust ning Euroopa Kohtu kohtupraktikat.

Kuivõrd Abieluvaramäärus on käesoleva magistritöö kirjutamise ajal veel ettepanek, puudub Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamise kohta mõistagi veel igasugune kohtupraktika. Ka Eesti õiguskirjanduses ei ole Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sisu ja kohaldamisega seonduvat õiguslikku probleematikat veel käsitletud. Küll aga on Abieluvaramääruse ettepanekut analüüsitud 2013. aastal Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas kaitstud magistritöös,²⁶ kuid seda vaid abieluvara jagamisele kohalduva õiguse valimisel kehtestatud piirangutega seoses. Lisaks on eestikeelses õiguskirjanduses varem analüüsitud üldist kehtivust omavate sätete instituuti. Juridicas on ilmunud 2002. aastal Rolan Jankelevitš'i artikkel pealkirjaga „Avalik kord ja imperatiivsed sätted rahvusvahelises eraõiguses”,²⁷ kuid seejuures on esitatud üksnes avaliku korra ja imperatiivsete sätete instituutide ülevaatlik võrdlus ning jäetud analüüsimate konkreetsete Eesti materiaalõiguses sisalduvate sätete võimalik rahvusvaheliselt imperatiivne iseloom ega ole pakutud välja konkreetseid määratlemise kriteeriumeid. Lühülevaade üldist kehtivust omavate sätete instituudist on antud ka rahvusvahelise eraõiguse õpikus,²⁸ kus aga ei ole üldist kehtivust omavaid sätteid analüüsitud Euroopa Liidu määruste kontekstis. Sarnasel teemal on 2008. aastal Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas kaitstud magistritöö, milles on uuritud imperatiivsete sätete ning üldist kehtivust omavate sätete olemust ning nendega seonduvaid õiguslikke

²⁴ Euroopa Kohus on rõhutanud, et Euroopa Liidu õiguse sätteid tuleks tõlgendada nii, et Euroopa Liidu õiguse süsteem moodustaks terviku. Vt lähemalt EKo 06.10.1982, C-283/81, *CILFIT vs. Ministero della Sanità*. – EKL 1982, lk 03415, p 20.

²⁵ Euroopa Kohus on seda põhimõtet rõhutanud näiteks järgmises lahendites: EKo 19.11.2009, C-402/07 ja C-432/07, *Sturgeon jt.* – EKL 2009, lk 10923, p 48;

²⁶ M. Vallimäe. Abikaasade privaatautonomia piirangud Euroopa ja Eesti rahvusvahelises eraõiguses. Magistritöö. Tartu Ülikool 2013.

²⁷ Vt. R. Jankelevitš. Avalik kord ja imperatiivsed sätted rahvusvahelises eraõiguses. – *Juridica*. 2002/7, lk 479-486.

²⁸ I. Nurmela *et al.* Rahvusvaheline eraõigus. Tallinn: Juura 2008.

probleeme²⁹ ning 2010. aastal Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas kaitstud bakalaureusetöö,³⁰ milles on analüüsitud imperatiivseid sätteid lepingulistele võlasuhetele kohaldatava õiguse kontekstis, kuid ka nendes töodes sisalduv analüüs ei ole käesoleva magistrیتöö probleemi lahendamiseks piisav, sest analüüs puudutab kitsamalt vaid lepingulisi võlasuhteid. Käesolev magistrیتöö uurib üldist kehtivust omavaid sätteid aga perekonnaõiguse kontekstis. *Juridica International*'is on 2013. a. ilmunud Kristel Degener'i artikkel Abieluvaramääruse ettepaneku kohta, milles käsitletakse Abieluvaramääruse ettepaneku³¹ kohaldumisala, kohtualluvuse ja kohalduva õiguse küsimust, kuid see artikkel ei puudutata üldist kehtivust omavate sätetega seonduvat problemaatikat.

Üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamiseks on käesolevas töös kasutatud eelkõige võrdlev-analüütilist uurimismeetodit. Täpsemalt on Abieluvaramääruse ettepaneku Art-t 22 analüüsides tuginetud analoogia korras Rooma I ja Rooma II määruste sarnaste sätete tõlgendustele ning võrreldud neid Abieluvaramääruse ettepaneku Art-ga 22, et selgitada välja, kas Rooma I ja II määruse üldist kehtivust omavate sätete regulatsiooni kohta käivad argumendid on ülekantavad Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 konteksti. Ühtlasi on üldist kehtivust omavate sätete mõistet sisustatud Euroopa Kohtu praktika analüüsi abil. Konkreetsete riigisiseste sätete kvalifitseerimisel üldist kehtivust omavateks säteteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses on lähtutud vastavate riigisiseste sätete eesmärgist.

²⁹ Vt. R. Piir. Imperatiivne õigus privaatautonomia üldise piiranguna lepingule kohaldatava õiguse valimisel. Magistrیتöö. Tartu Ülikool 2008. Vt lisaks: R. Piir. Eingreifen oder nicht eingreifen, das ist hier die Frage. Die Problematik der Bestimmung und des Anwendungsbereichs der Eingriffsnormen im internationalen Privatrecht. – *Juridica International* 2010, vol 17, pp 199-206.

³⁰ Vt. K. M. Jõgi. Kohustuslikud sätted Rooma I määruse kontekstis. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool 2010.

³¹ K. Degener. Kommissionsvorschlag zur Klärung der Vermögensverhältnisse bei internationalen Paaren und mögliche Folgen. – *Juridica International* 2013, vol 20, pp 112-120.

1. ÜLDIST KEHTIVUST OMAVATE SÄTETE MÕISTE SISUSTAMINE LÄHTUDES ABIELUVARAMÄÄRUSE KAVANDATAVAST SÕNASTUSEST

1.1. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastus

Abieluvaramääruse ettepaneku Art-ga 22 kavatsetakse Euroopa Liidu abieluvararežiimide regulatsiooni viia sisse üldist kehtivust omavate sätete instituut, mis võimaldaks piirata abikaasade privaatautonomiat³² ning tagaks samas liikmesriikide ja ka Euroopa Liidu enda huve.³³ Abieluvaramääruse ettepaneku vastuvõtmisel võib Eesti kohtutel tekkida kohustus viidatud artiklit kohaldada. Täpsemini võib Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamine muutuda tulevikus Eesti kohtunike jaoks aktuaalseks, kui vaidlus allub Eesti kohtule, kuid Abieluvaramääruse kollisiooninormid või kohaldatava õiguse kokkulepe abieluvaralepingus viib tulemuseni, kus õigussuhtele kohaldub välisriigi õigus. Kuigi õigussuhtele võib Abieluvaramääruse alusel kohalduda välisriigi õigus, annab Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 Eesti kohtunikele võimaluse vajadusel kohaldada Eesti üldist kehtivust omavaid sätteid. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaselt on üldist kehtivust omavad sätted sellised sätted, mille järgimist peetakse liikmesriigi avalike huvide, näiteks tema poliitilise, sotsiaal- või majanduskorralduse kaitsmise seisukohast niivõrd oluliseks, et need on kohaldatavad igas olukorras, mis kuulub nende reguleerimisalasse, olenemata sellest, milline õigus oleks abieluvararežiimidele kohaldatav Abieluvaramääruse alusel. Sisuliselt on Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 üldist kehtivust omavate sätete definitsiooniks. See säte viitab kohtu asukohariigi materiaalõigusele, andes mõista, et kohtul on õigus piirata välisriigi õiguse kohaldamist, kui see on põhjendatav kohtu asukohariigi avalike huvidega. Käesoleva magistritöö esimene peatükk analüüsib üldist kehtivust omavate sätete mõiste tähendust lähtudes Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastusest. Sõnastuse

³² Näiteks, kui abikaasad on sõlminud abieluvaralepingu ning määranud abieluvaralepingule kohaldatava õiguse, mis ei ole kohtu asukohariigi õigus, ei saa nad sellegipoolest välistada seda, et kohus kohaldab Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel kohtu asukohariigi õiguse sätteid.

³³ Liikmesriigi huve tagaks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 seeläbi, et annaks liikmesriigi kohtule õiguse kohaldada enda riigi avalikke huve kaitsvaid sätteid olukorras, kus kavandatava Abieluvaramääruse või abikaasade vahel sõlmitud abieluvaralepingu kohaselt kuuluks kohaldamisele mõne teise riigi õigus kui kohtu asukohariigi õigus. Euroopa Liidu huve tagaks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 aga näiteks olukorras, kus pooltevahelist vaidlust lahendab liikmesriigi kohus, kuid abikaasad on kokku leppinud, et nendevahelistele varalistele suhetele kohaldub mõne kolmanda riigi õigus (mitte liikmesriigi õigus), või kohaldub kolmanda riigi õigus Abieluvaramääruse kollisiooninormide alusel. Kuigi abieluvararežiimile kohaldub sellisel juhul kolmanda riigi õigus, siis kõnealuses olukorras võivad Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel kohaldamisele kuuluda ka kohtu asukohariigi õigusesse sisseviidud Euroopa Liidu direktiividest tulenevad üldist kehtivust omavad sätted.

analüüsimise vajadus tuleneb sellest, et Euroopa Kohus on mitmel korral rõhutanud, et Euroopa Liidu määrustes sisalduvate mõistete tähendus tuleb mh kindlaks teha lähtuvalt nende mõistete tähendusest igapäevakeeles.³⁴

Esimese sammuna on üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisel vaja võrrelda Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 teksti erinevaid versioone, kuivõrd Euroopa Kohtu praktika kohaselt tuleb Euroopa Liidu määruste sätete tõlgendamisel arvesse võtta erinevate keeleversioonide tekste, kusjuures kõik keeleversioonid on võrdse õigusjõuga.³⁵ Üldist kehtivust omavate sätete instituudi tähistamiseks ei ole eesti keeles kujunenud välja kindlat terminit. Üldist kehtivust omavate sätete instituuti on eestikeelses õiguskirjanduses tähistatud ka terminitega „imperatiivsed normid/sätted”³⁶ ning „rahvusvaheliselt imperatiivsed sätted”³⁷. Kui termin „rahvusvaheliselt imperatiivsed sätted” kajastab väga hästi antud instituudi olemust, andes otsesõnu edasi sätete rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomu, siis – nagu käesoleva magistritöö järgmistes alapeatükkides selgub – on termini „imperatiivne norm” kasutamine eksitav. Käesolevas magistritöös on kasutatud selguse huvides terminit „üldist kehtivust omavad sätted“, sest just selle terminiga on Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalase kuuluvaid sätteid tähistatud Abieluvaramääruse ettepaneku eestikeelses versioonis ning ühtlasi ka Eesti kehtivas õiguses REÕS § 31³⁸ pealkirjas. Kuigi termin „rahvusvaheliselt imperatiivsed sätted“ annaks vastava instituudi olemust paremini edasi, kui seda teeb termin „üldist kehtivust omavad sätted“, siis terminoloogilise selguse huvides on mõistlik jääda juba kehtivas õiguses kasutusel oleva termini juurde.

Ühte kindlat tähistamisviisi Abieluvaramääruse ettepaneku Art-st 22 tuleneva üldist kehtivust omavate sätete mõiste jaoks ei ole välja kujunenud ka inglisekeelses kirjanduses. Abieluvaramääruse ettepaneku inglisekeelses versioonis³⁹ on Art 22 regulatsiooni tähistatud

³⁴ Vt EKo 14.09.1995, C-128/94, *Hönig v Stadt Stockach* (edaspidi: *Hönig*). – EKL 1995, lk 3389, p 9; EKo 27.01.2000, C-164/98, *P - DIR International Film jt vs Komisjon*. – EKL 2000, lk 447, p 26; EKo C-336/03 (*op. cit.* 11), p 21; G. P. Calliess. – G. P. Calliess (ed.). *Rome Regulations: commentary on the European rules of the conflict of laws*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International 2011, pp 12-13.

³⁵ Vt nt EKo 03.05.2001, C-306/98, *Monsanto*. – EKL 2001, lk 3279, p 40; EKo 02.04.1998, C-296/95, *The Queen vs. Commissioners of Customs and Excise, ex parte EMU Tabac jt*. – EKL 1998, lk 1605, p 36.

³⁶ Terminit on kasutatud: I. Nurmela *et al.* (*op. cit.* 28), lk 59-62.

³⁷ Terminit on kasutatud R. Jankelevitš (*op. cit.* 27), lk 483.

³⁸ REÕS § 31 kohaselt ei mõjuta võlaõiguse üldsätete ja lepingute peatüki sätted nende Eesti õiguse sätete kohaldamist, mida tuleb kohaldada, sõltumata lepingule kohaldatavast õigusest.

³⁹ Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes. 16.3.2011.COM/2011/0126 final - CNS 2011/0059.

terminiga „*overriding mandatory provisions*“, kuid inglisekeelses õiguskirjanduses on kasutatud üldist kehtivust omavate sätete tähistamiseks näiteks ka termineid „*internationally mandatory rules*“⁴⁰, „*international mandatory norms*“⁴¹, „*overriding provisions of law*“⁴². Termin „*overriding mandatory provisions*“ annab kõige paremini edasi vastavate sätete esmajärgulist (inglise keeles „*overriding*“) iseloomu.

Abieluvaramääruse ettepaneku saksakeelses versioonis⁴³ on üldist kehtivust omavaid sätteid tähistatud kui „*Eingriffsnormen*“. Termin tuleneb sõnast „*eingreifen*“, mis tähendab eesti keeles „sekkuma“ (inglise keeles „*intervene*“). Tegemist on igati sobiliku tähistusega, kuivõrd on kohane öelda, et üldist kehtivust omavad sätted „sekkuvad“ kohaldatava õiguse kindlaks määramise protsessi, kuuludes kohaldamisele olenemata õigussuhte kohalduvast õigusest. Abieluvaramääruse ettepaneku prantsusekeelses versioonis⁴⁴ tähistatakse üldist kehtivust omavaid sätteid terminiga „*loi de police*“. Prantsusekeelses õiguskirjanduses on aga kasutatud üldist kehtivust omavatele sätetele viitamiseks ka pikemat terminit „*lois d'application immediate*“⁴⁵, mis toob hästi esile üldist kehtivust omavate sätete ühe iseloomuliku tunnuse. Nimelt tähendab termin „*lois d'application immediate*“ eesti keeles „vahetult kohalduv seadus“ (inglise keeles „*immediately applicable law*“). Üldist kehtivust omavate sätete vahetu kohalduvus väljendub selles, et üldist kehtivust omavate sätete kohaldamiseks ei pea esmalt tegema kindlaks kohalduva õiguse sisu, vaid need kuuluvad kohaldamisele alati ja igas olukorras, mis kuulub nende reguleerimisalasse.

⁴⁰ Vt näiteks: A. Bonomi. *Mandatory Rules in Private International Law*. – Yearbook of Private International Law 1999, vol 1, pp 224.

⁴¹ Vt näiteks: A. Chong. *The Public Policy and Mandatory Rules of Third Countries in International Contracts*. – Journal of Private International Law 2006, vol. 2, pp 31.

⁴² Vt näiteks: A. J. Bělohávek. *Rome Convention, Rome I Regulation: commentary; new EU conflict-of-laws rules for contractual obligations*. Huntington, NY: Juris 2010, p 1464.

⁴³ Vorschlag für eine Verordnung des Rates über die Zuständigkeit, das anzuwendende Recht, die Anerkennung und die Vollstreckung von Entscheidungen im Bereich des Ehegüterrechts. 16.3.2011. KOM/2011/0126 endg. - CNS 2011/0059.

⁴⁴ Proposition de Règlement du Conseil relatif à la compétence, la loi applicable, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière de régimes matrimoniaux. 16.3.2011. COM/2011/0126 final - CNS 2011/0059.

⁴⁵ Vt näiteks A. E. von Overbeck. - J. Basedow (ed.). *De quelques regles generales de conflits de lois dans les codifications récentes*. Private Law in the International Arena. Cambridge: Cambridge University Press 2000, p 553.

Abieluvaramääruse ettepaneku itaaliakeelse versiooni⁴⁶ tähistus „*norme di applicazione necessaria*” (eesti keeles „normid, mille kohaldamine on kohustuslik”) viitab üldist kehtivust omavate sätete imperatiivsusele, kuid ei too esile nende nõ rahvusvaheliselt imperatiivset iseloomu. Soomekeelses versioonis⁴⁷ on üldist kehtivust omavaid sätteid aga tähistatud kui „*kansainvälisesti pakottava säännös*”, mis eesti keeles otsetõlkes tähendab „rahvusvaheliselt kaalukat sätet” ning mis jällegi annab väga hästi edasi üldist kehtivust omavate sätete rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomu.

Eelnev analüüs annab küll üldist kehtivust omavate sätete iseloomuust aimu, kuid ei ole siiski piisav, et üldist kehtivust omavate sätete mõistet sisustada. Ka Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tekst ei anna konkreetseid juhiseid selle kohta, millised võiksid olla need sätted, millel on rahvusvaheliselt imperatiivne iseloom ning mida Eesti kohus võib kohaldada olukorras, kus kohaldamisele kuuluks välisriigi õigus.⁴⁸ Üldist kehtivust omavad sätted peab Eesti kohus tõlgendamise teel ise kindlaks määrama. Seejuures on aga oluline, et Eesti kohus ei saa seda teha oma äranägemise järgi, vaid peab lähtuma Euroopa Kohtu juhistest.

Asjaolu, et Eesti kohus peab riigisiseste sätete üldist kehtivust omavateks säteteks kvalifitseerimisel ning Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel nende kohaldamisel lähtuma Euroopa Kohtu juhistest, tuleneb Euroopa Kohtu argumentatsioonist asjas *Krombach*⁴⁹. Kohtuasjas *Krombach* tõlgendati küll üldist kehtivust omavate sätetega sarnast avaliku korra erandit otsuste tunnustamise ja täitmise kontekstis, kuid selles lahendis kasutatud argumentatsioon on ülekantav üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamiseks. Seda põhjusel, et avaliku korra erand ja üldist kehtivust omavad sätted on mõlemad Euroopa Liidu õiguse osaks olevad kontseptsioonid, mis kaitsevad liikmesriigi avalikke huve.⁵⁰

⁴⁶ Proposta di Regolamento del Consiglio relativo alla competenza, alla legge applicabile, al riconoscimento e all'esecuzione delle decisioni in materia di regimi patrimoniali tra coniugi. 16.3.2011. COM/2011/0126 def. - CNS 2011/0059.

⁴⁷ Ehdotus Neuvoston Asetus tuomioistuimen toimivallasta, sovellettavasta laista sekä päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa. 16.3.2011. KOM/2011/0126 lopull. - CNS 2011/0059.

⁴⁸ Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tekst annab vaid vihje, tuues üldist kehtivust omavate sätete näidetena välja, et liikmesriigi avalike huvide seisukohast on olulised näiteks poliitilist, sotsiaal- või majanduskorraldust kaitsevad sätted.

⁴⁹ EKo 28.03.2000, C-7/98, *Krombach*. – EKL 2000, lk 1935.

⁵⁰ Õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et üldist kehtivust omavaid sätteid võib pidada avaliku korra väljenduseks, vt A. Chong (*op. cit.* 41), pp 32; M. Renner. – G. P. Calliess (ed.) (*op. cit.* 34), p. 197. Ühtlasi on öeldud, et avalik kord kaitseb avalikke huve passiivselt, aga üldist kehtivust omavad sätted kaitsevad aktiivselt. Vt S. Trávníčková. Limitation of choice of law – mandatory and internationally mandatory rules. Days of law. Brno 2008, p 789.

Viidatud lahendis taotles Saksa Liidu Ülemkohus (*Bundesgerichtshof*) Euroopa Kohtult eelotsust Nõukogu määruse nr 44/2001 (Brüssel I määrus)⁵¹ eelkäijaks oleva 1968. aasta konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (edaspidi Brüsseli Konventsioon)⁵² Art 27 p 1 tõlgendamise kohta. Viidatud artikli kohaselt ei tunnustata ühes liikmesriigis tehtud otsust teises liikmesriigis, kui tunnustamine oleks selgelt vastuolus teise liikmesriigi avaliku korraga. Euroopa Kohus rõhutas, et Brüsseli Konventsiooni Art 27 tuleb tõlgendada kitsalt, sest see takistab Brüsseli konventsiooni põhieesmärkide saavutamist ning täpsustas, et Brüsseli Konventsiooni Art 27 p-le 1 võib tugineda ainult erandkorras.⁵³ Euroopa Kohus selgitas, et liikmesriigil on vabadus otsustada kooskõlas oma riigisisese õigusega, millised on nende avaliku korraga seotud nõuded, kuid avaliku korra erandi piirid tulenevad siiski Brüsseli Konventsioonist. Kuivõrd viidatud argumentatsioon on ülekantav Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 konteksti⁵⁴, võib kohtuasja *Krombach* põhjal järeldada, et liikmesriigil on vabadus otsustada kooskõlas oma riigisisese õigusega, millised on liikmesriigi üldist kehtivust omavad sätted Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses, kuid selle mõiste piirid tulenevad siiski Abieluvaramääruse ettepanekust.

Sarnasele järeldusele võib jõuda ka kohtuasja *Komisjon vs. Luksemburg*⁵⁵ põhjal, milles Euroopa Komisjon palus Euroopa Kohtul tuvastada, et Luksemburgi Suurhertsogiriik rikkus Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 96/71/EÜ töötajate lähetamise kohta seoses teenuste osutamisega (edaspidi töötajate lähetamise direktiiv)⁵⁶, sest kuulutas töötajate lähetamise direktiivi ülevõtmise käigus ülevõtmist käsitleva seaduse paljud sätted

⁵¹ Nõukogu määruse (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (Brüssel I). – ELT L 12/1, 16.01.2001, lk 42-64.

⁵² 27. septembri 1968. aasta konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. – Euroopa Ühenduste Teataja (EÜT) C 027, 26.01.1998, lk 1-27.

⁵³ EKo 04.02.1988, C-145/86, *Hoffmann vs. Krieg*. – EKL 1988, lk 645, p 21; EKo 10.10.1996, C-78/95, *Hendrikman ja Feyen vs. Magenta Druck & Verlag*. – EKL 1996, lk 4943, p 23.

⁵⁴ Olgugi, et kohtuasi *Krombach* puudutas otsuse tunnustamist ja täitmise faasi mitte kohalduva õiguse määramist, on selles sisalduv argumentatsioon siiski sobilik ka kohalduva õiguse määramise kontekstis. Olenemata sellest, millist faasi vaidlus puudutab, on igal juhul üldist kehtivust omavate sätete ja avaliku korra erandi näol tegemist Euroopa Liidu õiguse osaks olevate mõistetega, mille tõlgendamise pädevus on Euroopa Kohtul. Seisukohta toetab ka asjaolu, et Euroopa Kohus põhjendas Brüsseli Konventsiooni Art 27 kitsalt tõlgendamise vajadust sellega, et viidatud artikkel on vastuolus Brüsseli Konventsiooni põhieesmärkidega ning etteruttavalt võib öelda, et ka Abieluvaramääruse ettepaneku Art-st 22 tulenev üldist kehtivust omavate sätete instituut takistab Abieluvaramääruse ettepaneku põhieesmärkide saavutamist.

⁵⁵ EKo 19.06.2008, C-319/06, *Komisjon vs Luksemburg*. – EKL 2008, lk 4323, p 50.

⁵⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 96/71/EÜ, 16. detsember 1996, töötajate lähetamise kohta seoses teenuste osutamisega. – ELT L 018, 21.01.1997, lk 1-6.

imperatiivseteks säteteks. Sätted, mis Luksemburgi Suurhertsogiriigi seadusandja kuulutas imperatiivseteks säteteks puudutasid töötingimusi, millest teises liikmesriigis asutatud ettevõtjad, kes lähetasid töötajaid Luksemburgi Suurhertsogiriiki, pidid kohustuslikus korras kinni pidama. Euroopa Komisjon leidis, et tingimused lähevad kaugemale nendest, mis on töötajate lähetamise direktiiviga kehtestatud ning Luksemburgi Suurhertsogiriigi seadusandja kuulutas ebaõigesti paljud direktiivi üle võtvad sätted imperatiivseteks säteteks. Euroopa Kohus nõustus Euroopa Komisjoni seisukohaga ning rõhutas, et avaliku korra erandit kui välisriigi õiguse kohaldamise piirangut tuleks tõlgendada kitsalt ning selle ulatust ei saa liikmesriik ühepoolset määrata. Kuigi kohus kasutas terminit „avalik kord”, vaieldi viidatud kohtuasjas tegelikult selle üle, kas Luksemburgi Suurhertsogiriigi seadusandja klassifitseeris ebaõigesti teatud töötajate lähetamisega seotud riigisisesed sätted üldist kehtivust omavateks säteteks töötajate lähetamise direktiivi Art 3 lg 10 tähenduses. Euroopa Kohus kasutas kohtuasjas *Komisjon vs. Luksemburg* väljendit „avaliku korra kohaldamisalasse kuuluvad imperatiivsed sätted” („*mandatory provisions falling under national public policy*”)⁵⁷ ning terminit „avalikku korda puudutavad imperatiivsed sätted” („*public-order legislation*”)⁵⁸, mis viitab sellele, et kohtuasjas *Komisjon vs. Luksemburg* on silmas peetud siiski üldist kehtivust omavate sätete instituuti, kuid selle tähistamiseks on kasutatud eksitavalt terminit „avaliku korra sätted”.

Eelpool kirjeldatud kohtuasjades *Krombach* ja *Komisjon vs. Luksemburg* kasutatud argumentatsioon viitab sellele, et ka üldist kehtivust omavate sätete mõiste tähendust ja ulatust ei saa liikmesriik ühepoolset määrata. Seda on oluline silmas pidada, kuid see ei vasta küsimusele, mis on üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisu ning millised riigisisesed sätted üldist kehtivuks omavateks säteteks kvalifitseeruksid. Selgitamaks välja üldist kehtivust omavate sätete mõiste tähenduse ja ulatuse, on järgnevalt analüüsitud Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 teksti.

Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 teksti sõnastust on võimalik tõlgendada kahel viisil. Esiteks võib sättest aru saada nii, et üldist kehtivust omavad sätted on sellised sätted, mis kaitsevad liikmesriigi avalikke huve ja mis kohalduvad igas olukorras, mis kuulub nende reguleerimisalasse, olenemata sellest, milline õigus kohalduks abieluvararežiimidele Abieluvaramääruse ettepaneku alusel. Sellise tõlgenduse kohaselt peaks täidetud olema kaks

⁵⁷ Vt EKo C-319/06 (*op. cit.* 55), p 21.

⁵⁸ *Ibid*, p 29.

kriteeriumit – nii see, et säte kaitseb liikmesriigi avalikke huve, kui ka see, et säte kohaldub olenemata sellest, milline õigus kohalduks abieluvararežiimile Abieluvaramääruse ettepaneku alusel. Teiseks võib viidatud sätet tõlgendada selliselt, et üldist kehtivust omavateks säteteks on sätted, mis on kohaldatavad igas olukorras, mis kuulub nende reguleerimisalasse, olenemata sellest, milline õigus oleks abieluvararežiimidele kohaldatav Abieluvaramääruse ettepaneku alusel. Teise tõlgenduse kohaselt piisaks sellest, et kohus kohaldab riigisisest sätet, olenemata õigussuhte Abieluvaramääruse alusel kohaldatavast õigusest. Taoline kohaldamine oleks märk sellest, et riigisisene säte kaitseb kohtu asukohariigi avalikke huve.⁵⁹

Ilmselt tuleks lähtuda tõlgendusest, mille kohaselt peaks täidetud olema kaks kriteeriumit, st seadusandja tahtest tulenevalt peaks riigisisene säte kohalduma igas olukorras, mis kuulub selle reguleerimisalasse, olenemata õigussuhte Abieluvaramääruse ettepaneku alusel kohalduvast õigusest ning ühtlasi peab riigisisene säte kaitsma liikmesriigi avalikke huve.⁶⁰ Seda põhjusel, et vastasel juhul võiks kohtunik subjektiivselt kohaldada selliseid sätteid nagu ise soovib ning ei peaks seda objektiivselt põhjendama. Kuigi selle konkreetse küsimuse osas puudub kohtupraktika, on Euroopa Kohus käsitlenud mitmes oma lahendis põhivabaduste piirangute õigustatust ning nendes lahendites kasutatud argumentatsioon põhjendaks seisukohta, et riigisisese sätte rahvusvaheliselt imperatiivne iseloom peab olema objektiivselt põhjendatav. Näitena võib siinkohal tuua *Gouda* kohtuasja.

Kohtuasjas *Gouda*⁶¹ küsis Hollandi kohus eelotsuste taotluse raames Euroopa Kohtult, kas Hollandis teistest liikmesriikidest kaabellevi kaudu raadio- ja telesaadete edastamisele kehtestatud tingimused, mis piiravad teenuse osutamise vabaduse põhimõtet, võiksid olla õigustatud Hollandi kultuurpoliitiliste huvidega. Euroopa Kohtu varasema praktika kohaselt

⁵⁹ Teist tõlgendusviisi toetab õiguskirjanduses avaldatud arvamus Rooma I määruse Art 9 lg-st 1 tuleneva üldist kehtivust omavate sätete definitsiooni kohta (mis kattub Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tekstiga), mille kohaselt üldist kehtivust omavate sätete definitsiooni kehtestamisega ilmselt taheti, et liikmesriigi kohtud lähtuksid kahest kriteeriumist (nii sellest, et säte kaitseb liikmesriigi avalikke huve, kui ka sellest, et säte kohaldub olenemata sellest, milline õigus kohalduks abieluvararežiimile Abieluvaramääruse ettepaneku alusel), kuid kohtud seda tõenäoliselt ei tee ning keskenduvad ainult selle analüüsimisele, et kas säte on kohaldatav olenemata õigussuhte kohalduvast õigusest. Vt lähemalt J. Harris. - F. Ferrari *et. al* (eds.). *Rome I Regulation. The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe*. Munich: Sellier 2009, p 297.

⁶⁰ Sellisele järeldusele on jõutud ka õiguskirjanduses. Vt R. Plender, M. Wilderspin. *The European Private International Law of Obligations*. 3rd ed. London: Sweet and Maxwell 2009, pp 335-337; Esimest kriteeriumit (st sätte kohaldatavust olenemata õigussuhte kohalduvast õigusest) on õiguskirjanduses nimetatud üldkehtivuse kriteeriumiks ning teist kriteeriumit (st, kas säte kaitseb liikmesriigi avalikke huve) on nimetatud huvikriteeriumiks. Vt lähemalt A. Fuchs. – P. Huber (ed.). *Rome II Regulation. Pocket Commentary*. Munich: Sellier 2011, p 355.

⁶¹ EKo 25.07.1991, C-288/89, *Gouda*. – EKL 1991, lk 4007.

võivad põhivabaduste piirangud olla õigustatud ülekaaluka avaliku huvi tõttu, kuid niivõrd kui piirangud on taotletava eesmärgi saavutamiseks sobivad ja ei lähe vajalikust kaugemale.⁶² ELTL Art 52 kohaselt võib teenuse osutamise vabaduse põhimõtte piirang olla õigustatud näiteks avaliku korra, avaliku julgeoleku ja rahvatervise huvidest lähtuvalt. Euroopa Kohus on varasemates lahendites ülekaalukateks huvideks lugenud veel näiteks järgmised huvid: töötajate kaitse,⁶³ intellektuaalse omandi kaitse,⁶⁴ tarbijate kaitse,⁶⁵ kultuuripärandi säilitamine.⁶⁶ *Gouda* kohtuasjas leidis kohus, et ka teatud kultuurpoliitilised huvid võivad õigustada põhivabaduste piiramist, kuid piirangute ja viidatud huvi vahel peab olema objektiivne seos, st piirang peab objektiivselt neid huvisid kaitsma. Kuna oma olemuselt on üldist kehtivust omavate sätete instituut samuti piirang (st välisriigi õiguse kohaldamise piirang), mis kaitseb liikmesriikide avalikke huvisid, võiks eelnevast järeldada, et ka riigisisese sätte rahvusvaheliselt imperatiivne iseloom Abieluvaramääruse ettepaneku kontekstis peab olema objektiivselt põhjendatav – st riigisisene säte peab objektiivselt kaitsma liikmesriigi avalikke huve.

Eelnev Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 teksti analüüs näitas, et riigisisese sätte Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse kuulumise ehk rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomu tuvastamiseks peab lähtuma kahest kriteeriumist: (a) kas säte on kohaldatav igas olukorras, mis kuulub selle reguleerimisalasse, olenemata sellest, milline on õigussuhte kohalduv õigus; ning (b) kas säte objektiivselt kaitseb liikmesriigi avalikke huve. Kuid Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastusest tulenevalt lisandub ka kolmas kriteerium. Nimelt rõhutab Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 teksti lauseosa, et Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse kuuluvad sätted on sellised sätted, mida peetakse liikmesriigi avalike huvide seisukohast „niivõrd oluliseks“. Seega mingi konkreetse riigisisese sätte kvalifitseerimiseks üldist kehtivust omavaks sätteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses ei piisa ainuüksi sellest, et konkreetne riigisisene säte kaitseb liikmesriigi avalikke huve, vaid see riigisisene säte peab olema nende

⁶² EKo 26.02.1991, C-154/89, *Komisjon vs Prantsusmaa*. – EKL 1991, lk 659, p 14-15.

⁶³ Nt lahendis *Webb*, leidis Euroopa Kohus, et teenuse osutamise vabaduse põhimõttega ei ole vastuolus, kui liikmesriik nõuab litsentsi tööjõu renti pakkumatelt teise liikmesriigi ettevõtelt isegi juhul, kui selline ettevõtte omab litsentsi liikmesriigis, kus ta on asutatud. Selline piirang on õigustatud, sest litsentsi nõudmine on tingitud eesmärgist kaitsta töötajaid ning töötajate kaitset võib lugeda ülekaalukaks avalikuks huviks. Vt EKo 17.12.1981, C-279/80, *Webb*. – EKL 1981, lk 3305, p 19.

⁶⁴ EKo 18.03.1980, C-62/79, *Coditel vs. Ciné Vog Films*. – EKL 1980, lk 881.

⁶⁵ EKo 04.12.1986, C-220/83, *Komisjon vs. Prantsusmaa*. – EKL 1986, lk 3663, p 20.

⁶⁶ EKo 26.02.1991, C-180/89, *Komisjon vs Itaalia*. – EKL 1991, lk 709, p 20.

huvide kaitsmise seisukohast oluline. See tähendab seda, et liikmesriigi avalik huvi jääks vastava riigisisese sätte kohaldamiseta kaitseta. Abieluvaramääruse ettepaneku inglisekeelses versioonis on selliste sätete olulisuse rõhutamiseks kasutatud väljendit „*regarded as crucial*”⁶⁷, mis tähendab tõlkes „peetakse väga oluliseks” või „peetakse ülioluliseks”. Võrdluseks – näiteks saksa keeles on kasutatud väljendit „*als so entscheidend*”, mis tähendab „otsustava tähtsusega”. Selline sõnastus viitab sellele, et kõik avalike huvide kaitseks kehtestatud sätted ei kvalifitseeru üldist kehtivust omavateks säteteks. Rahvusvaheliselt imperatiivne iseloom on omistatav ainult avalike huvide seisukohast kõige olulisematele sätetele. Järgnevalt on lähemalt sisustatud nimetatud kriteeriumid.

Esimese kriteeriumi (st kas säte on kohaldatav igas olukorras, mis kuulub selle sätte reguleerimisalasse, olenemata sellest, milline on õigussuhtele kohalduv õigus) hindamine on problemaatiline. Sätteid, mis selgesõnaliselt määratlevad, et nad on kohaldatavad sõltumata õigussuhtele kohalduvast õigusest on vähe. Enamasti peab seadusandja tahte – sätte kohaldatavuse, olenemata kohalduvast õigusest – tegema selgeks tõlgendamise teel. Seega, kui mingi säte ise määratleb, et ta on kohaldatav sõltumata õigussuhtele kohalduvast õigusest, võib see olla tugev argument selle kasuks, et pidada sätet rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomuga sätteks. Kui aga säte just selgesõnaliselt ei ütle, et on kohaldatav igas olukorras ning olenemata sellest, et õigussuhtele kohaldub välisriigi õigus, tuleks tõlgendamise teel välja selgitada seadusandja tahe. Kui seadusandja tahe ei selgu tõlgendamise teel (näiteks seaduseelnõu seletuskirjast), siis võiks kohus seadusandja tahte olemasolu eeldada, kui täidetud on teine ja kolmas kriteerium, st säte kaitseb objektiivselt liikmesriigi avalikke huve ning on nende huvide kaitsmise seisukohast oluline.

Teise kriteeriumi (st kas säte kaitseb objektiivselt liikmesriigi avalikke huve) hindamisel peab riigisisest sätet eesmärgipäraselt tõlgendama ning tegema kindlaks, kas riigisisese sätte eesmärk on kaitsta avalikke huve. Nagu eespool tuvastatud, siis mingi säte kaitseb objektiivselt avalikke huve, kui sätte kohaldamine avalike huvide kaitseks on objektiivselt põhjendatav. See tähendab, et sätte kohaldamine peab objektiivselt kaitsma regulatsiooniga taotletavat eesmärki. Näiteks olukorras, kus abieluvaralepinguga on kokku lepitud, et abikaasa, kes esitab abielu lahutamise nõude, on kohustatud teisele abikaasale tasuma

⁶⁷ Rome I regulation Art 9: „*Overriding mandatory provisions are provisions the respect for which is regarded as crucial by a country for safeguarding its public interests, such as its political, social or economic organisation, to such an extent that they are applicable to any situation falling within their scope, irrespective of the law otherwise applicable to the contract under this Regulation.*”

leppetrahvi, mis jätaks ta olulisel määral ilma tema osast ühisvaras. Selline kokkulepe kitsendaks lahutada sooviva abikaasa põhiõigusi ning sellises olukorras võimaldaks Eesti riigisisese õiguse kohaldamine ning seeläbi kokkuleppe kehtivuse välistamine objektiivselt kaitsta Eesti riigi avalikke huve.

Kolmanda kriteeriumi (st kas säte on avalike huvide kaitsmise seisukohast oluline) hindamine on samuti problemaatiline. Kui mingi sätte eesmärk on kaitsta avalikke huve, siis peab järgnevalt selgeks tegema, kas säte on nende huvide kaitsmise seisukohast oluline. Säte on avalike huvide kaitsmise seisukohast oluline siis, kui sätte kohaldamata jätmisel jääks vastav avalik huvi olulisel määral kaitseta. Eelnevas lõigus toodud näite puhul jääks riigisisese õiguse kohaldamata jätmisel abieluvaramääruse kehtima ning teine abikaasa oleks sunnitud tasuma leppetrahvi, mille tasumise tulemusena võiks näiteks mh juhtuda, et ta jääb ilma enda toimetulekuks vajalikust miinimumist. Sellises olukorras jääks avalik huvi olulisel määral kaitseta.

Eelneva analüüsi põhjal võib öelda, et kohus peab üldist kehtivust omava sätte tuvastamisel hindama, kas konkreetne säte kaitseb objektiivselt ja oluliselt liikmesriigi avalikke huve. Siinkohal tõusetub küsimus sellest, kuidas peaks mõistma Abieluvaramääruse ettepaneku Art-s 22 kasutatud mõistet „avalikud huvid”⁶⁸. Kuna Euroopa Kohus on mitmes lahendis rõhutanud, et Euroopa Liidu õiguses kasutusel olevate autonoomsete mõistete tõlgendamisel tuleb mh lähtuda vastavas mõistes kasutatud sõnade tavalisest tähendusest igapäevases keeles⁶⁹, on selleks, et hinnata, millised on üldist kehtivust omavad sätted Eestis, oluline vaadata ka avalike huvide mõiste tähendust eesti keeles. Eesti keele seletavas sõnaraamatus on avalikku huvi määratletud kui rahva ühishuvi ning õiguslikult määratud riigi tahet.⁷⁰ Kuigi Eesti õiguses on avaliku huvi mõiste kasutusel mitmetes avaliku õiguse valdkonda kuuluvates seadustes (näiteks haldusmenetluse seadus⁷¹, kriminaalmenetluse seadustik⁷², politsei ja

⁶⁸ Abieluvaramääruse ettepaneku inglisekeelses tõlkes „*public interests*”, saksakeelses tõlkes „*öffentlichen Interessen*”, prantsusekeelses tõlkes „*intérêts publics*”, soomekeelses tõlkes „*yleisten etujensa*” ning itaaliakeelses tõlkes „*interessi pubblici*”.

⁶⁹ EKo C-164/98 (*op. cit.* 34), p 26; EKo 27.01.1988, C-349/85, *Taani vs. Komisjon*. – EKL 1988, lk 169, p 9.

⁷⁰ M. Langemets. *et al.* Eesti keele seletav sõnaraamat. Eesti kirjakeele seletussõnaraamatu 2. täiendatud ja prandatud trükk. Tallinn: Eesti keele Sihtasutus 2009. Veebiväljaanne arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.eki.ee/dict/ekss/> (02.05.2014).

⁷¹ Haldusmenetluse seadus. – RT I 2001, 58, 354; RT I, 23.02.2011, 8.

⁷² Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 26.02.2014, 8.

piirivalve seadus⁷³), ei leia neist seadustest siiski avaliku huvi definitsiooni. Õiguskirjanduses on avaliku huvi mõistet püütud avada mitmel viisil, näiteks, avalike huvide objekti kaudu: avaliku huvi objektiks on peetud ühiskondlikku või kollektiivset hüve ning ühtlasi ka vastandamise teel, avaliku huvi vastandiks on erahuvi, mille objektiks on üksikisiku õigused.⁷⁴ Eelnevast ei saa siiski järeldada, et Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse saavad kuuluda ainult avaliku õiguse normid, sest ka eraõiguse normid võivad olla loodud avalikes huvides. Seega võib üldist kehtivust omavaid sätteid leida ka eraõiguslikust regulatsioonist.

Olgugi, et Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tekst ütleb otsesõnu, et üldist kehtivust omavad sätted on sellised sätted, mis kaitsevad „avalikke huve“, võivad sätted, mis kaitsevad eelkõige indiviidide huve, samuti kvalifitseeruda üldist kehtivust omavateks säteteks. Kõigi liikmesriikide kohtud selle arvamusega siiski ei nõustu. Näiteks Saksa Liidu Ülemkohus (*Bundesgerichtshof*) on selles küsimuses asunud seisukohale, et üldist kehtivust omavateks säteteks Saksamaa tsiviilkoodeksi (BGB) rakendamisseaduse Art 34 tähenduses⁷⁵ ei saa pidada pelgalt neid sätteid, mis peaksid võrdsustama ebavõrdseid pooli ning seeläbi kaitsma individuaalseid huvisid, mistõttu näiteks tarbijakrediidiregulatsiooni sätted ei saa olla rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomuga. Ühtlasi leidis Saksa Liidu Ülemkohus, et sätte rahvusvahelise iseloomu põhjendamiseks ei piisa sellest, kui öelda, et avalikud huvid on kaitstud seeläbi, et iga tarbija huvid on kaitstud.⁷⁶ Saksa Liidu Ülemkohtu arusaama kohaselt ei oleks seega sätted, mis kaitsevad õigussuhte nõrgemat poolt, Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel kohaldatavad. Saksa Liidu Ülemkohus tõlgendas avalike huvide mõistet väga kitsalt ning ühtlasi ütles, et kahtluse korral peab sätte rahvusvaheliselt imperatiivset iseloomu eitama. Samas on paljud autorid avaliku huvi mõiste laiendava tõlgendamise võimalust jaatanud.⁷⁷ Avaliku huvi mõiste laiendava tõlgendamise võimalusele viitab ka varasem Euroopa Kohtu praktika. Järgnevalt ongi käsitletud lähemalt kahte Euroopa Kohtu lahendit, mille argumentatsioon viitab „avalike huvide“ mõiste laiendava tõlgendamise võimalusele.

⁷³ Politsei ja piirivalve seadus. – RT I 2009, 26, 159; RT I, 02.07.2013, 18.

⁷⁴ K. Ikkonen. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste. – *Juridica* 2005/3, lk 190.

⁷⁵ Art. 34 vom Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch aufgehoben mWv 17. 12. 2009 durch G v. 25. 6. 2009. – BGBl. I S. 1574.

⁷⁶ Bundesgerichtshof (Saksa Liidu Ülemkohus), Urteil v.13.12.2005, XI ZR 82/05, Rdn. 28.

⁷⁷ A. Bonomi (*op. cit* 40), pp 232-233; M. Renner. – G. P Calliess (ed.) (*op. cit.* 34), p 199 ff.; R. Plender, M. Wilderspin (*op. cit.* 60), pp 202-203.

Euroopa Kohtu lahendis asjas *Guiot*⁷⁸, mis puudutas liikmesriigi poolt kehtestatud teenuste osutamise vabadust piiravaid meetmeid, pidas Euroopa Kohus töötajate sotsiaalset kaitset ülekaalukaks avalikuks huviks, mis võiks õigustada teenuste osutamise vabaduse põhimõtte piiramist. Seeläbi kinnitab Euroopa Kohus, et töötajate õiguste kaitsmine on liikmesriigi avalikes huvides.

Indiviidide huve kaitsvate sätete võimalikule rahvusvaheliselt imperatiivsele iseloomule viitab ka asjaolu, et Rooma I määruse Art-s 9 ning Abieluvaramääruse ettepaneku Art-s 22 kasutatud üldist kehtivust omavate sätete definitsioon tuleneb Euroopa Kohtu lahendist asjas *Arblade*⁷⁹, kus vaidluse keskmes olid töötajate õigusi kaitsvad Belgia riigisisised sätted⁸⁰, mida Belgia pidas rahvusvaheliselt imperatiivseteks. Euroopa Kohtu ülesandeks ei olnud selle vaidluses defineerida üldist kehtivust omavaid sätteid või hinnata antud sätete rahvusvaheliselt imperatiivset iseloomu. Euroopa Kohus pidi hindama teenuste osutamise vabadust piiravate meetmete õigustatust ning selgitas seejuures, et Euroopa Liidu õigus on ülimuslik ka selliste riigisiseste sätete suhtes, mis on liikmesriikide hinnangul rahvusvaheliselt imperatiivsed. Euroopa Kohus tunnustas seeläbi võimalust, et töötajate õigusi kaitsvad sätted võiksid olla rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomuga. Eelnevast võib järeldada, et Abieluvaramääruse ettepaneku Art-s 22 kasutatud „avaliku huvi” mõistet võib tõlgendada laiendavalt ning sinna alla võivad kuuluda ka sätted, mis kaitsevad indiviidide huve. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse võiksid kuuluda seega ka sellised sätted, mis kaitsevad õigussuhte nõrgemat poolt või kolmandaid isikuid.

Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tekstiga seonduvalt tõusetub aga veel üks küsimus, mida samuti aitab lahendada Euroopa Kohtu argumentatsioon kohtuasjas *Arblade*. Nimelt jääb Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tekstist („käesoleva määruse sätted ei tohi piirata selliste sätete kohaldamist”) mulje, et Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel üldist kehtivust omava sätte kohaldamiseks ei pea täidetud olema muid eelduseid, kui vaidluse faktiliste asjaolude langemine üldist kehtivust omava sätte kohaldamisalasse. Euroopa Kohtu seisukoht asjas *Arblade* viitab aga sellele, et juhul kui tegemist on Euroopa Liidu sisese vaidlusega (st õigussuhte mõlema poole harilik viibimiskoht on liikmesriigis), siis ei saa

⁷⁸ EKo 28.03.1996, C-272/94, *Guiot*. – EKL 1996, lk I-01905, p 16.

⁷⁹ EKo 23.11.1999, C-369/96, *Arblade*. – EKL 1999, lk I-08453.

⁸⁰ Vaidluselused sätted puudutasid töötajate isiklike ja töödokumentide kogumist, haldamist ja arhiveerimist ning miinimumtasu suurust.

liikmesriigi kohtud üldist kehtivust omavaid sätteid kohaldada ilma, et kohtud analüüsiks id vaidluse asjaolusid ning sätte kohaldamise ja kohaldamata jätmise tagajär gi. Nimelt rõhutas Euroopa Kohus antud lahendis Euroopa Liidu õiguse ül imuslikkust, öeldes seejuures, et riigis iseste sätete kvalifitseerimine üldist kehtivust omavate sätetena ja sellel alusel kohaldamine, peab olema kooskõlas ELTL-ga.⁸¹ Üldist kehtivust omavate sätete kohaldamine võib Euroopa Liidu liikmesriikide vahelistes vaidlustes piirata mõnda siseturu toimimise eelduseks olevast neljast põhivabadusest. Sellised piiravad meetmed on aga õigustatud ainult juhul, kui need ei diskrimineeri vaidluse osapoolt, on põhjendatavad meedet rakendava liikmesriigi ülekaaluka avaliku huviga ning on proportsionaalsed.⁸²

Eelnevast tulenevalt peaks kohtunik Euroopa Liidu sisese vaidluse puhul pärast üldist kehtivust omava sätte tuvastamist täiendavalt kontrollima ega üldist kehtivust omava sätte kohaldamine ole vastuolus Euroopa Liidu põhiõiguste harta Art-ga 21, mille kohaselt on igasugune diskrimineerimine keelatud, sealhulgas diskrimineerimine soo, rassi, nahavärvuse, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usutunnistuse või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varalise seisundi, sünnipära, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 21 keelab ka kodakondsuse alusel diskrimineerimise, kui see ei piira aluslepingute erisätete kohaldamist.

Lisaks sellele peab kohus kontrollima, kas üldist kehtivust omava sätte kohaldamine piirab mõnda Euroopa Liidu neljast põhivabadusest. Kui selgub, et piirab, peaks kohtunik proportsionaalsuse põhimõtte raames analüüsima järgnevat: esiteks, kas meede on taotletava eesmärgi saavutamiseks sobiv, ning teiseks, kas ei ole mõnda sama tõhusat, kuid vähem piiravat meedet.⁸³ Õiguskirjanduses on ühtlasi pakutud välja, et proportsionaalsust peaks hindama igal juhul, olenemata sellest, kas sätte kohaldamine on vastuolus Euroopa Liidu põhimõtetega või mitte. Nimelt on asutud seisukohale, et kohus peaks alati ja igal juhul pärast sätte tuvastamist hindama, kas sätte kohaldamine on kõige efektiivsem viis kaitsta kõne all

⁸¹ EKo C-369/96 (*op. cit.* 79), p 31.

⁸² EKo 30.11.1995, C-55/94, *Gebhard*. – EKL 1995, lk 4165, p 37; EKo 19.06.2008, C-319/06, *Komisjon vs Luksemburg*. – EKL 2008, lk 4323, p 51; EKo 30.09.2003, C-167/01, *Inspire Art*. – EKL 2003, lk 10155, p 133.

⁸³ Selline arusaam leiab kinnitust ka õiguskirjanduses. Vt: M. Renner. – G. P. Callies (ed.) (*op. cit.* 34), p 205 ja A. Bonomi. Overriding Mandatory Provisions in the Rome I Regulation on the Law Applicable to Contracts. – Yearbook of Private International Law 2008, vol 10, p 290.

olevat avalikku huvi või oleks sama huvi võimalik kaitsta ka õigussuhtele kohalduva õiguse alusel.⁸⁴

Kokkuvõttes, saab käesolevas alapeatükis käsitletust tulenevalt Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastuse põhjal järeldada järgmist:

- riigisiseste sätete rahvusvahelise imperatiivsuse üle otsustab liikmesriigi kohus, lähtudes seejuures Euroopa Kohtu juhistest;
- üldist kehtivust omav säte peab seadusandja tahtest tulenevalt kohalduma igas olukorras, mis kuulub selle reguleerimisalasse, olenemata õigussuhtele Abieluvaramääruse ettepaneku alusel kohalduvast õigusest;
- üldist kehtivust omav säte peab kaitsma liikmesriigi avalikke huve;
- üldist kehtivust omav säte peab olema liikmesriigi avalike huvide kaitsmise seisukohast oluline;
- üldist kehtivust omava sätte rahvusvaheliselt imperatiivne iseloom peab olema objektiivselt põhjendatav;
- kui üldist kehtivust omava sätte kohaldamine piirab mõnda neljast Euroopa Liidu põhivabadusest, siis peab kohus kontrollima, et sätte kohaldamine ei diskrimineeriks vaidluse osapoolt, oleks põhjendatavat üldist kehtivust omavat sätet kohaldava liikmesriigi ülekaaluka avaliku huviga ning oleks proportsionaalne (st üldist kehtivust omava sätte kohaldamine oleks taotletava eesmärgi saavutamiseks sobiv, ning ei oleks mõnda sama tõhusat, kuid vähem piiravat viisi eesmärgi saavutamiseks).

Eelnev on küll oluline, kuna aitab paremini mõista üldist kehtivust omavate sätete mõiste tähendust, kuid ei ole siiski piisav selleks, et teha kindlaks üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisu Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses. Seetõttu on järgmises alapeatükis analüüsitud ka Euroopa Parlamendi poolt esitatud Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 muudatusettepanekut, et teha kindlaks, kas sellest võiks olla abi üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisel.

⁸⁴ A. Bonomi (*op. cit.* 40), p 234.

1.2. Euroopa Parlamendi muudatusettepaneku sõnastus

Abieluvaramääruse ettepanek on käesoleva magistritöö kirjutamise ajal läbinud Euroopa Parlamendi esimese lugemise ning Euroopa Parlament on kiitnud Abieluvaramääruse ettepaneku muudetud kujul heaks. Euroopa Komisjon ja Euroopa Parlament on Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastuse osas erineval arvamusel. Abieluvaramääruse ettepanek ja Euroopa Parlamendi muudatusettepanek kasutavad üldist kehtivust omavate sätete defineerimiseks erinevaid tunnuseid. Euroopa Komisjon ei nõustunud Euroopa Parlamendi pakutud sõnastusega, mistõttu on Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastuse viimane versioon endiselt selline nagu Euroopa Komisjon selle Abieluvaramääruse ettepanekus välja pakkus. Sellegipoolest on käesolevas magistritöös järgnevalt analüüsitud ka Euroopa Parlamendi muudatusettepaneku sõnastust, et selgitada välja, kas sellest võiks abi olla üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisel.

Euroopa Parlamendi Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 muudatusettepaneku sõnastus on järgmine:

1. *Üldist kehtivust omavad sätted on sätted, mille eiramine oleks otseselt vastuolus asjaomase liikmesriigi avaliku korraga (ordre public). Pädevad asutused ei tohiks erandit avaliku korra suhtes tõlgendada viisil, mis on vastuolus Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga, eelkõige selle artikliga 21, milles keelatakse igasugune diskrimineerimine.*
2. *Käesolev määrus ei piira kohtualluvust käsitleva õiguse üldist kehtivust omavate sätete kohaldamist, ent see ei tohi ka piirata artikli 35 kohaste tehingute kaitset käsitlevate sätete kohaldamist.*

Kui Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaselt on üldist kehtivust omavad sätted sellised sätted, mis on liikmesriigi avalike huvide kaitsmise seisukohast niivõrd olulised, et on kohaldatavad olenemata abieluvararežiimile kohalduvast õigusest, siis Euroopa Parlamendi muudatusettepanek seob üldist kehtivust omavate sätete mõiste avaliku korra mõistega. Lisaks, kui Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastuse kohaselt ei piira määruse sätted üldist kehtivust omavate sätete kohaldamist, siis Euroopa Parlamendi muudatusettepanek seab üldist kehtivust omavate sätete kohaldamise eelduseks, et üldist kehtivust omavate sätete

kohaldamine ei tohi piirata Abieluvaramääruse ettepaneku Art-s 35 sätestatud kolmandate isikute õigusi kaitsvate sätete kohaldamist.⁸⁵

Euroopa Komisjon on seisukohal, et Euroopa Parlamendi muudatusettepaneku Art 22 sõnastus, mis seob üldist kehtivust omavate sätete mõiste avaliku korra mõistega, muudab üldist kehtivust omavate sätete ja avaliku korra erandi vahelise piiri ähmaseks. Euroopa Parlamendi pakutud Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastuse puhul tekitabki segadust mõiste „avalik kord”. Euroopa Liidu õiguses on mõistel „avalik kord” avaliku korra erandi⁸⁶ tähendus, mis võimaldab välisriigi õiguse kohaldamist piirata, kuid mis on enda toimele üldist kehtivust omavate sätetega võrreldes teistsugune. Nimelt, kui üldist kehtivust omavate sätete instituut annab liikmesriigi kohtule õiguse kohaldada enda riigi avalikke huve kaitsvaid sätteid, siis avaliku korra instituut annab liikmesriigi kohtule õiguse keelduda Abieluvaramääruse ettepaneku alusel kohalduva välisriigi õiguse sätte kohaldamisest, kui selle kohaldamine on vastuolus kohtu asukohariigi avaliku korraga. Ühtlasi annab avaliku korra erand liikmesriigi kohtule õiguse keelduda välisriigi kohtulahendi tunnustamisest ja täitmisest. Avaliku korra erandit saab kohaldada üksnes harvadel juhtudel ning liikmesriigi kohus peab lähtuma järgmistest kaalutlustest: kas vaidlus on seotud kohtu asukohariigiga, kas rikutav põhimõte on oluline ning kas rikkumine on raske.⁸⁷ Kuna avaliku korra erand ja üldist kehtivust omavad sätted on küll eesmärgilt sarnased, kuid mehhanismilt erinevad instituudid, on Euroopa Komisjoni seisukoht põhjendatud ning Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sidumine avaliku korra erandiga põhjustaks ilmselt segadust.

⁸⁵ Euroopa Parlamendi Abieluvaramääruse ettepaneku Art 35 muudatusettepaneku sõnastus on järgmine:

1. *Abieluvararežiimist tulenevad tagajärjed õiguslikele suhetele kaasa ja kolmanda isiku vahel on reguleeritud käesoleva määruse alusel abieluvararežiimi suhtes kohaldatava õigusega.*
2. *Kaasa ja kolmanda isiku vahelises õiguslikus suhtes ei saa siiski kumbki kaasa tugineda abieluvararežiimi suhtes kohaldatavale õigusele, kui kaasa, kes on õiguslikus suhtes kolmanda isikuga, ja kolmanda isiku alaline elukoht on ühes ja samas riigis, mis ei ole see riik, mille õigust kohaldatakse abieluvararežiimi suhtes. Sel juhul kohaldatakse abieluvararežiimist tulenevatele tagajärgedele kolmanda isiku suhtes selle liikmesriigi õigust, kus on asjaomase kaasa ja kolmanda isiku alaline elukoht.*
3. *Lõiget 2 ei kohaldata, kui:*
 - a. *kolmas isik oli või oleks pidanud olema teadlik abieluvararežiimi suhtes kohaldatavast õigusest või*
 - b. *abieluvararežiimi registreerimise või avalikustamise nõuded olid täidetud selle riigi õiguse kohaselt, kus on kolmanda isiku ja kaasa, kes on kolmanda isikuga õiguslikes suhetes, alaline elukoht, või*
 - c. *kinnisvaraga seotud tehingute puhul olid abieluvararežiimi registreerimise või avalikustamise nõuded seoses kinnisvaraga täidetud selle riigi õiguse kohaselt, kus kinnisvara asub.*

⁸⁶ Kehtivas Euroopa Liidu õiguses näiteks Rooma I määruse Art 16: „Käesolevas määruses osutatud riigi õiguse sätte kohaldamisest võib keelduda üksnes siis, kui selle kohaldamine on ilmselgelt vastuolus kohtu asukoha riigi avaliku korraga.“

⁸⁷ EKo C-7/98 (*op. cit.* 49), p 37; EKo 11.05.2000, C-38/98, *Renault v Maxicar*. – EKL 2000, lk 2973, p 29.

Eelnevalt välja toodud Euroopa Komisjoni seisukoht ei ole aga Euroopa Parlamendi muudatusettepaneku sõnastuse ainus probleem. Euroopa Parlamendi muudatusettepaneku sõnastusele tuleks eelistada Euroopa Komisjoni pakutud sõnastust, sest üldist kehtivust omavate sätete definitsiooni muutmine tooks endaga kaasa segadust ning ühetaolise tõlgendamise põhimõttest tulenevalt on igati mõistlik, et mõiste, mis on Euroopa Liidu õiguses juba kasutusel, oleks defineeritud kõikides õigusaktides ühtemoodi. Segadust lisab ka asjaolu, et Euroopa Parlamendi muudatusettepanek seab üldist kehtivust omavate sätete kohaldamisele teatud piirangud, mida Abieluvaramääruse ettepanek ei sea.

Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaselt ei tohi Abieluvaramääruse ettepaneku sätteid piirata üldist kehtivust omavate sätete kohaldamist. Seevastu Euroopa Parlamendi muudatusettepanek seab üldist kehtivust omavate sätete kohaldamisele kaks piirangut. Esiteks ei tohi Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel riigisisese sätte kohaldamine minna vastuollu Euroopa Liidu põhiõiguste harta⁸⁸ Art-st 21 tuleneva diskrimineerimise keeluga.⁸⁹ Selle tingimuse lisamine Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 teksti ei muudaks otseselt midagi, sest Euroopa Liidu sisestes vaidlustes kehtib selline diskrimineerimise keeld ka kirjutamata kujul.⁹⁰ Teiseks ei tohi üldist kehtivust omavate sätete kohaldamine piirata Abieluvaramääruse ettepaneku Art 35 kohaldamist. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 35 üldreegli kohaselt kohaldub abikaasa ja kolmanda isiku vahelisele õigussuhtele abieluvararežiimi suhtes kohalduv õigus.

Euroopa Parlament lisas Abieluvaramääruse ettepaneku Art-le 35 teise lõike, mille kohaselt üldreegel ei kohaldu, kui õigussuhtes oleva abikaasa ning kolmanda isiku harilik viibimiskoht on samas riigis, mis ei ole see riik, mille õigus kohaldub abieluvararežiimile. Sellisel juhul kohalduks mõlema õigussuhte poole hariliku viibimiskoha õigus. Ka sellest reeglist on erand. Nimelt, teine lõige ei kohaldu, kui kolmas isik oleks pidanud teadma abieluvararežiimi suhtes

⁸⁸ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C83/389, 30.03.2010.

⁸⁹ Euroopa Liidu põhiõiguste harta Art 21 lg 1 kohaselt on keelatud igasugune diskrimineerimine, sh diskrimineerimine soo, rassi, nahavärvuse, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usutunnistuse või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varalise seisundi, sünnipära, puute, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu. Euroopa Liidu põhiõiguste harta Art 21 lg 2 kohaselt on igasugune kodakondsuse alusel diskrimineerimine on aluslepingute reguleerimisalas keelatud, ilma et eelõeldu piiraks nende erisätete kohaldamist.

⁹⁰ Vt näiteks EKo C-55/94 (*op. cit.* 82), p 37; EKo 19.06.2008, C-319/06, *Komisjon vs Luksemburg*. – EKL 2008, lk 4323, p 51; EKo C-167/01 (*op. cit.* 82), p 133. Vt lisaks Abieluvaramääruse ettepaneku preambuli põhjendus 32, mille kohaselt Abieluvaramääruse ettepanekus järgitakse mh ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta Art-st 21 tulenevat diskrimineerimise keeldu.

kohaldatavast õigusest või selle asjaolu avalikustamise nõuded olid täidetud. Sellise eelduse lisamine muudaks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel üldist kehtivust omavate sätete kohaldamise keerukamaks võrreldes Rooma I määruse Art-ga 9 ning ühtlasi ka ebaselgemaks.

Lisaks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastusele, muutis Euroopa Parlament Abieluvaramääruse ettepaneku preambulit, lisades sinna põhjenduse, mille kohaselt Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 on mõeldud eelkõige selleks, et võtta arvesse kohtu asukohariigi selliseid sätteid, mis kaitsevad perekonna eluaset ja selle kasutamisoigust, kusjuures perekonna eluase peab asuma kohtu asukohariigi territooriumil. Samasugune põhjendus (st Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 olulisus seisneb selles, et oleks võimalik võtta arvesse liikmesriikides kehtestatud perekonna eluaset kaitsvaid sätteid) on tegelikult kirjas ka Abieluvaramääruse ettepaneku alguses olevas seletuskirjas, kuid Euroopa Komisjon ei lisanud seda Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 selgitust Abieluvaramääruse ettepaneku preambulisse. Euroopa Komisjon ning Euroopa Parlament on seega ühel nõul, et Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 olulisus võiks seisneda selles, et see võimaldaks liikmesriigil kaitsta perekonna eluaset. Järgnevalt on analüüsitud, milline säte kaitseb Eesti materiaalõiguses perekonna eluaset ning võiks seetõttu olla üldist kehtivust omav säte Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses.

Eestis hetkel kehtiv regulatsioon kaitseb perekonna eluaset kahel juhul. Esiteks, kui perekonna eluase kuulub abikaasade ühisvara hulka (PKS § 30 lg 2), ning teiseks, kui abikaasad on valinud vara juurdekasvu tasaarvestuse varasuhte (PKS § 41 lg 2). Käesoleva magistritöö seisukohalt on oluline ainult PKS § 30 lg 2, sest olgugi, et samasugune piirang kehtib PKS § 41 lg 2 kohaselt ka vara juurdekasvu tasaarvestuse suhtes, on viimane oma olemuselt dispositiivne.⁹¹ Üldist kehtivust omavateks säteteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses kvalifitseeruvad aga ainult imperatiivsed sätted, st sellised riigisisised sätted, millest abikaasad ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (edaspidi perekonnaseaduse muutmise eelnõu) juurde kuuluva seletuskirja⁹² kohaselt kavatsetakse perekonna eluaseme

⁹¹ PKS § 41 lg 5 kohaselt võivad abikaasad abieluvaralepingus kokku leppida, et lõikes 2 sätestatud käsutuspiirang ei kehti.

⁹² Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 546 SE seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=be809fb2-34b3-4079-aa84-807c020db2b4&> (02.05.2014).

kaitset laiendada ka varalahususe varasuhte, kuid ka varalahususe varasuhte puhul plaanitakse perekonna eluaseme käsutamise piirang viia sisse dispositiivsena.⁹³ Vaatamata muudatuse dispositiivsele iseloomule, annab perekonna eluaseme kaitse laiendamise kavatsus märku sellest, et perekonna eluaseme kaitse on seadusandja silmis oluline põhimõte.⁹⁴ PKS § 30 lg 2⁹⁵ sätestab perekonna eluaseme käsutamise piirangu ning on seejuures imperatiivse iseloomuga, st abikaasad ei saa teistmoodi kokku leppida. Viidatud säte kuuluks kohaldamisele koostoimes PKS § 31 lg-ga 1⁹⁶ ja §-ga 32⁹⁷. Seda põhjusel, et PKS § 31 lg 1 ja § 32 sätestavad PKS §-s 31 lg 2 sätestatud keelust üleastumise tagajärje. Nimelt on eluaseme käsutamise piirangut rikkuv tehing PKS § 31 lg 1 ja § 32 kohaselt vastavalt kas hõljuvalt kehtetu või tühine. PKS § 30 lg 2 võiks olla käsitletav üldist kehtivust omava sätena Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses, sest on ainus imperatiivne säte, mis reguleerib perekonna eluaseme käsutusõigust ning kaitseb seeläbi perekonna eluaset.

Euroopa Parlamendi muudatusettepaneku analüüsimise tulemusena võib asuda seisukohale, et selles esitatud Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastus ei anna Abieluvaramääruse ettepaneku Art-le 22 mingit lisaväärtust, vaid lihtsalt muudab Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastuse ebaselgemaks. Küll aga on üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisel abi Euroopa Parlamendi lisatud preambuli põhjendusest, mille kohaselt on Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 mõeldud eelkõige selleks, et võtta arvesse perekonna eluaset kaitsvaid sätteid. Sellest võib järeldada, et PKS § 30 lg 2 on potentsiaalselt üldist kehtivust omav säte. Selleks, et teha kindlamaid järeldusi, vajab üldist kehtivust omavate sätete mõiste Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses põhjalikumat analüüsimist. Seetõttu on käesoleva magistritöö järgnevas peatükis üldist kehtivust omavate sätete mõistet

⁹³ Nimelt kavatakse seadusesse lisada § 27¹, mille lõike 2 kohaselt oleks teise abikaasa nõusolek vajalik ka lahusvarasse kuuluva perekonna eluasemenä kasutatava või ühe abikaasa poolt eraldi kasutatava eluruumi puhul, kuid lõike 4 kohaselt oleks abikaasadel õigus abieluvarelepingus teisiti kokku leppida.

⁹⁴ Perekonna eluaseme käsutamise piirangu lahusvarale kehtestamise kavatsust väljendati juba hetkel kehtiva perekonnaseaduse eelnõu 543 SE seletuskirjas, kus töögrupp põhjendas piirangu vajadust järgmiselt: „Eluase seondub kõige otsesemalt terve perekonna vajadustega ja vajab seetõttu spetsiifilist kaitset toimingute eest, mida vara omanikuks olev abikaasa oleks muul juhul õigustatud varaga tegema.” Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=b08d579a-6ae6-7288-be34-fcffd72f84e0&\(02.05.2014\)](http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=b08d579a-6ae6-7288-be34-fcffd72f84e0&(02.05.2014)).

⁹⁵ Vt PKS § 30 lg 2: „Vara valitsev abikaasa võib ainult teise abikaasa nõusolekul käsutada või kohustuda käsutama perekonna eluasemenä kasutatavat või ühe abikaasa poolt eraldi kasutatavat eluruumi ning anda selle kolmanda isiku kasutusse või lõpetada selle kasutamise aluseks oleva õigussuhte.“

⁹⁶ Vt PKS § 31 lg 1: „Abikaasa nõusolekuta ühisvara hulka kuuluvate esemetega tehtud mitmepoolne tehing on tühine, välja arvatud juhul, kui abikaasa, kelle nõusolekuta või osaluseta tehing tehti, selle hiljem heaks kiidab.“

⁹⁷ Vt PKS § 32: „Abikaasa nõusolekuta ühisvara hulka kuuluvate esemetega tehtud ühepoolne tehing on tühine. See ei kehti testamendiga tehtavate korralduste kohta.“

sisustatud Rooma I ja Rooma II määruste abil. Seda tehakse eelnimetatud määruste ning Abieluvaramääruse ettepaneku süstemaatilise tõlgendamise teel.

2. ÜLDIST KEHTIVUST OMAVATE SÄTETE MÕISTE SISUSTAMINE LÄHTUDES ASJAKOHASTE EUROOPA LIIDU MÄÄRUSTE SÜSTEEMIST

2.1. Üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamine lähtudes Rooma I ja Rooma II määruste süsteemist

Ainuüksi Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastuse analüüsimisest ei piisa, et leida tunnused, mille abil kindlaks määrata Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse kuuluvad sätted. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastuse kõrval peab Art-t 22 tõlgendades lähtuma ka Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kontekstist. Üldist kehtivust omavate sätete mõiste tähenduse ja ulatuse kindlaksmääramisel peab Abieluvaramääruse ettepaneku Art-t 22 analüüsima süstemaatiliselt. Seejuures ei ole Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kontekstiks mitte ainult Abieluvaramääruse ettepanek, vaid laiemalt ka Euroopa Liidu kohaldatavat õigust reguleerivate õigusaktide süsteem.⁹⁸ Täpsemini on asjakohased just Rooma I määruse Art 9⁹⁹ ja Rooma II määruse Art 16¹⁰⁰, mis mõlemad võimaldavad liikmesriikide kohtutel tugineda üldist kehtivust omavatele sätetele. Kuna Euroopa Liidu kollisiooninormide ühtlustamise protsessi juures on oluline, et samal mõistel oleks sama tähendus Euroopa Liidu erinevates õigusaktides¹⁰¹, on Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sisustamiseks analüüsitud Rooma I ja Rooma II määruste ülesehitust ja teksti.

Rooma I ja Rooma II määruste tekstis on lisaks Rooma I määruse Art-le 9 ja Rooma II määruse Art-le 16 ka teisi artikleid, mis räägivad imperatiivsetest sätetest. Abieluvaramääruse ettepanekus ei ole räägitud teistest imperatiivsetest sätetest ning on viidatud ainult üldist kehtivust omavate sätete mõistele. Sellegi poolest on imperatiivsete sätete piiritlemine Rooma

⁹⁸ Euroopa Kohus on öelnud, et Euroopa Liidu õiguse sätteid tuleb tõlgendada arvestades Euroopa Liidu õiguse kui tervikuga. Vt EKo C-283/81 (*op. cit.* 24), p 20.

⁹⁹ Rooma I määruse Art 9 lõige 1: „Üldist kehtivust omavad sätted on sätted, mille järgimist peetakse riigi avalike huvide, näiteks tema poliitilise, sotsiaal- või majanduskorralduse kaitsmise seisukohast niivõrd oluliseks, et need on kohaldatavad igas olukorras, mis kuulub nende reguleerimisalasse, olenemata sellest, milline õigus oleks lepingule kohaldatav käesoleva määruse alusel.” Vt Rooma I määruse Art 9 kohta lähemalt: M. Renner. – G. P. Calliess (ed.) (*op. cit.* 34), pp 195-209; D. Martiny. – F. J. Säcker, R. Roxecker (Hrsg.). Münchener Kommentar zum BGB. Bd. 10. 5. Aufl. München: Beck 2010, VO (EG) 593/2008 Art. 9.

¹⁰⁰ Vt Rooma II määruse Art 16, mille sõnastus on järgnev: „Käesolevas määruses ei kitsenda miski kohtu asukohariigi sätete kohaldamist olukorras, kus need on imperatiivsed, olenemata muidu lepinguvälise võlasuhte suhtes kohaldatavast õigusest.” Vt Rooma II määruse Art 16 kohta lähemalt: A. Dickinson. *The Rome II Regulation: The Law Applicable to Non-Contractual Obligations*. New York: Oxford University Press 2008, pp 631-638.

¹⁰¹ Vt käesoleva magistr töö viidet 14.

I ja Rooma II määruste tähenduses abiks üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisel Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses. Üldist kehtivust omavate sätete eristamine imperatiivsetest sätetest võimaldab avada üldist kehtivust omavatele sätetele iseloomulikud tunnused. Seetõttu on alljärgnevalt analüüsitud Rooma I ja Rooma II määruste asjakohaseid artikleid.

Rooma I määruse Art-1 9 (Üldist kehtivust omavad sätted) on erinevalt Abieluvaramääruse ettepaneku Art-st 22 kolm lõiget. Rooma I määruse Art 9 lg 1 sisaldab üldist kehtivust omavate sätete definitsiooni, mis kattub Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tekstiga. Rooma I määruse Art 9 lg 2 räägib kohtu asukohariigi üldist kehtivust omavate sätete kohaldamist ning Rooma I määruse Art 9 lg 3 annab kohtule õiguse kohaldada lepingu täitmise koha üldist kehtivust omavaid sätteid, niivõrd kuivõrd need üldist kehtivust omavad sätted muudavad lepingu täitmise ebaseaduslikuks. Rooma I määruse eeskujuks oleva 19. juunil 1980. aastal Roomas allakirjutamiseks avatud lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatava õiguse konventsiooni (edaspidi Rooma Konventsiooni)¹⁰² Art 7 lg 1 andis kohtutele veel laiema diskretsiooni, lubades kohaldada sellise riigi üldist kehtivust omavaid sätteid, millega vaidluse asjaolud on tugevalt seotud.¹⁰³ Kui vaadata võrdluseks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastust, siis see on sõnastatud üldisemalt ning ei täpsusta, millise riigi üldist kehtivust omavaid sätteid võib Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel kohaldada. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaselt ei tohi Abieluvaramääruse sätted piirata selliste sätete kohaldamist, mille järgimist peetakse „liikmesriigi“ avalike huvide seisukohast oluliseks. Selline sõnastus jätab mulje, justkui Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisala ei oleks piiratud ainult kohtu asukohariigi üldist kehtivust omavate sätetega, vaid Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse võiksid kuuluda ka näiteks mõne muu vaidlusega seotud liikmesriigi üldist kehtivust omavad sätted.

¹⁰² 19. juunil 1980. aastal Roomas allakirjutamiseks avatud lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatava õiguse konventsioon. – ELT C 169, 08.07.2005, lk 10-22.

¹⁰³ Rooma Konventsiooni Art 7 kasutas üldist kehtivust omavate sätete tähistamiseks terminit “imperatiivsed sätted” (inglise keeles „*mandatory rules*”), mis tekitas terminoloogilist segadust, sest ei võimaldanud teha vahet üldist kehtivust omavatel sätetel ja sätetel „millest ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda”. Viimased olid Rooma Konventsioonis samuti tähistatud kui „imperatiivsed sätted” (Vt Rooma Konventsiooni Art 3 lg 3, Art 5 lg 2 ning Art 6 lg 1). Segaduse vältimiseks tähistati Rooma I määruses rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomuga sätted kui „üldist kehtivust omavad sätted”.

Rooma I määruse Art 9 ja Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 võrdlus lükkab selle seisukoha (st Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse võiksid kuuluda ka mõne muu vaidlusega seotud liikmesriigi üldist kehtivust omavad sätted) siiski ümber. Rooma I määruse Art 9 lg 2 kohaselt ei piira Rooma I määruse sätted kohtu asukohariigi üldist kehtivust omavate sätete kohaldamist. Rooma I määruse Art 9 lg 3 aga ütleb, et „kohaldada võidakse“ välisriigi üldist kehtivust omavaid sätteid (inglise keeles „*effect may be given*”). See tähendab, et välisriigi üldist kehtivust omavate sätete kohaldamisel on liikmesriigi kohtul diskretsioon. Kohus peab selleks, et välisriigi üldist kehtivust omavaid sätteid kohaldada, kaaluma õigussuhte poolte, kohtu asukohariigi ja välisriigi huvisid ning võtma seejuures arvesse sätete laadi, otstarvet ja kohaldamise ning kohaldamata jätmise tagajärgi.¹⁰⁴ Ühtlasi eeldab välisriigi üldist kehtivust omavate sätete kohaldamine, et vastav välisriigi säte muudab lepingu täitmise ebaseaduslikuks. Välisriigi üldist kehtivust omavate sätete kohaldamine on seega piiratum kui kohtu asukohariigi üldist kehtivust omavate sätete kohaldamine. Kuna Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 ei sea üldist kehtivust omavate sätete kohaldamisele lisatingimusi ning ütleb nagu Rooma I määruse Art 9 lg 2, et miski Abieluvaramääruses ei piira üldist kehtivust omavate sätete kohaldamist, võib järeldada, et Abieluvaramääruse ettepaneku Art-ga 22 on antud liikmesriigi kohtule õigus kohaldada enda asukohariigi sätteid ning välisriigi sätteid jäävad Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalast välja.¹⁰⁵

Kuna Rooma I määruse Art 9 lg 1 ja Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 on sõnastuselt identsed, siis on võimalik neid Euroopa Liidu kohaldatavat õigust reguleerivate määruste süsteemis vaadelda kui võrdseid ning Rooma I Art 9 kohaldamisala määratlemise abil määratleda ka Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisala. Rooma I määruse teksti vaadeldes selgub, et Rooma I määrus sisaldab lisaks Art-le 9 mitmeid teisi artikleid, mis räägivad imperatiivsetest sätetest.

¹⁰⁴ Õiguskirjanduses on asutud ka seisukohale, et kohus mitte ei kohalda Rooma I määruse Art 9 lg 3 alusel välisriigi üldist kehtivust omavaid sätteid, vaid võtab nende sisu arvesse (*giving effect*), kohaldades õigussuhtele Rooma I määruse alusel kohalduvat õigust viisil, et mõju oleks sarnane välisriigi õigusega. Vt A. J. Bělohávek (*op. cit.* 42), p 1504 ff; R. Plender, M. Wilderspin (*op. cit.* 60), pp 343-350.

¹⁰⁵ Seisukohta kinnitab ka Abieluvaramääruse ettepaneku seletuskiri, kus Art 22 kohta on selgituseks öeldud, et artikkel annab võimaluse liikmesriigil kohaldada „enda“ riigisisest õigust.

Rooma I määruse Art 3 lg 3¹⁰⁶ reguleerib olukorda, kus pooled valivad lepingule kohaldatava õiguse, kuid poolte valitud õigus ei ole lepinguga tegelikult mingil viisil seotud. Sellisel juhul ei piira poolte kohaldatava õiguse valik nende normide kohaldamist, millest lepinguga tegelikult seotud riigi õiguse kohaselt ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda. Sellist sätet Abieluvaramääruse ettepanekus ei eksisteeri, sest abieluvarasuhetes on abikaasade privaatautonomia piiratum kui lepingulistes võlasuhetes Rooma I määruse Art 3 lg 1 alusel.¹⁰⁷ Abikaasad saavad kohalduva õiguse valida ainult kolme alternatiivi (ühendava seose) seast, mis välistab selle, et nende abieluvararežiimile kohalduks riigi õigus, mis ei ole õigussuhtega tugevalt seotud.

Rooma I määruse Art 3 lg 4¹⁰⁸ kohaldub olukorras, kus lepingu pooled on valinud kohaldatavaks õiguseks mõne kolmanda riigi õiguse, kuid lepingu kõik asjaolud on tegelikult seotud mõne liikmesriigi õigusega. Sellises olukorras ei saa pooled välistada Euroopa Liidu imperatiivsete normide kohaldamist. Abieluvaramääruse ettepanek ei võimalda abikaasadel valida kohaldatavaks õiguseks mõne kolmanda riigi õigust, mis ei ole abikaasadega seotud, mistõttu viidatud regulatsioon Abieluvaramäärusest puudub.

Rooma I määruse Art-d 6 lg 2¹⁰⁹ ja 8 lg 1¹¹⁰ reguleerivad tarbijalepingute ja töölepingutega seonduvat. Tarbijaid ja töötajaid kaitstakse kui lepingu nõrgemaid pooli. Rooma I määruse Art-d 6 lg 2 ja 8 lg 1 küll võimaldavad pooltel valida kohalduva õiguse, kuid samas piiravad seda valikuvabadust, sätestades nõude, mille kohaselt ei tohi tarbijaid ja töötajaid jätta ilma

¹⁰⁶ Rooma I määruse Art 3 lg 3: „Kui kõik muud kohaldatava õiguse valimise ajal olukorda mõjutanud asjaolud esinevad muus riigis kui riik, mille õigus kohaldamiseks valiti, ei piira poolte valik selle teise riigi õiguse nende sätete kohaldamist, millest ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda.”

¹⁰⁷ Vt Rooma I määruse Art 3 lg 1: „Lepingu suhtes kohaldatakse lepingupoolte valitud õigust. Valik tuleb teha sõnaselgelt või nähtuma selgelt lepingutingi- mustest või juhtumi asjaoludest. Omal valikul võivad pooled valida kas terve lepingu või üksnes mõne selle osa suhtes kohaldatava õiguse.”

¹⁰⁸ Vt Rooma I määruse Art 3 lg 4: „Kui kõik muud kohaldatava õiguse valimise ajal olukorda mõjutanud asjaolud esinevad ühes või mitmes liikmesriigis, ei piira poolte otsus kohaldada muud õigust kui liikmesriigi õigust selliste ühenduse õiguse sätete kohaldamist, millest ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda, rakendades neid vajaduse korral kohtu asukoha liikmesriigi õigusesse üle võetud kujul.”

¹⁰⁹ Vt Rooma I määruse Art 6 lg 2: „Olenemata lõikest 1 võivad pooled artikli 3 kohaselt valida lõikes 1 sätestatud nõuetele vastava lepingu suhtes kohaldatava õiguse. Selline valik ei või siiski põhjustada tarbija ilmajätmist kaitsest, mis on talle ette nähtud selliste sätetega, millest ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda selle õiguse alusel, mis valiku puudumisel oleks olnud kohaldatav lõike 1 alusel.”

¹¹⁰ Vt Rooma I määruse Art 8 lg 1: „Individuaalne tööleping on reguleeritud õigusega, mille pooled on artikli 3 kohaselt valinud. Selline õiguse valik ei või siiski põhjustada töötaja ilmajätmist kaitsest, mis on talle ette nähtud sätetega, millest ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda selle õiguse alusel, mis valiku puudumisel oleks olnud kohaldatav vastavalt käesoleva artikli lõigetele 2, 3 ja 4.

kaitsest, mis on neile tagatud selle riigi õigusega, kus vastavalt on tarbija harilik viibimiskoht või kus töötaja tavaliselt tööd teeb.

Rooma II määruse Art 16 sõnastus on Rooma I määruse Art 9 ja Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastusest erinev. Kui vaadata Rooma II määruse eestikeelset tõlget, siis võib jääda mulje, et esineb ka sisuline erinevus. Nimelt on eestikeelses versioonis kasutatud Rooma II määruse Art 16 pealkirjas eksitavat terminit „imperatiivsed sätted” ning Rooma II määruse Art 16 on sõnastatud järgmiselt: *„Käesolevas määruses ei kitsenda miski kohtu asukohariigi sätete kohaldamist olukorras, kus need on imperatiivsed, olenemata muidu lepinguvälise võlasuhte suhtes kohaldatavast õigusest.”* Sellest võib jääda mulje, et Rooma II määruse Art 16 kohaldamisalasse kuulumise ainus kriteerium on sätte imperatiivsus. Kui vaadata määruse inglisekeelset versiooni, siis selle Rooma II määruse Art 16 pealkirjas on kasutatud terminit *„overriding mandatory provisions”*. Sama terminit on kasutatud ka Rooma I määruse Art 9 pealkirjas ning Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 pealkirjas. Sellest võib järeldada, et need kolm sätet reguleerivad siiski sama olukorda.¹¹¹ Ka Rooma II määruses on lisaks Art-le 16 ka teisi imperatiivseid sätteid. Rooma II määruse Art 14 lg 2¹¹² sarnaneb Rooma I määruse Art 3 lg-ga 3 ning Rooma II määruse Art 14 lg 3¹¹³ on sarnane Rooma I määruse Art 3 lg-ga 4.

Kui eespool mainitud artikleid omavahel võrrelda, siis selgub, et nende reguleerimisala on erinev. Rooma I määruse Art 3 lg 3, Art 3 lg 4, Art 6 lg 2 ja Art 8 lg 1 ning Rooma II määruse Art 14 lg 3 ja lg 4 räägivad sätetest, „millest ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda”. Rooma I määruse Art 9, Rooma II määruse Art 16 ja Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 räägivad sätetest, „mis on kohaldatavad igas olukorras, mis kuulub nende reguleerimisalasse, olenemata sellest, milline õigus kohaldub õigussuhtele määruse alusel”. Imperatiivne õigus (*„mandatory provisions”*) liigitub seega kaheks kategooriaks.¹¹⁴ Üldist kehtivust omavaid

¹¹¹ Seisukohta toetab ka õiguskirjandus. Vt A. Fuchs. – P. Huber (ed.) (*op. cit.* 60), pp 354-355.

¹¹² Artikkel reguleerib olukorda, kus kõik kahju põhjustanud sündmuse asetleidmise ajal olukorda mõjutanud asjaolud esinevad muus riigis kui riik, mille õigus kohaldamiseks valiti. Sellisel juhul ei piira poolte valik selle teise riigi õiguse nende sätete kohaldamist, millest ei saa lepinguga kõrvale kalduda.

¹¹³ Artikkel reguleerib olukorda, kus kõik kahju põhjustanud sündmuse asetleidmise ajal olukorda mõjutanud asjaolud esinevad ühes või mitmes liikmesriigis, kuid pooled on otsustanud õigussuhtele kohaldada kolmanda riigi õigust. Sellisel juhul ei piira poolte valik ühenduse õiguse selliste sätete kohaldamist, millest ei saa lepinguga kõrvale kalduda.

¹¹⁴ Seda kinnitab ka Rooma I määruse preambuli põhjendus 37, mille kohaselt: „Üldsuse huvidest lähtuvatel kaalutlustel võimaldatakse liikmesriikide kohtutel kohaldada erandjuhtudel avalikul korral ja üldist kehtivust omavatel sätetel põhinevaid erandeid. Mõistet „üldist kehtivust omavad sätted” tuleks eristada mõistest „sätted, millest ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda” ning seda tuleks tõlgendada kitsamalt.”

sätteid tuleb eristada sätetest, „millest ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda”. Sätteid, millest ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda on käesolevas magistritöös tähistatud lihtsalt kui imperatiivseid sätteid (inglise keeles „*domestic mandatory provisions*“, „*domestic mandatory rules*“, „*mandatory rules*“, „*simple mandatory rules*“).

Üldist kehtivust omavaid sätteid tuleks võrreldes imperatiivsete sätetega tõlgendada kitsamalt.¹¹⁵ See tähendab, et üldist kehtivust omavad sätted ja imperatiivsed sätted suuremas osas kattuvad, sest üldist kehtivust omavatest sätetest ei saa pooled samuti kokkuleppel kõrvale kalduda, kuid lisaks imperatiivsusele peab üldist kehtivust omavatel sätetel olema ka rahvusvaheliselt imperatiivne iseloom. Järelikult ei ole kõik imperatiivsed sätted ühtlasi ka üldist kehtivust omavad sätted Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses. Küll aga on sätte imperatiivse iseloomu kindlakstegemine esimene samm, et tuvastada sätte rahvusvaheliselt imperatiivne iseloom, sest üldist kehtivust omav sätte Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses on alati imperatiivne sätte.

Järgnev analüüs lähtubki eeldusest, et imperatiivsed sätted ja üldist kehtivust omavad sätted enamasti kattuvad ning üldist kehtivust omava sätte Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses tuvastamiseks on esmalt vaja kindlaks teha riigisisese sätte imperatiivne iseloom. Selleks, et sisustada üldist kehtivust omavate sätete mõiste Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses, on seega vajalik analüüsida, millised riigisisised sätted on imperatiivse iseloomuga. Imperatiivseid sätteid iseloomustab see, et nad piiravad eraõiguses tähtsal kohal olevat privaatautonoomia põhimõtet, mille kohaselt on isikutel õigus enda õigussuhteid vabalt kujundada. Seetõttu on vajalik vaadata, millistel juhtudel võib privaatautonoomiat piirata.

Privaatautonoomia põhimõte väljendub eelkõige lepinguvabaduses, mis mh tähendab, et isikud on vabad otsustama, millise sisuga lepinguid nad sõlmida soovivad. Lepingu sisu vabadust sisustab dispositiivsuse põhimõte, mis lubab pooltel kokku leppida teisiti, kui seaduses sätestatud.¹¹⁶ Privaatautonoomia on tagatud PS §-ga 19, mille lõike 1 kohaselt on igaühel õigus vabale eneseteostusele. Kuigi privaatautonoomia on PS §-ga 19 tagatud põhiõigus, ei ole siiski tegemist piiramatu põhiõigusega. PS § 19 lg 2 kohaselt peab igaüks oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust. Kuna PS § 19 toodud vaba eneseteostuse

¹¹⁵ Rooma I preambuli põhjendus 37.

¹¹⁶ P. Varul. – P. Varul *et al.* Võlaõigusseadus I: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 5 p 4.1.

õigus on lihtsa seadusreservatsiooniga põhiõigus,¹¹⁷ võib privaatautonomiat piirata üldistes huvides eesmärkide nimel, mis ei ole vastuolus PS-iga.¹¹⁸ Dispositiivsete sätete kõrval ongi seadusandja kehtestanud poolte privaatautonomiat piiravad imperatiivsed sätted, millest pooled ei või kokkuleppel kõrvale kalduda. Privaatautonomia piiramine imperatiivsete sätete kehtestamisega on vajalik mitmes valdkonnas, et kaitsta riigi avalikke huve.

Esiteks võib olla privaatautonomia piiramise põhjuseks see, et olukorras, kus pooled ei ole võrdses seisus, näiteks neil ei ole võrdne võimalus tingimusi läbi rääkida või nende teadmised ei ole samal tasemel, ei tohiks privaatautonomia põhimõtte järgimine viia ebaõiglasele tulemusele. Seetõttu on näiteks tarbijat ja töötajat kui õigussuhte nõrgemat poolt kaitsvad sätted enamasti imperatiivse iseloomuga. Abieluvarasuhete kontekstis oleks õigussuhte kaitset vajavaks pooleks vähemkindlustatud abikaasa, kelleks enamasti on kodus lapsi kasvatav naine. Teiseks kaitseb seadus kolmandaid isikuid, keda pooltevaheline õigussuhe mõjutab, kuid kes ei ole ise õigussuhte poolteks ning ei saa enda õigusi seetõttu ise kaitsta. Kolmandaid isikuid kaitstes kaitseb seadusandja ühtlasi tsiviilkäibe usaldusväarsust ja stabiilsust. Kolmandateks isikuteks on käesoleva magistritöö kontekstis näiteks võlausaldajad, kes on teinud abikaasadega tehinguid. Kolmandaks kaitseb seadusandja PS-ist tulenevaid väärtushinnanguid ning õiguse üldpõhimõtteid, mistõttu näiteks avaliku korra ja heade kommetega vastuolus olevad kokkulepped on tühised.

Eelnev näitas, et imperatiivsed sätted on sellised sätted, mis kaitsevad õigussuhte nõrgemat poolt, kolmandaid isikuid, väärtushinnanguid ja õiguse üldpõhimõtteid. Selliste sätete kindlaksmääramine ei valmistaks väga suuri raskusi, kuid probleem tekib seoses küsimusega, millised neist sätetest on rahvusvaheliselt imperatiivsed. Nii imperatiivsed sätted kui ka üldist kehtivust omavad sätted kaitsevad riigi avalikke huve. Üldist kehtivust omavate sätete ja imperatiivsete sätete erinevus on see, et esimesed on avalike huvide kaitsmise seisukohast olulisemad kui teised. Seetõttu on kohtunikel lai diskretsiooni otsustamiseks, millised avalikke huve kaitsvatest sätetest on niivõrd olulised, et need on kohaldatavad olenemata õigussuhtele

¹¹⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus (RKTKo) 13.01.2010, 3-2-1-152-09, p 11.

¹¹⁸ Õiguskirjanduse kohaselt on subsidiaarsuse tõttu lepinguvabadus üldise vabaduspõhiõigusega hõlmatud siiski ainult niivõrd, kuivõrd tegu ei ole lepinguga, mille puhul kaitset pakuvad spetsiaalsed põhiõigused. Selliseks lepinguks on ka näiteks abieluvaraleping, mida kaitseb PS § 27, mis puudutab perekonda, abielu, vanemaid ja lapsi. Vt M. Ernits. – Ü. Madise, B. Aaviksoo *et al.* (toim.) Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. 3. tr. Tallinn: Juura 2012, § 19 p 3.1.1.

kohalduvast õigusest ning langevad seetõttu üldist kehtivust omavate sätete kategooriasse.¹¹⁹ Sätte olulisuse hindamine võib objektiivselt olla problemaatiline, sest olulisus ei pruugi tuleneda sätte sõnastusest, kontekstist ega eesmärgist. Konkreetse sätte avalike huvide seisukohast olulisuse tuvastamine võib olla võimalik alles konkreetse õigussuhte raames, mis tähendab, et sätte olulisus võib mh sõltuda ka õigussuhte asjaoludest.

Rooma I määruse kontekstis on avalike huvide kaitsmise seisukohast olulistena nähtud näiteks riigi julgeolekut, valuutat, väärtpaberiturgu ning konkurentsioigust¹²⁰ puudutavaid sätteid. Peamiselt seega avaliku õiguse valdkonda kuuluvaid sätteid, mis on seotud riigi majanduskorraldusega. Samas, nagu eespool näidatud, viitab Euroopa Kohtu praktika sellele, et Rooma I määruse kontekstis võiksid üldist kehtivust omavad sätted olla ka sätted, mis kaitsevad tarbijaid, töötajaid ja kaubandusagente. Seega võib ka sotsiaalse tähendusega eraõiguslik regulatsioon olla liikmesriigi avalike huvide seisukohast oluline. Kuivõrd Abieluvaramäärus reguleerib abieluvararežiime, siis võiks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse kuuluvaid sätteid eelkõige otsida PKS-i 4. peatükist, mis reguleerib abikaasade varasuhteid. Eespool käsitletu näitas, et esmajoones tuleb kindlaks teha sellised varasuhteid reguleerivad sätted, millest abikaasad ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda. Kuivõrd tsiviilõiguses on tähtsal kohal poolte privaatautonomia, on antud valdkonna sätted suures osas dispositiivsed. Perekonnaõigus on aga selles mõttes erandlik tsiviilõiguse osa, et perekonnaõiguse sätted on pigem imperatiivsed. Nimelt on abielu siiani käsitletud pigem kui staatust mitte pooltevahelist lepingut ning privaatautonomia on sellest vallas piiratum. Abieluvarasuhete valdkond on jällegi perekonnaõiguse see osa, kus pooltele on antud vabamad käed enda varasuhete reguleerimisel. Seetõttu ei olegi abieluvaraõiguse regulatsioonis väga palju sellised sätteid, millest ei saaks kokkuleppel kõrvale kalduda. Vaadates perekonnaseaduse varasuhete regulatsiooni ei tulene ühegi sätte sõnastusest, et säte oleks kohaldatav olenemata õigussuhte kohalduvast õigusest. Ühtlasi ei tulene ühegi sätte sõnastusest, et tegemist oleks sättega, mis on Eesti riigi avalike huvide kaitsmise seisukohast oluline. Nagu eelnevalt tuvastatud on Euroopa Parlamendi muudatusettepaneku preambuli põhjendusest tulenevalt üheks potentsiaalseks üldist kehtivuks omavaks sätteks PKS § 30 lg 2 koostoimes PKS § 31 lg-ga 1 ja §-ga 32. Ainuüksi Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22

¹¹⁹ Samale seisukohale on asutud ka õiguskirjanduses. Vt J.-J. Kuipers. EU Law and Private International Law: The Interrelationship in Contractual Obligations. Leiden: Nijhoff 2011, p 71 ff.

¹²⁰ M. Renner – G. P. Calliess (ed.) (*op. cit.* 34), pp 200-201.

sõnastusest ja kontekstist tulenevate tõlgendusargumentide abil ei ole aga võimalik ühelegi teisele varasuhete regulatsiooniga seotud perekonnaseaduse sättele rahvusvaheliselt imperatiivset iseloomu omistada.

2.2. Üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamine lähtudes Abieluvaramääruse ettepaneku süsteemist

Vaieldamatult on Abieluvaramääruse ettepaneku sätete tõlgendamisel oluline silmas pidada ka teiste asjakohaste Euroopa Liidu määruste süsteemi, kuid eelkõige peab Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduse ja ulatuse kindlaksmääramisel lähtuma Abieluvaramääruse ettepaneku enda sisemisest süsteemist. Abieluvaramääruse ettepaneku artiklite omavahelised seosed ja paiknemine võivad olla abiks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sisustamisel, mistõttu on käesolevas alapeatükis üldist kehtivust omavate sätete mõiste avamisel lähtutud Abieluvaramääruse ettepaneku ülesehitusest. Abieluvaramäärus on üles ehitatud selliselt, et määrusel on kuus peatükki, mis käsitlevad järgmisi küsimusi: reguleerimisala ja mõisteid; kohtualluvust; kohalduvat õigust; tunnustamine, täitmisele pööratavus ja täitmine; mõju kolmandatele isikutele; üld- ja lõppsätted. Käesoleva magistritöö seisukohalt on olulised just esimesed kolm peatükki. Peatükkidele eelneb määruse preambul, mis on abiks määruse sätete tõlgendamisel. Seetõttu on esmalt analüüsitud preambuli teksti ning seejärel asjakohaseid peatükke.

A. Abieluvaramääruse ettepaneku preambul

Abieluvaramääruse ettepaneku preambul ei käsitle üldist kehtivust omavaid sätteid. Preambul räägib vaid Abieluvaramääruse ettepaneku Art-ga 23 kehtestatud avaliku korra erandi kohaldamisest.¹²¹ Preambuli põhjenduse kohaselt on liikmesriikide kohtutel Abieluvaramääruse ettepaneku Art 23 alusel õigus jätta välisriigi õigus kohaldamata, kuid seda vaid erandkorras. Ühtlasi on preambulis rõhutatud, et avaliku korra erandit ei tohiks kasutada selleks, et vältida välisriigi õiguse kohaldamist.¹²² Kuna nii üldist kehtivust omavate sätete instituut kui ka avaliku korra instituut on oma olemuselt välisriigi õiguse

¹²¹ Abieluvaramääruse ettepaneku Art 23: „Käesoleva määruse alusel määratud õigussätte kohaldamisest võib keelduda üksnes juhul, kui selle kohaldamine on ilmselgelt vastuolus kohtu asukohariigi avaliku korraga.”

¹²² Avaliku korra erandit käsitleb Abieluvaramääruse preambuli põhjendus 25.

kohaldamise piirangud või teisisõnu kohtu asukohariigi õiguse ülimuslikkuse tagamise instrumendid, siis kehtib preambulis avaliku korra kohta öeldu ka üldist kehtivust omavate sätete suhtes. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 23 alusel võib keelduda välisriigi õiguse kohaldamisest ainult erandjuhul ning seega ka Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel võib välisriigi õiguse asemel kohaldada kohtu asukohariigi õigust ainult erandjuhul. Abieluvaramääruse ettepaneku Art-st 23 tulenevat avaliku korra erandit ei tohi kasutada selleks, et sihilikult vältida välisriigi õiguse kohaldamist ning Abieluvaramääruse ettepaneku Art-st 22 tulenevaid üldist kehtivust omavaid sätteid ei tohi samuti kohalda selleks, et sihilikult vältida välisriigi õiguse kohaldamist. Preambuli põhjal võib järeldada, et üldist kehtivust omavate sätete kohaldamine peab olema põhjendatud ning erandlik.

B. Abieluvaramääruse ettepaneku I peatükk (Reguleerimisala ja mõisted)

Abieluvaramääruse ettepaneku esimene peatükk käsitleb määruse reguleerimisala ja mõisteid. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 1 lg 1 kohaselt kohaldatakse määrust abieluvararežiimide suhtes ning Abieluvaramääruse ettepaneku Art 2 p a defineerib abieluvararežiimi „*kui eeskirjade kogumit, mis käsitleb abikaasade varalisi suhteid omavahel ja kolmandate isikutega*”. Abieluvaramääruse ettepanekus on selgitatud, et abieluvararežiimi mõiste on autonoomne mõiste, mis hõlmab nii abikaasade vara igapäevast valitsemist kui ka lahkuminekust või ühe abikaasa surmast tingitud varaliste suhete lõppemist. Eelnevast tulenevalt võivad Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel kohaldamisele kuuluda sellised rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomuga sätted, mis on seotud abikaasade varasuhete kõigi aspektidega, st mitte ainult vara jagamise, vaid ka igapäevase valitsemisega.

Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse kuuluvad küll sätted, mis on seotud abikaasade varasuhetega, kuid kuna Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastuse kohaselt ei piira miski Abieluvaramääruses Art 22 alusel üldist kehtivust omavate sätete kohaldamist, siis võib seda käsitleda nii, et ka Abieluvaramääruse ettepaneku Art 1 lg 3, mis loetleb valdkonnad, mis jäävad määruse reguleerimisalast välja, ei piira Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamist. See tähendab, et kuigi Abieluvaramääruse ettepaneku reguleerimisalast jäävad välja näiteks ülalpidamiskohustused, pärimisõigused, abikaasade kinked jne, siis Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel on siiski võimalik kohaldada üldist kehtivust omavaid sätteid, mis on kehtestatud Abieluvaramääruse ettepaneku Art 1 lg 3 loetletud valdkondades. Seda

muidugi juhul, kui vastaval sätel on vara jagamise või vara valitsemise vaidlusega seos ning liikmesriigi kohtul tekib vaidluse raames vajadus vastavat sätet kohaldada.

C. Abieluvaramääruse ettepaneku II peatükk (Kohtualluvus)

Abieluvaramääruse teine peatükk käsitleb kohtualluvust. Tulevikus, kui Eesti kohus Abieluvaramäärust kohaldab, peaks kohus esmalt kindlaks tegema, kas vaidlus allub Eesti kohtule. Esiteks saaks vaidlus Abieluvaramääruse ettepaneku kohaselt alluda Eesti kohtule juhul, kui Eesti kohtu poole on pöördutud ühe abikaasa pärimisasjaga.¹²³ Teiseks alluks vaidlus Eesti kohtule, kui üks abikaasadest on Eesti kohtule esitanud hagi lahutuse, lahuselu või abielu tühistamise asjus ning abikaasad on kokku leppinud, et vaidlus allub Eesti kohtule.¹²⁴ Kui kumbki eeltoodud alustest ei kohalduks, siis kolmandaks alluks vaidlus Abieluvaramääruse ettepaneku Art 5 alusel Eesti kohtule, kui: Eesti on abikaasade ühine harilik viibimiskoht; või Eesti oli abikaasade viimane ühine harilik viibimiskoht ning üks abikaasadest elab veel Eestis; või kostja harilik viibimiskoht on Eestis; või abikaasad on Eesti kodanikud.

Seejuures on oluline, et nimetatud Abieluvaramääruse ettepaneku Art 5 ühendavad seosed on kehtestatud tähtsuse järjekorras ja teine kriteerium kohaldub alles siis, kui esimene ei kohaldu ning kolmas alles siis, kui teine ei kohaldu jne. Seega näiteks, kui abikaasadel on ühine harilik viibimiskoht, kuid see ei ole Eesti, siis ei allu vaidlus Eesti kohtule. Ühtlasi on võimalik, et abikaasad lepivad Abieluvaramääruse ettepaneku Art 16 alusel kokku, et nendevahelisele vaidlusele kohaldub Eesti õigus, mis juhul nad võivad ühtlasi kokku leppida, et vaidlus allub Eesti kohtule.¹²⁵

¹²³ Abieluvaramääruse ettepaneku Art 3: „Selle liikmesriigi kohtud, kelle poole on pöördutud ühe kaasa pärimisasjaga [Euroopa Parlamendi ja nõukogu] määruse (EL) nr .../... [mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste ja ametlike dokumentide tunnustamist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist] alusel, on pädevad lahendama ka asjaomase hagiga seotud abieluvararežiimi käsitlevaid asju.”

¹²⁴ Abieluvaramääruse ettepaneku Art 4 lg 1: „Selle liikmesriigi kohtud, kellele on hagi esitatud lahutuse, lahuselu või abielu tühistamise asjus määruse (EÜ) nr 2201/2003 alusel, on kaasade kokkuleppe korral pädevad lahendama ka hagiga seotud abieluvararežiimi käsitlevaid asju.”

¹²⁵ Abieluvaramääruse ettepaneku Art 5 lg 2: „Pooled võivad ka kokku leppida, et selle liikmesriigi kohtud, mille õiguse nad on valinud oma abieluvararežiimi suhtes kohaldatavaks õiguseks artiklite 16 ja 18 alusel, on pädevad lahendama ka nende abieluvararežiimiga seotud asju.”

D. Abieluvaramääruse ettepaneku III peatükk (Kohaldatav õigus)

Abieluvaramääruse kolmas peatükk reguleerib kohaldatavat õigust. Kui vaidlus allub Abieluvaramääruse ettepaneku teise peatüki kohaselt Eesti kohtule, siis järgmisena määrab kohus kohaldatava õiguse. Abikaasadele on Abieluvaramääruse ettepaneku Art 16 alusel antud õigus valida enda abieluvararežiimile kohalduv õigus. Kohaldatava õiguse valik ei ole siiski piiramatult, et välistada võimalus, et abikaasad valiksid abieluvararežiimile kohalduvaks õiguseks mõne sellise riigi õiguse, millel ei ole nendevahelise õigussuhtega seost. Abikaasadele on seega antud valida kolme võimaluse hulgast.¹²⁶ Kui abikaasad ei ole kohaldatavat õigust valinud, siis määrab kohus kohaldatava õiguse kindlaks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 17 alusel, mis kehtestab tähtsuse järjekorras olevad ühendavad seosed.¹²⁷ Kui abikaasade varasuhetele kohalduks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 17 alusel Eesti õigus, ei tekiks küsimust Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisest, sest abikaasade abieluvararežiimile kohalduks nagunii tervikuna Eesti õigus ning sh loomulikult ka Eesti õiguse üldist kehtivust omavad sätted. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamise küsimus kerkiks üles juhul, kui vaidlus alluks teise peatüki sätete kohaselt Eesti kohtule, kuid kolmanda peatüki sätete kohaselt kohalduks välisriigi õigus. Sellisel juhul saaks Eesti kohus, olenemata abieluvararežiimile kohalduvast õigusest, kohaldada Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel Eesti üldist kehtivust omavaid sätteid.

Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kontekst on küll üldist kehtivust omavate sätete mõiste tähenduse ja ulatuse sisustamisel abiks, kuid ainult sõnastuse ja konteksti põhjal ei ole siiski võimalik kindlaks teha, millised konkreetset sätted võiksid kuuluda Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse. Selleks et selgitada välja konkreetset riigisiseseid sätteid, on vajalik analüüsida Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärki ning teha kindlaks, millised riigisiseseid sätteid vastavad sellele eesmärgile. Seetõttu ongi käesoleva magistr töö järgmises ning ühtlasi ka viimases peatükis üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisel lähtutud Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärgist.

¹²⁶ Abikaasad saavad Abieluvaramääruse ettepaneku Art 16 alusel valida, et kohaldub: selle riigi õigus, kus abikaasadel on harilik viibimiskoht või; selle riigi õigus, kus on ühe abikaasa harilik viibimiskoht valiku tegemise ajal või; selle riigi õigus, mille kodakondsus on ühel abikaasal valiku tegemise ajal.

¹²⁷ Abieluvaramääruse ettepaneku Art 17 alusel kohaldatakse abieluvararežiimi suhtes: selle riigi õigust, kus on abikaasade esimene ühine harilik viibimiskoht pärast abiellumist või; selle riigi õigust, mille kodanikud abikaasad on abiellumise ajal või; selle riigi õigust, mille abikaasadel on tugevam seos.

3. ÜLDIST KEHTIVUST OMAVATE SÄTETE MÕISTE SISUSTAMINE LÄHTUDES ABIELUVARAMÄÄRUSE ART 22 EESMÄRGIST

3.1. Avaliku korra kaitsmise eesmärk

Eelmised peatükid lähtusid üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisel Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 sõnastusest ja kontekstist. Lisaks sõnastusele ja kontekstile on Euroopa Kohus rõhutanud, et Euroopa Liidu õigusnormi tõlgendades tuleb lähtuda ka vastava regulatsiooniga taotletavatest eesmärkidest. Abieluvaramääruse ettepaneku eesmärgiks on tagada isikute vaba liikumine Euroopa Liidus, abikaasade vabadus korraldada enda varasuhteid omavahel ja kolmandate isikutega, tagada abikaasadele õiguskindlus ning ettenähtavus ja liikmesriikide otsuste vastastikune tunnustamine.¹²⁸ Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärgi saab tuletada Rooma I määruse Art 9 ja Rooma II määruse Art 16 eesmärgist. Seda põhjusel, et üldist kehtivust omavate sätete instituut on viidatud sätetena Euroopa Liidu õiguses lepinguliste ja lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse regulatsioonis juba kasutusel. Abieluvaramääruse ettepaneku Art-ga 22 soovitakse tuua Euroopa Liidu õiguse tasandil üldist kehtivust omavate sätete instituut ka abieluvararežiimide suhtes kohaldatava õiguse regulatsiooni. Kuna Rooma I määruse Art-ga 9 ja Rooma II määruse Art-ga 16 kehtestatud üldist kehtivust omavate sätete instituudi eesmärgiks on kaitsta kohtu asukohariigi avalikke huve, võib järeldada, et sama eesmärk on ka Abieluvaramääruse ettepaneku Art-l 22.¹²⁹ Abieluvaramääruse ettepaneku enda eesmärkidest lähtumine ei ole siinkohal aga asjakohane, sest üldist kehtivust omavate sätete instituut kui privaatautonomia ning välisriigi õiguse kohaldamise piirang on nende eesmärkidega vastuolus.

Üldist kehtivust omavate sätete instituut võimaldab liikmesriigi kohtul enda avalike huvide kaitseks kohaldada õigussuhte kohalduva välisriigi õiguse kõrval ka enda üldist kehtivust omavaid sätteid. Üldist kehtivust omavate sätete instituudi eesmärgi ning Abieluvaramääruse ettepaneku üldiste eesmärkide vaheline vastuolu seisneb selles, et üldist kehtivust omavate sätete kohaldamine ei taga õiguskindlust ning piirab privaatautonomiat. Üldist kehtivust

¹²⁸ Vt Abieluvaramääruse ettepaneku preambuli põhjendus 27 ja 31; Ühtlasi saab Abieluvaramääruse ettepaneku kõige üldisema eesmärgi tuletada ELTL Art-st 81, mille lg 3 on Abieluvaramääruse ettepaneku õiguslik alus. Viidatud artikkel asub peatükis nimega „õiguslane koostöö tsiviilasjades”. ELTL Art 81 mainitud koostöö arendamise meetmeid võetakse eriti, kui see on vajalik siseturu nõuetekohaseks toimiseks (ELT Art 81 lg 2). Sellest võib järeldada, et Abieluvaramääruse ettepaneku vastu võtmise üldisem eesmärk on siseturu arendamine ja selle nõuetekohane toimimine.

¹²⁹ Rooma I määruse preambuli põhjendus 37 ja Rooma II määruse preambuli põhjendus 32. Ühtlasi vt ka M. Renner. – G. P. Calliess (ed.) (*op. cit.* 34), p 195; R. Plender, M. Wilderspin (*op. cit.* 60), p 334.

omavate sätete kohaldamise võimalikkus toob endaga kaasa pigem õiguslikku ebakindlust, sest õigussuhte ei pruugi kohalduda ainult selle riigi õigus, milles pooled on kokku leppinud või mis tuleneb kollisiooninormidest. Lisaks piirab üldist kehtivust omavate sätete instituut abieluvaralepingu sõlminud abikaasade privaatautonomiat, sest võimaldab abieluvaralepingule kohaldada täiendavalt abikaasade valitud õigusele ka kohtu asukohariigi õigust. Abieluvaramääruse ettepaneku eesmärkide ja Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärgi vahelise vastuolu tõttu on käesolevas peatükis üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisustamisel lähtutud viimasest, st Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärgist, ning jäetud käsitlemata Abieluvaramääruse ettepaneku üldised eesmärgid. Siiski ei tohi unustada Abieluvaramääruse ettepaneku üldisi eesmärke selles osas, et Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamise üle otsustamisel tuleks kaaluda, kas Abieluvaramääruse ettepaneku üldiste eesmärkide piiramine on igal konkreetsel juhul õigustatud. Üldist kehtivust omavaid sätteid peaks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel kohaldama üksnes väga erandlikel juhtudel.¹³⁰

Kuna Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärgiks on kaitsta kohtu asukohariigi avalikke huve, on üldist kehtivust omavate sätete kohaldamine Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel õigustatud juhul, kui kaitset vajavad kohtu asukohariigi avalikud huvid ning konkreetne riigisisene säte, mida Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel kohaldada tahetakse kaitseb olulisel määral vastavaid avalikke huve. Selleks, et selgitada välja, kas mingi säte kaitseb kohtu asukohariigi huve, peab kohus vastavat sätet eesmärgipäraselt tõlgendama ning selgitama välja riigisisese sätte eesmärgi. Üldist kehtivust omava riigisisese sätte tuvastamisel vastava sätte eesmärgipärase tõlgendamise olulisust liikmesriigi kohtu poolt kinnitab ka Euroopa Kohtu praktika.

Kohtuasjas *Unamar*¹³¹ puudutas esitatud eelotsuse küsimus Rooma I määruse Art 9 lg 2 eeskujuks olnud Rooma Konventsiooni Art 7 lg 2 tõlgendamist. Eelotsusetaotlus esitati Belgias asutatud äriühingu Unamar ning Bulgaarias asutatud äriühingu NMB vahelise kohtuvaidluse raames, kus Unamar nõudis NMB-lt pooltevahelise kaubandusagendilepingu ülesütlemise eest hüvitist. Pooled leppisid kokku, et lepingule kohaldub Bulgaaria õigus ning

¹³⁰ Seisukohta toetab Rooma I määruse preambuli põhjendus 37, mille kohaselt avalikest huvidest lähtuval kaalutlustel võimaldatakse liikmesriikide kohtutel kohaldada erandjuhtudel üldist kehtivust omavaid sätteid.

¹³¹ EKo 17.10.2013, C-184/12, *Unamar*. – EKL (avaldamata). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=143185&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=472446> (02.05.2014).

vaidlused lahendatakse Bulgaaria vahekohtus. *Unamar* aga esitas hagi Antwerpeni kaubanduskohtusse ning nõudis Belgia õiguse alusel endale hüvitise maksmist. Unamar põhjendas enda käitumist sellega, et Belgia kaubandusagendilepingu Art 27, mille kohaselt Belgias tegutsevat kaubandusagenti puudutav vaidlus allub Belgia kohtule ning vaidlusele kohaldatakse Belgia õigust, on üldist kehtivust omav sätte Rooma Konventsiooni Art 7 lg 2 tähenduses, mis tähendab, et viidatud sätte kuulub kohaldamisele olenemata pooltevahelisest kohtualluvuse- ja kohaldatava õiguse kokkuleppest. Euroopa Kohus leidis, et riigisisesele sättele rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomu omistamisel peab liikmesriigi kohus hindama, kas sätte on võetud vastu eesmärgiga kaitsta liikmesriigi jaoks avalikke huve. Järgnevalt ongi analüüsitud lähemalt Eesti riigi avalike huvide kaitsmise eesmärki.

Eesti riigi avalike huvide kaitsmise eesmärk hõlmab kolme alameesmärki: avaliku korra kaitsmise eesmärki, õigussuhte nõrgema poole kaitsmise eesmärki ning kolmandate isikute kaitsmise eesmärki. Nimelt on just nii liigitatud imperatiivsed sätted õiguskirjanduses lähtuvalt vastava regulatsiooni eesmärgist.¹³² Kuna ka imperatiivsete sätete eesmärgiks on vastava riigi avalike huvide kaitsmine ning arvestades, et kõik üldist kehtivust omavad sätted on ühtlasi ka imperatiivsed sätted, võib järeldada, et ka üldist kehtivust omavad sätted jagunevad lähtuvalt regulatsiooni eesmärgist samasugusteks alameesmärkideks nagu imperatiivsed sätted. Kolmikjaotusest esimesena analüüsitakse alljärgnevalt avaliku korra kaitsmise eesmärki ning kontrollitakse valitud riigisiseste sätete vastavust avaliku korra kaitsmise eesmärgile.

Avaliku korra kaitsmise eesmärgi analüüsimise juures on esmalt vajalik selgitada, mida on käesolevas magistritöös peetud silmas avaliku korra all. Terminibaas ESTERM¹³³ kohaselt on avalik kord tavadega, heade kommetega, normidega või reeglitega kinnistatud isikutevahelised suhted ühiskonnas, mis tagavad igaühe avaliku kindlustunde ning võimaluse realiseerida oma õigusi, vabadusi ja kohustusi. REÕS § 7 defineerib Eesti riigi avaliku korra kui Eesti õiguse olulised põhimõtted. Avaliku korra mõiste on kasutusel ka näiteks karistusseadustikus¹³⁴ (edaspidi KarS), kus seda mõistet ei ole otseselt defineeritud, kuid mille 16. peatüki 2. jao pealkiri on „avaliku korra vastased süüteod”. Avaliku korra vastased

¹³² H. C. Grigoleit. – J. Basedow, K. J. Hopt *et al.* (eds.) (*op. cit.* 16), p 1127 ff.

¹³³ Terminibaas ESTERM. Eesti Õiguskeel. Otsing: „avalik kord”. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://mt.legaltext.ee/esterm/> (02.05.2014).

¹³⁴ Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 26.02.2014, 6.

süüteod hõlmavad mh näiteks looma julma kohtlemist (KarS § 264), omavolilist sissetungimist (KarS § 266) ning Eesti lipu kasutamise korra rikkumist (KarS § 271). Riigikohtu kriminaalkolleegium on sisustanud avaliku korra mõistet karistusõiguse kontekstis ning leidnud, et avaliku korrana tuleb mõista tavade, heade kommetega, normidega või reeglitega kinnistatud isikutevahelisi suhteid ühiskonnas, mis tagavad igaühe avaliku kindlustunde ja võimaluse realiseerida oma õigusi, vabadusi ja kohustusi.¹³⁵ Käesolevas magistritöös on lähtutud eelnevatest määratlustest ning peetud avaliku korra all silmas Eesti riigi olulisi põhimõtteid ning väärtusi, mis tulenevad eelkõige PS-st. Avalikku korda kaitsvad sätted on Eesti õiguskorra tähenduses seega sätted, mis on kehtestatud eesmärgiga kaitsta PS-iga kehtestatud väärtussüsteemi ning mis tagavad igaühe võimaluse realiseerida enda õigusi, vabadusi ja kohustusi. Sätted, millel on viidatud eesmärk, võivad potentsiaalselt kvalifitseeruda üldist kehtivust omavateks säteteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses Eesti kohtutes. Järgnevalt ongi analüüsitud valitud hulka sätteid, millel on avaliku korra kaitsmise eesmärk ning mis võiksid seetõttu kuuluda Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse.

A. TsÜS § 86 lg 1 (Heade kommete või avaliku korraga vastuolus olev tehing)

Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse kuuluva võimaliku sättena võiks käsitleda TsÜS § 86 lg 1. TsÜS § 86 lg 1 kohaselt on heade kommete või avaliku korraga vastuolus olevad tehingud tühi. ¹³⁶ TsÜS ei sätesta heade kommete mõistet ning ei loetle erinevaid käitumisviise, mida lugeda heade kommetega vastuolus olevaks. Õiguskirjanduse kohaselt saab heade kommete vastasusele tugineda, kui on vaja kaitsta ühiskonnas olulisi väärtusi ning heade kommetega vastuolus olev käitumine on käitumine, mis ei vasta ühiskonna enamuse õiglustundele ja väärtushinnangutele. ¹³⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegium on öelnud: „*Tehing on vastuolus heade kommetega, kui see eksib ausalt ja õiglaselt mõtlevate inimeste õiglustunde ja väärtushinnangute ning õiguse üldpõhimõtete vastu tehingu tegemise ajal ning tehingu heade kommete vastasus võib tuleneda kas tehingu eesmärgi heade kommete vastasusest või ühe poole ebamoraalsest*

¹³⁵ Vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi (RKKKo) 22.09.2010, 3-1-1-60-10, p 15.3; RKKKo 12.03.1996, 3-1-1-32-96; RKKKo 21.05.2007, 3-1-1-7-07, p 7.1.

¹³⁶ Loe lähemalt sätte kohta: P. Varul. – P. Varul *et al.* Tsiviilseadustiku üldosa seadus: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 268-282; P. Varul. Tühine tehing. – *Juridica* 2011/1, lk 35-46.

¹³⁷ P. Varul. – P. Varul *et al.* (*op. cit.* 136), § 86 p-d 3.1.1.-3.1.2.

käitumisest tehingu tegemise eesmärgil".¹³⁸ Ühtlasi on Riigikohus leidnud, et tehingu vastuolu heade kommetega tähendab, et tehinguga taotletavad tagajärjed ei ole ühiskondlikult vastuvõetavad.¹³⁹ Õiguskirjanduse kohaselt ei oma TsÜS §-s 86 kasutatud „avaliku korra” ja „heade kommete” mõistete vahel sisuline vahetegemine praktilist väärtust ning lähtuda võib ainult tehingu heade kommete vastavuse hindamisest. Seda põhjusel, et tehingud, mis on vastuolus avaliku korraga, on ühtlasi vastuolus ka heade kommetega.¹⁴⁰ Eelnevast tulenevalt võib öelda, et TsÜS § 86 lg 1 välistab taoliste tehingute kehtivuse, mis on vastuolus Eesti õiguskorra üldpõhimõtetega ja Eesti ühiskonnas valitsevate väärtushinnangutega. Järgnevalt on analüüsitud TsÜS § 86 lg-ga 1 kehtestatud regulatsiooni eesmärki.

TsÜS § 86 lg 1 eesmärgiks on õiguskirjanduse kohaselt tagada, et tehingud, mis ei ole küll vastuolus seadusest tulenevate keeldudega, ei saaks siiski kehtida, kui nad on vastuolus avaliku korra või heade kommetega.¹⁴¹ Teisisõnu võiks öelda, et TsÜS § 86 lg 1 eesmärgiks on tagada PS-ist tulenevate põhimõtete ning ühiskonnas valitsevate väärtushinnangute järgimine. Selline järeldus tuleneb sellest, et õiguskirjanduse kohaselt võetakse kokkulepete headele kommete või avalikule korrale vastavuse hindamisel aluseks just põhiseaduslik väärtussüsteem.¹⁴² See tähendab, et kokkulepe on heade kommete või avaliku korraga vastuolus juhul, kui see on vastuolus PS-st tuleneva väärtussüsteemiga. Võib järeldada, et seadusandja on heade kommete või avaliku korraga vastuolus olevate tehingute tühisuse regulatsiooni kehtestanud selleks, et kaitsta Eesti riigi avalikku korda, st PS-ist tulenevat väärtussüsteemi. TsÜS § 86 lg 1 eesmärk ühtib seega Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärgiga. Selleks, et panna TsÜS § 86 lg 1 abikaasade varalisi õigusi puudutava vaidluse konteksti, on järgnevalt vaadeldud näitena kahte Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendit.

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5. septembri 2013. aasta tsiviilasjas lahutasid hageja ja kostja abielu ning sõlmisid vara jagamise kokkuleppe, mille kohaselt sai kostjast hagejale kuulunud kinnisasja ainuomanik ning hageja sai kinnisasja omandi üleandmise eest kostjalt

¹³⁸ Vt RKTko 13.02.2008, 3-2-1-140-07, p 30.

¹³⁹ RKTko 23.09.2005, 3-2-1-80-05, p 12.

¹⁴⁰ Teema kohta täpsemalt vt: P. Varul. – P. Varul *et al.* (*op. cit.* 136), § 86 p 3.1.2.; P. Varul. (*op. cit.* 136), lk 35-46.

¹⁴¹ P. Varul. – P. Varul *et al.* (*op. cit.* 136), § 86 p 1.

¹⁴² I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve. *Võlaõigus I Üldosa*. Tallinn: Juura 2004, lk 53.

vastutasuks tingimusliku tähtajalise isikliku kasutusõiguse kostjale kuuluvale kolmetoalisele korterile. Vara jagamise kokkuleppe kohaselt pidi korteri kasutusõigus lõppema ennetähtaegselt, kui hageja uuesti abiellub või soovib korterisse elama võtta enda uue elukaaslase. Riigikohus asus seisukohale, et vara jagamise kokkulepped, mis seavad vara jagamise tulemuse sõltuvusse ühe abikaasa uuesti abiellumisest või elukaaslase leidmisest, on heade kommetega vastuolus ning seega tühised.¹⁴³ Täpsemalt ütles Riigikohtu tsiviilkolleegium järgmist: „*Kolleegium leiab, et abikaasade vara jagamise kokkulepped, kus vara jagamise tulemus ja ühe abikaasa saadava vara väärtus on seatud sõltuvusse selle abikaasa uuesti abiellumisest või uue elukaaslase leidmisest viisil, et abiellumisel või uue elukaaslase leidmisel jääb abikaasa varast kas osaliselt või täielikult ilma, piirab oluliselt isiku vaba eneseteostust ja õigust abielluda ning luua perekond. Sellised kokkulepped on kolleegiumi hinnangul heade kommetega vastuolus TsÜS § 86 lg 1 mõttes, kuna kitsendavad lubamatult selle abikaasa põhiõigusi*”.¹⁴⁴ Täpsemini kitsendavad sellised kokkulepped PS §-st 19 tulenevaid õiguseid ning PS § 27 lg-st 2 tulenevaid õiguseid. PS § 19 kaitseb vaba eneseteostuse õigust ning PS § 27 lg 2 kaitseb isiku õigust abielluda. Eesti kohus saaks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel kohaldada TsÜS § 86 lg-t 1 kui üldist kehtivust omavat sätet ning välistada eespool mainitud tingimustel sõlmitud vara jagamise kokkuleppe kehtivuse. Sellises olukorras võimaldaks TsÜS § 86 lg 1 objektiivselt kaitsta Eesti riigi avalikku korda, välistades sellise vara jagamise kokkuleppe kehtivuse, mis on Eesti riigi avaliku korraga vastuolus. TsÜS § 86 lg 1 võimaldaks objektiivselt kaitsta Eesti riigi avalikku korda ka järgnevalt kirjeldatud vaidluses.

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 6. veebruari 2012. a. tsiviilasjas olid hageja ja kostja sõlminud abieluvaralepingu, milles sisalduva tingimuse kohaselt kohustus kostja hagejale abielu lahutamise korral hüvitama kostja kinnistu väärtuse tõstmiseks tehtud kulutuste katteks teatud summa. Kostja väitis, et hageja ei suurendanud abielu ajal kinnistu väärtust, mistõttu ei ole hagejal õigust hüvitist nõuda ning kompensatsiooni nõudmine ainuüksi sellest tingituna, et abielu lahutati, on vastuolus heade kommetega. Riigikohtu tsiviilkolleegium nõustus kostja väitega, et heade kommetega on vastuolus selline kokkulepe, mis kohustab ühte abikaasat maksma teisele abikaasale raha ainuüksi

¹⁴³ RKTko 25.09.2013, 3-2-1-83-13, p 17.

¹⁴⁴ *Ibid.*, p 17.

hüvitisena abielu lahutamise eest.¹⁴⁵ Antud vaidluse raames leidis Riigikohus, et tegemist ei olnud siiski hüvitisega, mida nõuti ainuüksi lahutamise eest ning kokkulepe oli kehtiv. Enda seisukohta põhjendas Riigikohus sellega, et kokkulepe sidus raha maksmise kohustuse selgelt kinnisasja väärtuse tõstmiseks tehtud kulutuste hüvitamisega. Kui aga abikaasad sõlmiksid sellise kokkuleppe, mille kohaselt ühel abikaasal on ainuüksi lahutuse korral õigus saada hüvitist, siis selline kokkulepe piiraks abikaasa õigust lahutada end teisest abikaasast. Kui näiteks hüvitise maksmiseks kohustatud abikaasal ei oleks piisavalt rahalisi vahendeid, siis ei saakski ta sellise kokkuleppe kehtivuse puhul nõuda teiselt abikaasalt lahutust. Sarnaselt oleks ilmselt heade kommetega vastuolus ka kokkulepe, mille kohaselt peaks teist abikaasat petnud abikaasa petmise eest maksma rahalist kompensatsiooni. Kui nõ rahvusvahelise iseloomuga abielus olevad abikaasad sõlmiksid eespool mainitud tingimustel abieluvaralepingu, siis võimaldaks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldada TsÜS § 86 lg-t 1 ning välistada sellise kokkuleppe kehtivus.

B. TsÜS § 92 (Eksimus)

Lisaks eelnevalt analüüsitud TsÜS sätetele on võimalikeks üldist kehtivust omavateks säteteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses ka tehingu tühisuse alused. Esimesena neist on käsitletud TsÜS § 92, mille kohaselt võib olulise eksimuse mõjul tehtud tehingu tühistada. TsÜS § 92 lg 1 määratleb eksimuse mõiste – ebaõige ettekujutus tegelikest asjaoludest. TsÜS § 92 lg 2 kohaselt on eksimus oluline, kui mõistlik isik ei oleks samasuguses olukorras tehingut teinud või oleks seda teinud teistel tingimustel. TsÜS § 92 lg 3 kehtestab tehingu tühistamist õigustavad asjaolud.¹⁴⁶ Oluline on silmas pidada, et tehingu teinud isik ei või tehingut tühistada, kui ta vastavalt tehingu tegemise asjaoludele ja tehingu sisule kandis eksimuse riisikot. Abieluvara suhete kontekstis võiks esineda näiteks olukord, kus üks abikaasadest on ekslikult avaldanud ühisvara koosseisu, kuid ei ole ise enda eksimusest teadlik. Sellisel juhul oleks tegemist TsÜS § 92 lg 3 p-s 1 sätestatud olukorraga, kus eksimuse põhjustasid tehingu teise poole poolt teatavaks tehtud asjaolud või asjaoludest teatamata jätmine, kui asjaolude teatavakstegemine oli vastavalt

¹⁴⁵ RKTko 06.02.2012, 3-2-1-149-11, p 18.

¹⁴⁶ Tehingu tühistamist õigustavad asjaolud on (TsÜS § 92 lg 3): (1) eksimuse põhjustasid tehingu teise poole poolt teatavaks tehtud asjaolud või asjaoludest teatamata jätmine, kui asjaolude teatavakstegemine oli vastavalt hea usu põhimõttele nõutav; (2) tehingu teine pool teadis või pidi eksimusest teadma ja eksinud poole eksimusse jätmine oli vastuolus hea usu põhimõttega; (3) tehingu teine pool lähtus tehingu tegemisel samadest ekslikest asjaoludest, välja arvatud juhul, kui teine pool oleks asjaoludest õiget ettekujutust omades võinud eeldada, et eksinud pool oleks eksimusest teades tehingu siiski teinud.

hea usu põhimõttele nõutav. Võib kujutada ette näiteks olukorda, kus abikaasa on ostnud lotopileti, mis osutub võidupiletik, kuid ei ole lasknud seda veel kontrollida ning ei ole sellest teadlik, mistõttu ta seda asjaolu ei avalda. Kui pärast ühisvara jagamise kokkuleppe sõlmimist selgub, et lotopiletist võidetud summa oleks pidanud kuuluma ühisvara hulka, siis oleks kokkulepet võimalik TsÜS § 92 alusel tühistada.

Seejuures on oluline, et abikaasa, kes eksimuse põhjustas, ei oleks teinud seda tahtlikult ning eesmärgiga vara koosseisu varjata. Sellisel juhul ei oleks enam tegemist eksimusega. Ühtlasi on oluline arvestada TsÜS §-ga 95, mille kohaselt selleks, et kindlaks teha, kas asjaolu tuleb teisele poolele teatavaks teha, tuleb eelkõige arvestada, kas asjaolu on teisele poolele ilmselt tähtis, millised eriteadmised on pooltel, millised on teise poole mõistlikud võimalused vajalike andmete saamiseks ja kui suured on tema poolt nende andmete saamiseks tehtavad vajalikud kulutused. Riigikohus on öelnud, et TsÜS § 92 lg 3 alusel eksimuse tõttu tehingu tühistamise õiguse tuvastamiseks peab selgitama välja, kas teisel poolel oli hea usu põhimõttest tulenev kohustus tehingu poolt asjaoludest teavitada.¹⁴⁷ Viidatud regulatsiooni eesmärgiks on õiguskäibe ja usalduse kaitse.¹⁴⁸ Õiguskäibe kaitse vajadus on seotud PS §-st 10 tuleneva õiguskindluse põhimõttega, mis tähendab, et õiguse eesmärk on luua korrapära ja stabiilsust ühiskonnas.¹⁴⁹ Eelnevast tulenevalt võiks TsÜS § 95 kvalifitseeruda üldist kehtivust omavaks sätteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses.

C. TsÜS § 94 (Pettus)

Lisaks TsÜS §-le 92 on võimalikuks üldist kehtivust omavaks sätteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses TsÜS § 94, mille kohaselt võib pettuse mõjul tehingu teinud isik tehingu tühistada. TsÜS § 94 lg 1 määratleb pettuse mõiste, mille kohaselt pettus on isiku tahtlik eksimusse viimine või eksimuses hoidmine temale ebaõigete asjaolude avaldamise teel, eesmärgiga kallutada isik tehingut tegema. Seejuures on lg 2 kohaselt ebaõigete asjaolude avaldamisega võrdsustatud nendest asjaoludest teatamata jätmine, millest vastavalt hea usu põhimõttele oleks tulnud teatada, samuti selliste asjaolude tõesena

¹⁴⁷ RKTko 19.10.2005, 3-2-1-93-05, p 16.

¹⁴⁸ Sellist seisukohta toetab ka õiguskirjandus. Vt nt K. Saare, K. Sein, M. A. Simovart. Tehingu tühistamise aluseks oleva eksimuse ja pettuse piiritlemine. – *Juridica* 2007/10, lk 706.

¹⁴⁹ M. Ernits. – Ü. Madise, B. Aaviksoo *et al.* (toim.) (*op. cit.* 118), § 10 p 3.4.3.

avaldamine, mille tõlevastavust avaldaja ei ole kontrollinud ja mis hiljem osutuvad ebaõigeks.

Abikaasade varasuhet puudutavas vaidluses oleks viidatud säte asjakohane, kui näiteks üks abikaasadest tahtlikult on varjanud ühisvara koosseisu eesmärgiga kallutada teist abikaasat sõlmima endale sobivatel tingimustel vara jagamise kokkulepet. Näiteks võib abikaasa varjata osaluse väärtust mõnes ettevõttes ning jätta mulje, et osalus on väärtusetu, kuigi tegelikult on väga väärtuslik. Pettuse ja eksimuse erinevus seisnebki selles, et pettuse puhul viiks üks abikaasa teise abikaasa tahtlikult eksimusse, eesmärgiga kallutada teda tehingut tegema. Riigikohus on öelnud, et üldiselt on pettuse alusel tehingu tühistamise avalduses ka eksimuse alusel tehingu tühistamise asjaolud, mistõttu kui puudub alus tehingu tühistamiseks pettuse alusel, siis võivad need asjaolud anda aluse teha seda eksimuse alusel.¹⁵⁰ Ka selle regulatsiooni eesmärgiks on kaitsta ausat majanduskäivet, mistõttu TsÜS § 94 võiks olla üldist kehtivust omav säte Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses.

D. TsÜS § 96 (Ähvardus ja vägivald)

Viimaseks tehingu tühistamise aluseks ja võimalikuks üldist kehtivust omavaks sätteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses on TsÜS § 96 lg, mille kohaselt võib isik, kes tegi tehingu õigusvastase ähvarduse või vägivalla mõjul, tehingu tühistada, kui ähvardus või vägivald oli vastavalt asjaoludele nii vahetu ja tõsine, et ei jätnud tehingu teinud isikule mingit mõistlikku valikut. TsÜS § 96 lg 2 määratleb õigusvastase ähvarduse mõiste. Ähvardus on õigusvastane, kui õigusvastane on: tegu või tegevusetus, millega tehingu teinud isikut ähvardati; ähvarduse mõjul tehtud tehingu eesmärk; teo või tegevusetuse, millega ähvardati, kasutamine tehingu tegemisele kallutamiseks. Vägivalla kasutamine on aga igal juhul ja alati õigusvastane ning annab õiguse tehing tühistada. TsÜS § 96 lg 2 kohaldamine võib olla abikaasade varasuhet puudutavas vaidluses vajalik näiteks järgmisel juhul.

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 25. september 2013. a. tsiviilasjas palus hageja tühistada kostjaga sõlmitud vara jagamise kokkulepe, sest hageja sõlmis lepingu kostja ähvarduste ja vägivalla mõjul. Viidatud lahendis leidis Ringkonnakohus, et TsÜS § 96 alusel tehingu

¹⁵⁰ RKTko 27.01.2010, 3-2-1-153-09, p 18.

tühistamiseks peab hageja tõendama põhjusliku seose olemasolu ähvarduse ja tahteavalduse vahel ning ka TsÜS § 96 lg-s 2 nimetatud asjaolude esinemise, mis põhjustasid ähvarduse õigusvastasuse. Ühtlasi peab kohus kontrollima, kas vägivald on asjaolude kohaselt nii vahetu ja tõsine, et ei jäta tehingut teinud isikule mingit mõistlikku valikut. TsÜS §-ga 96 kehtestatud regulatsiooni otsene eesmärk on õigussuhte nõrgema poole kaitsmine. Riigikohus on 27. märts 2008. a. tsiviilasjas asunud järgmisele seisukohale: „*Õigusvastase ähvarduse tulemusel tehtud tehingu tühistamise võimalus kaitseb tahteavalduse teinud isiku vaba otsustamisõigust ning seega tuleb põhjusliku seose juures subjektiivselt kontrollida, kas ähvardatut on tahteavalduse tegemisel mõjutatud.*” Riigikohtu seisukoht viitab sellele, et TsÜS §-ga 96 kehtestatud regulatsiooni eesmärk on Riigikohtu hinnangul tahteavalduse teinud isiku vaba otsustamisõiguse kaitsmine ehk teisisõnu võib öelda, et regulatsioon kaitseb PS §-ga 19 tagatud vaba eneseteostuse õigust. Seeläbi kaitseb õigusvastase ähvarduse tulemusel tehtud tehingu tühistamise võimalus PS-iga kehtestatud väärtussüsteemi. Seetõttu võiks viidatud säte kvalifitseeruda üldist kehtivust omavaks sätteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses.

E. TsÜS § 138 ja VÕS § 6 (Hea usu põhimõte)

Järgnevalt on analüüsitud samuti põhiseaduslikule väärtussüsteemile tuginevaid TsÜS § 138 lg-t 1 ning VÕS § 6 lg-t 1, mis võiksid kvalifitseeruda üldist kehtivust omavateks säteteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses. TsÜS § 138 lg 1 sätestab olulise eraõiguse üldpõhimõtte – hea usu põhimõtte. TsÜS § 138 lg 1 kohaselt tuleb õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel toimida heas usus. Hea usu põhimõtte on ühtlasi sätestatud ka VÕS §-s 6, mille lõige 1 on erinormiks TsÜS § 138 lg-le 1. Mõlemad sätted kehtestavad heas usus käitumise kohustuse, kuid VÕS § 6 lg 1 reguleerib konkreetselt võlasuhteid. Hea usu põhimõtte tagab õiguskirjanduse kohaselt PS-i aluseks olevate väärtuste kaitse üksisikute vahelistest eraõiguslikes suhetes. Hea usu põhimõtte sätestamine üldkohustusliku normina võimaldab õiguskirjanduse kohaselt kaitsta põhiõigusi eraõiguslike vahenditega, sest hea usu põhimõtet kohaldades kaalub kohus, kas ei ole rikutud isikute põhiõigusi ja -vabadusi.¹⁵¹ Õiguskirjanduse kohaselt on hea usu põhimõtte võlaõiguse kõige kõrgem norm.¹⁵² TsÜS § 138 lg 1 ja VÕS § 6 lg 1 kaitsevad seega PS-ga kehtestatud väärtussüsteemi. Eelnev viitab sellele, et kõnealused sätted võiksid

¹⁵¹ Irene Kull. – P. Varul *et al.* (op. cit. 136), § 138 p 3.2.

¹⁵² Irene Kull. – P. Varul *et al.* (op. cit. 116), § 6 p 4.1.

kuuluda Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse, sest kaitstes põhiõigusi, kaitsevad viidatud sätted avalikku korda. Hea usu põhimõttel on mitmeid funktsioone (näiteks võlasuhte sisu täiendamine, sisu muutmine, õiguste piiramine, lepingu tõlgendamine jne). TsÜS § 138 lg 1 ja VÕS § 6 lg 1 võiksid kuuluda Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse, juhul kui nende sätete alusel täiendatakse või muudetakse poolte õiguste või kohustuste sisu. Juhul, kui hea usu põhimõtte täidab lepingu tõlgendamise või õiguste piiramise funktsiooni, siis ei kuulu see imperatiivse õiguse kategooriasse.¹⁵³ Kui kohus kohaldab hea usu põhimõtet lepingu tõlgendamiseks või jätab hea usu põhimõtte kohaldamise tagajärjena mõne õigusnormi või lepingutingimuse kohaldamata, siis sarnaneb selline käitumine hoopis avaliku korra erandi kohaldamisega. Kohus käitub n-ö passiivselt, sest ei kohalda enda asukohariigi õigust nagu seda tehtaks üldist kehtivust omavate sätete instituudi alusel, vaid jätab selle õiguse hoopis kohaldamata. TsÜS § 138 lg 1 ja VÕS § 6 lg 1 võiksid kuuluda Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse näiteks olukorras, kus välisriigi õiguse kohaldamine viiks selgelt ebaõiglase tulemuseni.

F. PKS § 30 lg 2 (Vara valitsemine ühe abikaasa poolt) koostoimes PKS § 31 lg-ga 1 (Tehingu heakskiitmine) ja §-ga 32 (Ühepoolne tehing)

Eelnevalt analüüsitud sätted olid kõik TsÜS sätted, kuid avaliku korra kaitsmise eesmärgile vastab ka üks PKS säte. PKS-is on üheks võimalikuks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse kuuluvaks sätteks PKS § 30 lg 2 koostoimes PKS § 31 lg-ga 1 ja §-ga 32. Nagu esimeses peatükis tuvastatud on tegemist imperatiivse sättega, mis kehtestab perekonna eluaseme käsutamise piirangu.¹⁵⁴ PKS § 30 lg 2 vastab ka eespool mainitud eesmärgile. PS § 27 lg 1 kohaselt on perekond rahva püsimise ja kasvamise ning ühiskonna alusena riigi kaitse all. See tähendab, et perekond on üheks meie ühiskonna alustalaks ning perekonna kaitsmine on niivõrd oluline, et perekond on põhiseadusliku

¹⁵³ Seisukohta toetab ka õiguskirjandus. Vt H. C. Grigoleit. – J. Basedow, K. J. Hopt *et al.* (eds.) (*op. cit.* 16), p 2 ff.

¹⁵⁴ PKS § 29 lõike 1 kohaselt ka ülejäänud ühisvara suhtes, kuid seda ainult juhul, kui abikaasad ei ole abieluvaralepinguga teisiti kokku leppinud (PKS § 28 lg 2), mis tähendab, et teiste ühisvarasse kuuluvate esemete käsutamise piirangu regulatsioon on dispositiivne ning seetõttu ei kuulu analüüsimisele.

kaitse all. Ühtlasi tähendab see, et seadusandja on kohustatud looma eraõiguslikud regulatsioonid perekonna olemasolu tagamiseks ja säilimiseks.¹⁵⁵

PKS § 30 lõikes 2 sätestatud käsutuspiirang ongi selline eraõiguslik regulatsioon, mille kehtestamise eesmärgiks on perekonna olemasolu tagamine ja säilimine. Nimelt perekonna ühise eluaseme kaitsmisega kaitseb seadusandja ühtlasi ka perekonda. Perekonna ühine eluase on perekonnas olulisel kohal, sest perekonna ühise eluaseme olemasolu loetakse üheks abielulise koosluse olemuslikuks tunnuseks.¹⁵⁶ Perekonna eluaseme kaitsmine on ühtlasi perekonna stabiilsuse tagamise alus, läbi mille kaitstakse vähemkindlustatud abikaasat ja lapsi. Õiguskirjanduses on rõhutatud asjaolu, et perekond ning abielu ei ole ainult kollektiivne hüve, vaid ka üksikisiku seisukohast olulised väärtused.¹⁵⁷ Seega, perekonna kaitse on nii ühiskonna kui ka üksikisiku huvides. Seejuures tuleb rõhutada, et perekonnal on PS-i seisukohalt eriline staatus.¹⁵⁸ Üksikisiku tasemel seondub perekonna kaitsmine nii perekonna huvidega kui ka iga üksiku perekonnaliikme huviga enda kodu kaitsmise vastu.¹⁵⁹ Seeläbi on perekonna eluaseme kaitsmine seotud ka PS §-ga 33, mis sätestab kodu puutumatuse. PKS § 30 lg 2 kehtestamise eesmärk on sellise õigusinstituudi kaitsmise eesmärk, mida seadusandja on pidanud vajalikuks kaitsta põhiseaduslikul tasandil. PKS § 30 lg 2 kehtestamise on tinginud PS-ist tulenevate põhimõtete tagamise vajadus. Seadusandja on seda sätet kehtestades täitnud enda PS § 27 lg-st 1 tulenevat kohustust kehtestada eraõiguslik regulatsioon, mis tagaks perekonna säilimist. Kui abikaasad on näiteks abieluvaralepinguga kokku leppinud, et ühel abikaasal on vara valitsemise õigus, siis PKS § 30 lg 2 ei anna vara valitsevale abikaasale siiski õigust ilma teise abikaasa nõusolekuta käsutada ühisvarasse kuuluvat perekonna eluaset. Kui ühel abikaasal oleks õigus vabalt pantida või võõrandada perekonna eluaset, oleks võimalik olukord, kus abikaasa seda isiklikel põhjustel ka teeb ning jätab enda perekonna seeläbi koduta. Kogu eelnev räägib selle kasuks, et PKS § 30 lg 2 võiks olla Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse kuuluv säte.

¹⁵⁵ U. Lõhmus, K. Jaanimägi. – Ü. Madise, B. Aaviksoo *et al.* (toim.) (*op. cit.* 118), § 27 p 9.

¹⁵⁶ Perekonnaseaduse eelnõu 55 SE seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=95322&u=20110816094436> (02.05.2014).

¹⁵⁷ U. Lõhmus, K. Jaanimägi. – Ü. Madise, B. Aaviksoo *et al.* (toim.) (*op. cit.* 118), § 27 p 8.2.

¹⁵⁸ Riigikohtu Halduskollegiumi otsus (RKHKo) 18.05.2000, 3-3-1-11-00, p 2.

¹⁵⁹ U. Lõhmus, K. Jaanimägi. – Ü. Madise, B. Aaviksoo *et al.* (toim.) (*op. cit.* 118), §27 p 8.2.

3.2. Õigussuhte nõrgema poole kaitsmise eesmärk

Eelmises alapeatükis käsitletud avaliku korra kaitsmise eesmärk ei ole ainus avalike huvide kaitsmise seisukohast oluline eesmärk. Avalike huvide kaitsmise eesmärk hõlmab ühtlasi ka õigussuhte nõrgema poole kaitsmise eesmärki. Eesti riigi avalikes huvides on kaitsta õigussuhte nõrgemat poolt. Nagu esimeses peatükis analüüsitud võib Abieluvaramääruse ettepaneku Art-s 22 kasutatud avalike huvide mõistet tõlgendada laiendavalt, mis tähendab, et Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse võivad kuuluda ka sätted, mille otsene eesmärk on kaitsta üksikisiku huve. Seda seisukohta kinnitab ning täpsustab Euroopa Kohtu argumentatsioon kohtuasjas *Ingmar*.¹⁶⁰

Asjas *Ingmar* esitas Inglismaa ja Walesi Apellatsioonikohus Euroopa Kohtule eelotsustustaotluse, milles palus tõlgendada kaubandusagentide tegevust reguleeriva Nõukogu 18. detsember 1986. a. direktiivi 86/653/EMÜ¹⁶¹ (edaspidi kaubandusagentide direktiiv) Art-d 17 ja 18, mis täpsustavad, millistel tingimustel on kaubandusagentidele pärast agendilepingu lõppemist õigus saada hüvitist või lepingu lõpetamisega kaasnenud kahju hüvitamist. Eelotsustustaotlus esitati vaidluse raames, mille keskmes olid Ühendkuningriikides asutatud ettevõtte *Ingmar* ning Californias asutatud ettevõtte *Eaton*, kes sõlmisid agendilepingu, mille kohaselt *Ingmar* määrati Suurbritannia Ühendkuningriikides *Eatoni* kaubandusagendiks. Pooled leppisid seejuures kokku, et lepingule kohaldub California õigus. Inglismaa ja Walesi Apellatsioonikohus soovis eelotsustustaotluse raames teada, kas kaubandusagentide direktiivi Art-d 17 ja 18 on kohaldatavad ka olukorras, kus agendi tegevuskoht on liikmesriigis, kuid käsundiandja on asutatud ning tegutseb kolmandas riigis ning pooled on agendilepingu kokku leppinud, et lepingule kohaldub kolmanda riigi õigus. Viidatud lahendis asus Euroopa Kohus seisukohale, et kaubandusagentide direktiivi sätted, mis kaitsevad kaubandusagente pärast

¹⁶⁰ EKo 09.11.2000, C-381/98, *Ingmar*. – EKL 2000, lk I-09305. Euroopa Kohtu argumentatsioon kohtuasjas *Ingmar* viitab ühtlasi ka sellele, et üldist kehtivust omavate sätete kohaldamise eelduseks on vaidluse tihe seotus kohtu asukohariigiga. Nimelt selgitas Euroopa Kohus antud lahendis, et kaubandusagentide direktiivi Art-ga 17 ja 18 taotletavad eesmärgid eeldavad, et viidatud artikleid kohaldataks juhul, kui vaidlus on tihedalt seotud Euroopa Liiduga. Seega võib eeldada, et samasugusele seisukohale asuks Euroopa Kohus ka üldist kehtivust omavate riigisiseste sätete kohaldamisel. Sellise eelduse olemasolule ei viita küll sätte sõnastus, kuid eelduse võib tuletada Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärgist. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärgiks on kaitsta kohtu asukohariigi avalikke huve, mistõttu Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse saavad kuuluda ainult sätted, mis vastavad sellele eesmärgile. Üldist kehtivust omava sätte Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 alusel kohaldamine peab olulisel määral kaasa aitama sättega taotletava eesmärgi saavutamisele. Sättega taotletava eesmärgi saavutamine on võimalik ainult juhul, kui vaidlus on seotud kohtu asukohariigiga, sest kohtu asukohariigi avalikud huvid on ainult sellisel juhul kaalul.

¹⁶¹ Nõukogu direktiiv 86/653/EMÜ, 18. detsember 1986, füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevate kaubandusagentide tegevust käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta. – ELT L 382, 31.12.1986, lk 17-21.

lepingu ülesütlemist, on üldist kehtivust omavad sätted, mis kuuluvad kohaldamisele vaatamata sellele, et lepingule kohalduvaks õiguseks on valitud kolmanda riigi õigus. Euroopa Kohtu põhjendus lähtus kaubandusagentide direktiivi Art-te 17 ja 18 eesmärgipärasest tõlgendamisest. Esiteks selgitas Euroopa Kohus, et kaubandusagentide direktiivi Art-s 17 ja 18 kehtestatud režiim on oma olemuselt kohustuslik (seda kinnitab kaubandusagentide direktiivi Art 19, mis sätestab, et pooled ei saa sellest kokkuleppel kõrvale kalduda). Teiseks leidis kohus, et kaubandusagentide direktiivi preambuli kohaselt on kaubandusagentide direktiivi regulatsiooni eesmärgiks kõrvaldada kaubandusagentide tegevuse piirangud, et ühtlustada Euroopa Liidu konkurentsitingimusi ja suurendada äritehingute turvalisust, mistõttu on kaubandusagentide direktiivi Art-te 17 ja 18 eesmärgiks kaitsta selliseid Euroopa Liidu olulisi põhimõtteid nagu asutamisvabadus ja vaba konkurents. Euroopa Kohus omistas seega kaubandusagentide direktiivi Art-le 17 ja 18 lisaks kaubandusagentide kui õigussuhte nõrgemate poolte kaitsmise eesmärgile ka kaubandusagentide direktiivi üldisemad eesmärgid.

Sarnast argumentatsiooni on Euroopa Kohus kasutanud ka kohtuasjas *Mostaza Claro*¹⁶², kus Euroopa Kohus ütles, et nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes¹⁶³ Art 6 lõige 1 on üldist kehtivust omav säte, mille otsene eesmärk on küll tarbijate kaitsmine ebaõiglaste lepingu tingimuste eest, kuid kaudne eesmärk on elatustaseme ja elukvaliteedi tõstmine kogu Euroopa Liidu territooriumil. Ühtlasi saab sellest otsusest välja lugeda, et Euroopa Kohus peab tarbijakaitset oluliseks avalikuks huviks, mis tähendab, et õigussuhte nõrgema poole kaitse on Euroopa Kohtu arvates liikmesriigi avalikes huvides.¹⁶⁴

Eelnevalt viidatud kohtuasjades tõlgendas Euroopa Kohus küll Euroopa Liidu direktiivide sätteid, kuid ei ole põhjust arvata, et samasugune tõlgendus ei kehtiks liikmesriigi riigisiseste sätete puhul. Lahendite argumentatsiooni põhjal võib järeldada, et sätted, mille otsene eesmärk on kaitsta indiviidide huve (antud juhul õigussuhte nõrgema poole huve), võivad samuti kvalifitseeruda üldist kehtivust omavateks säteteks, kui nende kaudne eesmärk on

¹⁶² EKo 26.10.2006, C-168/05, *Mostaza Claro*. – EKL 2006, lk I-10421, p 36, 38.

¹⁶³ Nõukogu direktiiv 93/13/EMÜ, 5.aprill 1993, ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes. – ELT L 095, 21.03.1993, lk 29-34.

¹⁶⁴ Ka Rooma I määruse eelkäija Rooma Konventsiooni selgitavas raportis on leitud, et Rooma Konventsiooni Art 7 eesmärgiks on kaitsta kohtu asukohariigi üldist kehtivust omavaid sätteid ja seejuures just eriti näiteks tarbijaid puudutavaid sätteid. Vt M. Giuliano, P. Lagarde. Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations. – EÜT C 282, 31.10.1980, p 28.

kaitsta liikmesriigi avalikke huve. Vastupidine lahendus seaks kahtluse alla Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldatavuse võimalikkuse ning seetõttu selle sätte vajalikkuse. Kui Rooma I määruse kontekstis võiks veel kujutada ette olukorda, et üldist kehtivust omavateks säteteks võiksid kvalifitseeruda üksnes näiteks riigi julgeoleku, valuuta või konkurentsioigusega seotud sätted, siis abieluvarasuhete kontekstis tähendaks see ilmselt seda, et vaidluse raames ei tekiks vajadust üldist kehtivust omavaid sätteid kohaldada. Euroopa Kohtu praktika aga kinnitab, et avalike huvide mõistet võib tõlgendada laiendavalt ning üldist kehtivust omavad sätted võivad olla ka sätted, mille otsene eesmärk on küll indiviidide huvid, kuid kaudne eesmärk on seotud liikmesriigi avalike huvidega.

Sätted, mille otsene eesmärk on indiviidide huvid, on näiteks sätted, mis kaitsevad õigussuhte nõrgemat poolt. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärgiks ongi mh kaitsta ka õigussuhte nõrgemat poolt. Õigussuhte nõrgema poole kaitse seondub sotsiaaliigi põhimõttega. Sotsiaaliigi põhimõte on üks PS aluspõhimõtetest, mis tuleneb PS §-st 10. Õiguskirjanduse kohaselt määratlevad PS aluspõhimõtted Eesti Vabariigi põhikorra tuumiku, olles kõige olulisemad normid Eesti õiguskorras.¹⁶⁵ Riigikohus on sotsiaaliigi põhimõttega seondult leidnud, et sotsiaaliigi põhimõttest tulenevalt on riik kohustatud abistama ja hoolitsema nende eest, kes ei tule iseseisvalt toime.¹⁶⁶ Sisuliselt on riik seega kohustatud kaitsma nõrgemaid ning seda ka eraõiguslikes suhetes.¹⁶⁷ Järelikult peab riik kehtestama eraõigusliku regulatsiooni, mille eesmärk oleks õigussuhete nõrgemate poolte kaitse. Eelnevast tulenevalt on Eesti õiguskorra õigussuhte nõrgemat poolt kaitsvate sätete aluseks PS § 10. Seega, selliste sätete otsene eesmärk on küll kaitsta indiviidide huve, kuid seeläbi järgitakse ka sotsiaaliigi põhimõtet. Järgnevalt on analüüsitud sätteid, mis kaitsevad õigussuhte nõrgemat poolt, kelleks Abieluvaramääruse ettepaneku kontekstis oleks majanduslikult vähemkindlustatud abikaasa.

A. PKS § 16 (Perekonna ülalpidamise kohustus)

Võimalikuks üldist kehtivust omavaks sätteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses on PKS § 16 lg 1. PKS § 16 lg 1 kohaselt on abikaasad kohustatud vastastikku oma töö ja varaga perekonda ülal pidama. Seejuures hõlmab ülalpidamine PKS § 16 lg 2

¹⁶⁵ M. Ernits – Ü. Madise, B. Aaviksoo *et al.* (toim.) (*op. cit.* 118), § 10 lk 139.

¹⁶⁶ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus (RKPSJKo) 21.01.2004, 3-4-1-7-03, p 14.

¹⁶⁷ Riigikohus kinnitas seda seisukohta järgmises lahendis: RKTko 27.02.2012, 3-2-1-143-11, p 12.

kohaselt lisaks varalisele panusele ka tegevust. PKS arvestab sellega, et kui üks abikaasadest on näiteks väikese lapsega kodus, siis paratamatult ei ole tihti võimalik samal ajal täistööajaga (sageli ka osalise tööajaga) töötada. Samas saab ta perekonda toetada enda tegevusega – lapsekasvatamisega. Seetõttu on abikaasa, kes tööle ei käi, eelduslikult majanduslikult vähemkindlustatum ning teisest abikaasast sõltuvam. PKS § 16 paikneb PKS-s abielu üldiste õiguslike tagajärgede peatükis ning ei sõlta abikaasade valitud vararežiimist. See tähendab näiteks, et vaatamata sellele, et abikaasad on valinud lahusvara režiimi, peavad nad ikkagi vastastikku üksteist ülal pidama. Abikaasade vastastikune ülalpidamiskohustus väljendub ka selles, et PKS § 16 lg 3¹⁶⁸ kohaselt on abikaasad kohustatud ka lahuselu korral üksteist ülal pidama. Viidatud säte kaitseb vähemkindlustatud abikaasat, sest lahuseluga kaasneksid vähemkindlustatud abikaasale majanduslikult negatiivsed tagajärjed. Seejuures ei ole abikaasal õigust nõuda ülalpidamist, kui ta suudab end ise ülal pidada või kui lahuselu on põhjustanud tema ise oma käitumisega. Lahuselu korral on seega abikaasal õigus saada ülalpidamist, kui ta end ise ülal pidada ei suuda ning ei ole põhjustanud lahuselu enda käitumisega. Kui lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustuse puhul on oluline ka põhjus, miks abikaasa ise sissetulekut ei teeni,¹⁶⁹ siis lahuselu korral piisab sellest, et abikaasa faktiliselt ei suuda end ülal pidada ning põhjendus ei ole oluline. See on tingitud asjaolust, et lahuselu korral on abikaasad endiselt abielus ning kohaldub PKS § 16 lg 1. Kui abikaasad on juba lahutatud, siis PKS § 16 lg 1 enam ei kohaldu. Riigikohus on PKS § 16 lg 3 kohta märkinud järgmist: „*Kolleegiumi hinnangul on viidatud sätte mõtteks kaitsta abielus majanduslikult nõrgemat poolt (s.o eelkõige abikaasat, kellel ei ole sissetulekut ja kes panustab perekonna ülalpidamisse oma tööga) lahuseluga kaasnevate negatiivsete tagajärgede eest.*”¹⁷⁰ Seega on PKS § 16 lg 3 eesmärgiks õigussuhte nõrgema poole kaitse. PKS § 16 kaitseb õigussuhte nõrgemat poolt ja üldisemalt ka perekonda, olles seotud PS §-ga 27 lg 4, mis kohustab perekonda hoolitsema om abivajavate liikmete eest. Viidatud säte võiks olla

¹⁶⁸ PKS § 16 lg 3: „*Kui abikaasad elavad lahus, annab kumbki teise abikaasa tavapärase vajaduste rahuldamiseks ülalpidamist korrapäraselt makstavate rahasummadena samadel alustel nagu perekonna ülalpidamisel käesoleva paragrahvi lõigete 1 ja 2 kohaselt. Lahus elav abikaasa ei ole õigustatud teiselt abikaasalt endale ülalpidamist nõudma, kui ta suudab end ise ülal pidada või kui lahuselu on põhjustanud tema ise oma käitumisega.*”

¹⁶⁹ Lahutatud abikaasal on õigus saada ülalpidamist, juhul kui lahutatud abikaasa ei suuda pärast lahutust ühise alla kolmeaastase lapse hooldamise tõttu ise enda ülalpidamise eest hoolitseda (PKS § 72), kui lahutatud abikaasa ei suuda oma vanuse tõttu enda eest ise hoolitseda (PKS § 73) või kui lahutatud abikaasa ei suuda enda tervise seisundi tõttu pärast lahutust enda eest ise hoolitseda (PKS § 73).

¹⁷⁰ RKTKo 13.03.2013, 3-2-1-10-13, p 14.

relevantne näiteks juhul, kui abikaasad ülalpidamiskohustuse vararežiimiga välistanud ning vähemkindlustatud abikaasale ei jääks ilma ülalpidamiseta kätte toimetulekuks vajalikku miinimumsummat. PKS § 16 võiks kvalifitseeruda üldist kehtivust omavaks sätteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses.

B. TsÜS § 86 lg 2 (Heade kommete või avaliku korraga vastuolus olev tehing)

Õigussuhte nõrgema poole kaitsmise eesmärgile vastab ka TsÜS § 86 lg 2¹⁷¹, mis võiks eesmärgist lähtuvalt kvalifitseeruda üldist kehtivust omavaks sätteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses. Õigupoolest vastab TsÜS § 86 lg 2 ka avaliku korra kaitsmise eesmärgile. Viidatud säte reguleerib ühte võimalikku põhjust – tehingu tingimuste ebaproportsionaalsust – miks tehing on heade kommete või avaliku korraga vastuolus. Riigikohus on 25. september 2013. a. lahendi punktis 16 leidnud järgmist: „*Kolleegiumi hinnangul saab vara jagamise kokkuleppe heade kommete vastasuse hindamisel lähtuda ühelt poolt sellest, mida olnuks kummalgi abikaasal õigus seaduse järgi vara jagades saada, ning teiselt poolt sellest, mida kumbki abikaasa vara jagamise kokkuleppe alusel sai. Kui vara jagamise kokkuleppe järgi on ühe abikaasa jaoks vara jagamise tulemus ebaproportsionaalselt ebasoodne ning teine saab ebaproportsionaalse eelise, võib olla tegemist heade kommete vastase ühisvara jagamise kokkuleppega, kui on täidetud ka muud TsÜS § 86 lg-s 2 sätestatud tingimused.*” Riigikohus on ühtlasi selgitanud, et tehingu tingimuste ebaproportsionaalsuse või teisisõnu vastastikuste soorituste väärtuste vahe tõendamiseks tuleb poolel, kes ebakõla olemasolu väidab, näidata võrreldavate soorituste objektiivsete väärtuste vahet. See tähendab, et lähtuda tuleb käibes tavapärasest vastest tühistatava tehingu suhtes, mitte ühe poole subjektiivsest huvis tehingu väärtuse vastu.¹⁷² Ebasoodsate tingimuste esinemisest üksi aga ei piisa. Kui on selge, et tehing on sõlmitud ebasoodsatel tingimustel, peab ühtlasi kontrollima, kas täidetud on mõni TsÜS § 86 lg 2 preambulist tulenev subjektiivne asjaolu. Nimelt peab üks tehingu pooltest olema tehingu teinud tulenevalt oma erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest,

¹⁷¹ TsÜS § 86 lg 2 kohaselt on tehing heade kommetega vastuolus muu hulgas, kui pool teab või peab teadma tehingu tegemise ajal, et teine pool teeb tehingu tulenevalt oma erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest, kogenematuses või muust sellisest asjaolust, ja kui: (a) tehing on tehtud teise poole jaoks äärmiselt ebasoodsatel tingimustel või (b) pooltele tulenevate vastastikuste kohustuste väärtus on heade kommete vastaselt tasakaalust väljas.

¹⁷² RKTko 3-2-1-83-13 (*op. cit.* 143), p 13.

kogenematuses või muust sellisest asjaolust.¹⁷³ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kohaselt tuleks arvestada sellega, et mida rohkem on vastastikuste kohustuste väärtus heade kommete vastaselt tasakaalust väljas või mida ebaproportsionaalsemad on tehingu tingimused, seda vähem on alust arvata, et mõistlik isik oleks sundolukorrata sellise lepingu sõlminud.¹⁷⁴ Lisaks sundolukorra esinemisele peab soodustatud isik olema teadlik, et teine pool on tehingu teinud tulenevalt kas oma erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest, kogenematuses või muust sellisest asjaolust.¹⁷⁵ Käesoleva magistratöö kontekstis võiks näiteks abikaasade vara jagamise kokkulepe olla TsÜS § 86 lg 2 p 1 alusel tühine olukorras, kus abikaasad sõlmivad abieluvaralepingu või vara jagamise kokkuleppe ühe abikaasa poolt dikteeritud tingimustel, mis on teise abikaasa suhtes äärmiselt ebasoodsad. Ebasoodsad tingimused võiksid olla näiteks sellised, mille kohaselt vara jagatakse ebaproportsionaalselt või üks abikaasa jäetakse varast üldse ilma. Abikaasade vahelise lepingu puhul tuleks eelkõige kõne alla olukord, kus tehing on sõlmitud sõltuvussuhtest tulenevalt. Tehingupoolte sõltuvussuhe tähendab seda, et ühe tehingupoolte tahe ei ole vabalt kujunenud. Tehing sõlmitakse näiteks kartuses, et vastasel juhul rikutakse suhted perekonnaga.¹⁷⁶ Võimalik on näiteks olukord, kus lapseootel naine sõlmib ebasoodsatel tingimustel abieluvaralepingu, sest kardab, et vastasel juhul temaga ei abiellutaks. Suhete hoidmiseks nõustub naine ennast kahjustava kokkuleppega. Ühtlasi võib esineda ka olukord, kus abikaasa sõlmib ebasoodsatel tingimustel vara jagamise kokkuleppe, et vabaneda vägivaldsest suhtest. TsÜS § 86 lg 2 otsene eesmärk on kaitsta õigussuhte nõrgemat poolt, kuid regulatsiooni eesmärgiks on ühtlasi, nagu ka TsÜS § 86 lg-1 1, PS-ist tuleneva väärtussüsteemi kaitsmine. Säte tagab, et isikud järgiksid PS-ist tulenevaid põhimõtteid ning ühiskonnas valitsevaid väärtushinnanguid, mistõttu viidatud säte võiks kvalifitseeruda üldist kehtivust omavaks sätteks.

¹⁷³ Riigikohus on leidnud, et üldjuhul sõlmitakse ebaproportsionaalsete tingimuste tehing juhul, kui selleks on sundolukord, kuid see ei pruugi alati nii olla, sest ühtlasi on võimalik, et isik oleks lepingu igal juhul sõlminud. Vt RKTko 3-2-1-83-13 (*op. cit.* 143), p 13.

¹⁷⁴ Vt RKTko 17.06.2011, 3-2-1-49-11, p-d 8-10.

¹⁷⁵ Riigikohtu seisukoht on, et see tingimus võib olla täidetud nii juhul, kui üks pool teise majanduslikumalt nõrgemat positsiooni teadlikult enda kasuks ära kasutab kui ka juhul, kui teine tehingu pool ei pööra vastaspoole sundolukorrale lepingut sõlmides tähelepanu. Vt RKTko 3-2-1-49-11 (*op. cit.* 175), p 10.

¹⁷⁶ P. Varul. – P. Varul *et al.* (*op. cit.* 136), § 86 p 3.4.3.1.

3.3. Kolmandate isikute kaitsmise eesmärk

Kuna abikaasade vararežiim määrab ära vara käsutamise õiguse ulatuse ning ühtlasi ka vastutuse ulatuse, ei oma see tähtsust mitte ainult abikaasade endi, vaid ka kolmandate isikute jaoks. Abikaasade vararežiim mõjutab ka kolmandate isikute õiguslikku seisundit. Seega võib kohtul olla abikaasade varalisi õigusi puudutavas vaidluses vajalik kohaldada ka teatud kolmandate isikute õiguseid puudutavaid sätteid. Kolmandateks isikuteks on eelkõige võlausaldajad, kellega abikaasad on teinud tehinguid.¹⁷⁷ Lisaks avaliku korra kaitsmise ning õigussuhte nõrgema poole kaitsmise eesmärgile hõlmab avaliku huvi kaitsmise eesmärk ka kolmandate isikute kaitsmise eesmärki. Järgnevalt on analüüsitud PKS, PankrS, TsÜS ning viimaks AÕS sätteid, mille eesmärgiks on kaitsta kolmandaid isikuid, et teha kindlaks, kas need võiksid kuuluda Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse.

A. PKS § 62 (Abieluvaralepingu lõppemine)

PKS § 62 eesmärgiks on kaitsta kolmandaid isikuid, mistõttu on järgnevalt analüüsitud, kas PKS § 62 võiks olla üldist kehtviust omav säte Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses. PKS § 62 reguleerib abieluvaralepingu lõppemist ning kehtestab selleks kolm alust. Abieluvaraleping lõppeb, kui üks abikaasa sureb või abielu lahutatakse, sõlmitakse uus abieluvaraleping või vara juurdekasvu tasaarvestus või varaühisus lõpetatakse abikaasa hagi alusel kohtuotsusega. Tegemist on *numerus clausus* loeteluga ning abikaasad ei saa muul viisil abieluvaralepingu kehtivust lõpetada. Abikaasad ei saaks seega näiteks kirjaliku kokkuleppega abieluvaralepingu kehtivust lõpetada. Ka Riigikohus on leidnud, et kehtiv õigus ei võimalda abikaasadel kokkuleppel abieluvaralepingut tagasiulatuvalt lõpetada ning sama kehtib ka vara jagamise kokkuleppe kohta. Riigikohus on öelnud: „*Kolleegiumi hinnangul on kehtiva perekonnaseaduse mõtteks tagada abikaasade vahel selged ja stabiilsed varalised suhted, mis on kolmandatele isikutele äratuntavad ja mida abikaasad ei saa hiljem tagasiulatuvalt muuta.*” Eelnevast järeldub, et regulatsiooni eesmärk on kolmandate isikute kaitsmine.¹⁷⁸ Kui abikaasad saaksid sõlmida kokkuleppe, mille eesmärgiks on lõpetada abieluvaralepingu kehtivus, siis teeks see olukorra kolmandate isikute jaoks raskeks, sest neil ei oleks võimalik aru saada, milline vararežiim abikaasade

¹⁷⁷ Asjaolule, et võlausaldajate kaitsmine on avalikes huvides, viitab ka TsÜS § 38 lg 2, mille kohaselt on juriidilise isiku organi otsus tühine, kui see on tagajärjena seaduses otsesest kehtestatud või kui otsus on vastuolus heade kommetega või kui see rikub juriidilise isiku võlausaldajate kaitseks või *muu avaliku huvi* tõttu kehtestatud seaduse sätet.

¹⁷⁸ RKTko 11.04.2013, 3-2-1-36-13, p 12.

B. PankrS § 112 (Ühisvara jagamise tagasivõitmine)

¹⁷⁹ TsÜS § 97: „Seadusest tuleneva keeluga vastuolus olev tehing on tühine, kui keelu mõtteks on keelu rikkumise korral tuua kaasa teingu tühisus, eelkõige juhul, kui seaduses on sätestatud, et teatud tagajärg ei tohi saahuda.”

¹⁸⁰ PankrS § 112 kohaselt tunnistab kohus kehtetuks võlgniku ja tema abikaasa abieluvaralepingu või ühisvara jagamise kokkuleppe, millega võlgnik olulisel määral oma varast või oma osast ühisomandis loobus, kui abieluleping või ühisvara jagamise kokkulepe on sõlmitud: 1) ühe aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist, samuti ajutise halduri nimetamisest kuni pankroti väljakuulutamiseni; 2) enne käesoleva lõike punktis 1 nimetatud tähtaja algust, kuid viie aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist, kui võlgnik või tema abikaasa ei tõenda, et võlgnik oli vara jagamise või varast loobumise ajal maksejõuline ega muutunud maksejõuetuks ühisvara jagamise või varast loobumise tõttu.

¹⁸¹ RKTKo 27.10.2004, 3-2-1-99-04, p 23.

ning paluda kohtul tunnistada PankrS § 112 alusel kehtetuks tehing või muu toiming, mille võlgnikust abikaasa on teinud, et vältida enda vara muutumist pankrotivaraks. Seejuures on Riigikohus rõhutanud järgmist: „Abikaasade ühisvara jagamise kokkuleppe kehtetuks tunnistamise korral langeb ära üksnes alus, millega jagatud ühisvarast anti või kohustuti andma osa või kogu vara ühe või teise poole vara hulka, kuid sellega ei teki alust arvata kogu jagatud ühisvara võlgniku pankrotivarasse.”¹⁸² Riigikohus leidis, et tagasivõitmise eesmärk on saada pankrotivarasse tagasi vara, mis on sealt ebaõiglaselt välja läinud ning tagada seeläbi, et pankrotivõlausaldajad saaksid vara arvelt enda nõuded rahuldatud.¹⁸³ Viidatud säte kohalduks näiteks olukorras, kus võlgnikust abikaasa sõlmib 3 kuud enne pankroti välja kuulutamist teise abikaasaga vara jagamise kokkuleppe, millega ta annab enda osa ühisvarasse kuuluvast kinnisasjast tasuta teisele abikaasale üle. Selle tulemusena muutub ühisomandis olnud kinnisasi teise abikaasa lahusvaraks. Seeläbi saab võlgnikust abikaasa vältida kinnisasja pankrotivaraks muutumist. Tüüpiline näide on abikaasa, kes on andnud isikliku käenduse ja nähes, et ta hakkab maksejõuetuks muutuma paneb kogu vara teise abikaasa nimele. PankrS § 112 võiks kvalifitseeruda üldist kehtivust omavaks sätteks, sest sätte kohaldamine võimaldaks olulisel määral kaitsta võlausaldajate huve.

C. TsÜS § 86 lg 1 (Heade kommete või avaliku korraga vastuolus olev tehing)

Kui kõik PankrS §-st 112 tulenevad eeldused ei ole täidetud, kuid võlgnik on teadlikult võlausaldajate kahjustamise eesmärgil loobunud olulisel määral oma varast või oma osast ühisomandis, võib olla võimalik abieluvaralepingu või vara jagamise kokkuleppe kehtetuks tunnistamine TsÜS § 86 lg 1 alusel. Sellele võimalusele viitab Riigikohtu seisukoht 23.09.2005. a. otsuses, mille kohaselt maksejõuetuks muutunud või muutuva isiku vara teadlik „kõrvaletoiemetamine” võlausaldajate huvide kaitsmise eesmärgil ei ole kooskõlas ühiskonna üldiste arusaamadega kõlblusest ja seega ka heade kommetega.¹⁸⁴ Järelikult on võimalik võlausaldajate kahjustamise eesmärgiga sõlmitud tehingu kehtetuks tunnistamine ka TsÜS § 86 lg 1 alusel. Siinjuures on siiski oluline silmas pidada, et viidatud lahendis leidis Riigikohus ühtlasi, et tagasivõitmise alused on erinormideks TsÜS § 86 lg 1 suhtes. Nimelt on seadusandja tagasivõitmise korras kehtetuks tunnistamise instituudi näol kehtestanud võlausaldajate kaitseks eriregulatsiooni, mistõttu kui

¹⁸² RKTko 03.10.2006, 3-2-1-77-06, p 18.

¹⁸³ RKTko 15.01.2014, 3-2-1-149-13, p 55.

¹⁸⁴ RKTko 3-2-1-80-05 (*op. cit.* 139), p 23.

tagasivõitmise eeldused on täidetud, siis ei saa nõuda tehingu kehtetuks tunnistamist TsÜS § 86 lg 1 alusel.¹⁸⁵ TsÜS § 86 lg-t 1 on eelnevalt juba analüüsitud ning leitud, et säte võiks kuuluda Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse.

D. AÕS § 95 lg 3 (Heauskne omandamine)

Lisaks eelnevalt analüüsitud sätetele kaitseb kolmandate isikute õigusi ning võib seetõttu olla üldist kehtivust omav säte Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses ka AÕS § 95 lg 3. Viidatud sätte kohaselt ei toimu vallasasja heauskset omandamist, kui asi on varastatud, kadunud või muul viisil omaniku tahte vastaselt tema valdusest välja läinud. AÕS § 95 lg 1 alusel vallasasja heauskne omandamine eeldab, et kõik asja tehingulise omandamise eeldused peale võõrandaja käsutusõiguse olemasolu oleksid täidetud. See tähendab, et poolte vahel peab olema sõlmitud kehtiv asjaõigusleping, teine pool peab olema saanud asja valduse, kuid müüjal puudub käsutusõigus. Vaatamata käsutusõiguse puudumisele omandab ostja asja AÕS § 95 lg 1 alusel heauskelt, kui ta ei teadnud ega pidanudki teadma, et müüjal puudub õigus asja müüja. Kui asi on heauskelt omandatud, siis ei saa seda ostjalt enam välja nõuda. Riigikohus on öelnud heauskse omandamise eesmärgi kohta öelnud järgmist: „*Heauskse omandamise võimaldamise eesmärk on kaitsta kolmandat heauskset isikut, kes on tsiviilkäibes tehingulisel alusel omandanud asja mitteomanikult. Heauskse omandamise võimalus kaitseb tsiviilkäibe stabiilsust. Heauskse omandamise eesmärk on kaitsta ausat majanduskäivet.*”¹⁸⁶ Käesoleva magistritöö kontekstis on aga oluline AÕS § 95 lg 3, mis välistab teatud juhtudel heauskse omandamise. Viidatud sätte kaitseks kolmandaid isikuid näiteks olukorras, kus abikaasad on ühisvara või ühe abikaasa lahusvara hulka lugenud varastatud eseme. Sellisel juhul ei saaks üks abikaasadest tugineda sellele, et ta on ühisvara jagamise tulemusena varastatud eseme omandanud, sest sellises olukorras kohalduks AÕS § 95 lg 3 ning välistaks omandamise. Kuigi on võimalik konstrueerida kaasus, kus AÕS § 95 lg 3 kuuluks abikaasade vararežiimi puudutavas vaidluses kohaldamisele, on seos siiski üsna kaudne. Seetõttu võib jõuda järeldusele, et AÕS § 95 lg 3 pigem ei ole üldist kehtivust omav säte Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses.

¹⁸⁵ RKTko 3-2-1-80-05 (*op. cit.* 139), p 23.

¹⁸⁶ RKTko 20.11.2003, 3-2-1-128-03, p 21.

E. PärS § 96 lg 3 (Pärimislepingu poolte õigused)

Kolmandate isikute õigusi kaitseb ka PärS § 96 lg 3, mille kohaselt kui pärandaja on teinud kingituse eesmärgiga tekitada kahju lepingujärgsele pärijale või annakusaajale, võib lepingujärgne pärija või annakusaaja ühe aasta jooksul pärandi avanemisest arvates nõuda kinkelepingu kehtetuks tunnistamist ja kingisaajalt kingi väljaandmist alusetu rikastumise sätete kohaselt. PärS § 96 lg 3 oleks abieluvarasuhete kontekstis relevantne olukorras, kus pärandaja on sõlminud pärijaga pärimislepingu, kuid enne oma surma teeb pärija kingituse isikule, kes on abielus ning selle kingituse eesmärk on tekitada kahju pärijale. Juhul, kui kingitus muutuks abikaasade ühisvaraks, siis abieluvararežiim ei õigustaks PärS § 96 lg 3 kohaldamata jätmist ning pärijal oleks sellegipoolest õigus kinkeleping kehtetuks tunnistada. Kinked jäävad küll Eesti õiguse alusel lahusvaraks, kuid välisriigi õiguse kohaselt ei pruugi see nii olla.¹⁸⁷ Sellises olukorras kaitseks viidatud säte pärijat kui kolmandat isikut, võimaldades pärijal nõuda kinkelepingu kehtetuks tunnistamist. Kuigi seos on olemas, on see nagu ka AÕS § 95 lg 3 puhul üsnagi kaudne. PärS § 96 lg 3 küll kaitseb kolmandat isikut, kuid on kaheldav, et PärS § 96 lg 3 võib pidada Abieluvaramääruse ettepaneku kontekstis kolmandate isikute kaitsmise seiskohast oluliseks. Seetõttu võib pigem asuda seisukohale, et viidatud säte ei kvalifitseeru üldist kehtivust omavaks sätteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses.

¹⁸⁷ Vt PKS § 27 lg 2 p 2.

KOKKUVÕTE

Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 võimaldaks liikmesriigi kohtutel enda avalike huvide kaitseks kohaldada abieluvararežiimile kohalduva õiguse kõrval ka enda õiguskorra selliseid sätteid, mille järgimist peetakse liikmesriigi avalike huvide seisukohast niivõrd oluliseks, et need on kohaldatavad sõltumata sellest, milline õigus oleks abieluvararežiimidele kohalduv õigus. Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli avada üldist kehtivust omavate sätete mõiste sisu Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses ning välja selgitada need Eesti materiaalsoiguses sisalduvad sätted, mis võiksid kvalifitseeruda üldist kehtivust omavateks säteteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses ning mida Eesti kohus võiks seetõttu viidatud artikli alusel kohaldada. Käesolevas magistritöös jõuti järgmiste järeldusteni.

Esiteks, riigisisese sätte Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse kuulumise ehk rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomu tuvastamiseks peab kohus lähtuma kolmest kumulatiivsest kriteeriumist: (a) kas riigisisene säte on kohaldatav igas olukorras, mis kuulub selle sätte reguleerimisalasse, olenemata sellest, milline on õigussuhtele kohalduv õigus; (b) kas riigisisene säte objektiivselt kaitseb liikmesriigi avalikke huve; ning (c) kas riigisisene säte on avalike huvide kaitsmise seisukohast oluline. Esimese kriteeriumi hindamisel, kui säte just otsesõnu ei ütle, et on kohaldatav sõltumata õigussuhtele kohalduvast õigusest, peab selgitama välja, kas seadusandjal oli tahe, et riigisisene säte kohalduks olenemata õigussuhtele kohalduvast õigusest. Kui seadusandja vastavat tahet ei ole võimalik tuvastada, siis võiks kohus sellise tahte olemasolu eeldada, kui teised kaks kriteeriumit on täidetud. Teise kriteeriumi hindamisel peab kohus sätet eesmärgipäraselt tõlgendama, et teha kindlaks, kas sätte eesmärk on kaitsta avalikke huve ning seejärel kontrollima, kas sätte kohaldamine avalike huvide kaitseks on objektiivselt põhjendatav. Kolmanda kriteeriumi hindamisel peab kohus selgeks tegema, kas säte on vastavate avalike huvide kaitsmise seisukohast oluline. Säte on avalike huvide kaitsmise seisukohast oluline, kui sätte kohaldamata jätmisel jääks vastav huvi olulisel määral kaitseta.

Teiseks, Abieluvaramääruse ettepaneku Art-s 22 kasutatud „avalike huvide” mõistet tuleks tõlgendada laiendavalt ning see mõiste peaks hõlmama ka sätteid, mis kaitsevad indiviidide huve. Nagu nähtus käesoleva magistritöö alapeatükis 3.2 läbiviidud analüüsist, väljendub eelnev asjaolu selles, et üldist kehtivust omavateks säteteks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses võivad kvalifitseeruda ka sätted, mis kaitsevad õigussuhte nõrgemat poolt või kolmandaid isikuid. Selliste sätete otsene eesmärk võiks küll olla indiviidide huvide

kaitse, kuid n-ö kaudne või üldisem eesmärk peaks olema seotud liikmesriigi avalike huvidega.

Kolmandaks, juhul kui tegemist on Euroopa Liidu sisese vaidlusega, peavad kohtud täiendavalt analüüsima, kas üldist kehtivust omava sätte Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses kohaldamine piirab mõnda neljast Euroopa Liidu põhivabadusest. Magistritöö alapeatükis 1.1 tuvastati, et kui üldist kehtivust omava sätte kohaldamine piirab mõnda neljast Euroopa Liidu põhivabadusest, siis peab kohus kontrollima, et üldist kehtivust omava sätte kohaldamine ei diskrimineeriks vaidluse osapoolt, oleks põhjendatav üldist kehtivust omavaid sätteid kohaldava liikmesriigi ülekaaluka avaliku huviga ning oleks proportsionaalne (st üldist kehtivust omava sätte kohaldamine on taotletava eesmärgi saavutamiseks sobiv, ning ei ole mõnda sama tõhusat, kuid vähem piiravat viisi eesmärgi saavutamiseks).

Neljandaks, kohtu asukohariigi üldist kehtivust omavaid sätteid Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses tuleb eristada kohtu asukohariigi imperatiivsetest sätetest (st sätetest, millest ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda). Üldist kehtivust omavad sätted Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 tähenduses ja imperatiivsed sätted suuremas osas kattuvad, sest üldist kehtivust omavatest sätetest ei saa pooled samuti kokkuleppel kõrvale kalduda, kuid lisaks imperatiivsusele peab üldist kehtivust omavatel sätetel olema ka rahvusvaheliselt imperatiivne iseloom. Kõik imperatiivsed sätted ei ole ühtlasi ka üldist kehtivust omavad sätted, kuid kõik üldist kehtivust omavad sätted on imperatiivsed sätted. Sellest tulenevalt peab mingi konkreetse riigisisese sätte rahvusvaheliselt imperatiivse iseloomu tuvastamiseks esmalt analüüsima, kas vastav riigisisene säte on imperatiivne. Üldist kehtivust omavate sätte ja imperatiivse sätte erinevus on see, et esimene on avalike huvide kaitsmise seisukohast olulisem kui teine. Seetõttu on kohtunikel lai diskretsiooni otsustamaks, millised avalikke huve kaitsvatest sätetest on niivõrd olulised, et need oleks kohaldatavad olenemata õigussuhte kohalduvast õigusest ning langeks seetõttu üldist kehtivust omavate sätete kategooriasse. Sätte olulisuse hindamine võib objektiivselt olla problemaatiline, sest olulisus ei pruugi tuleneda sätte sõnastusest, kontekstist ega eesmärgist. Konkreetse sätte avalike huvide seisukohast olulisus võib sõltuda mh ka konkreetse õigussuhte asjaoludest.

Viiendaks, igal konkreetsel juhul peaks kaaluma, kas Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamine on õigustatud, kuna Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisega piiratakse Abieluvaramääruse ettepaneku üldisi eesmärke.

Kuuendaks, liikmesriigi kohus peab üldist kehtivust omava sätte kindlakstegemisel hindama, kas riigisisese sätte eesmärk on kaitsta kohtu asukohariigi avalikke huve. Kohus peab seega riigisisest sätet eesmärgipäraselt tõlgendama ning selgitama välja sätte eesmärgi. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 eesmärk – avalike huvide kaitsmine – hõlmab kolme alameesmärki: avaliku korra kaitsmise eesmärk, õigussuhte nõrgema poole kaitsmise eesmärk ning kolmandate isikute kaitsmise eesmärk.

Seitsmendaks, selleks, et riigisisene säte kuuluks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse on oluline, et vastaval sätel oleks abieluvara jagamise või abieluvara valitsemise (vaidlusega) seos ning kohtul tekiks vaidluse raames vajadus vastavat sätet kohaldada. Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse kuuluda võivad sätted ei paikne ainult PKS-i abikaasade varasuhete regulatsioonis, vaid neid võib leida ka muudes seadustes (nt TsÜS, PankrS, VÕS). Üldist kehtivust omavateks säteteks Abieluvaramääruse ettepaneku tähenduses võiksid kvalifitseeruda TsÜS § 86, § 92, § 94, § 96 ning § 138 lg 1; VÕS § 6; PKS § 16, § 30 lg 2; PankrS § 112:

- TsÜS § 86 lg 1 kaitseb Eesti riigi avalikku korda (st PS-ist tulenevat väärtussüsteemi) seeläbi, et välistab taoliste tehingute kehtivuse, mis on vastuolus Eesti õiguskorra üldpõhimõtetega ja Eesti ühiskonnas valitsevate väärtushinnangutega;
- TsÜS § 86 lg 2 sätestab ebaproportsionaalsetel tingimustel sõlmitud tehingu tühisuse. TsÜS § 86 lg 2 otsene eesmärk on kaitsta õigussuhte nõrgemat poolt, kuid regulatsiooni eesmärgiks on ühtlasi, nagu ka TsÜS § 86 lg-1 1, PS-ist tuleneva väärtussüsteemi kaitsmine;
- TsÜS § 92 ja § 94 on tehingu tühistamise alused, mille eesmärgiks on õiguskäibe ning usalduse kaitsmine ning mis seeläbi kaitsevad Eesti riigi avalikku korda;
- TsÜS § 96, mis on samuti tehingu tühistamise alus, kaitseb PS §-ga 19 tagatud vaba eneseteostuse õigust;
- TsÜS § 138 lg 1 ja VÕS § 6 lg 1 sätestavad hea usu põhimõtte, mis kaitseb PS-ga kehtestatud väärtussüsteemi. TsÜS § 138 lg 1 ja VÕS § 6 lg 1 võiksid kuuluda Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamisalasse, juhul kui nende sätete alusel täiendatakse või muudetakse poolte õiguste või kohustuste sisu;
- PKS § 16 sätestab perekonna ülalpidamiskohustuse. Viidatud säte kaitseb õigussuhte nõrgemat poolt, võimaldades vähemkindlustatud abikaasale ülalpidamise, kuid regulatsiooni üldisem eesmärk on ühtlasi kaitsta perekonda kui tervikut;

- PKS § 30 lg 2 koostoimes PKS § 31 lg-ga 1 ja §-ga 32 sätestab perekonna eluaseme käsutuspiirangu ning vastab PS § 27 lg 1 mõttele, tagades perekonna olemasolu ja säilimise;
- PankrS § 112 sätestab ühisvara jagamise tagasivõitmise tingimused. PankrS § 112 eesmärgiks on kaitsta võlausaldajate huve, suurendades võimalust, et võlausaldajad saavad oma nõuded võlgnikust abikaasa vastu mingiski ulatuses rahuldatud.

Kokkuvõttes leiti, et Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamine Eestis on võimalik ainult väga erandlikel juhtudel, kuna Abieluvaramääruse ettepaneku Art-st 22 tulenev üldist kehtivust omavate sätete instituut piirab Abieluvaramääruse ettepaneku alusel välisriigi õiguse kohaldamist ning Abieluvaramääruse ettepaneku üldisi eesmärke. Isegi, kui kõik eespool viidatud kriteeriumid on täidetud ning riigisisese sätte võiks kvalifitseeruda üldist kehtivust omavaks sätteks, tuleks Abieluvaramääruse ettepaneku Art 22 kohaldamise üle otsustamisel kaaluda, kas Abieluvaramääruse ettepaneku üldiste eesmärkide piiramine on igal konkreetsel juhul õigustatud.

The concept of overriding mandatory provisions in Article 22 of the EU Regulation on Matrimonial Property Regimes (Summary)

In March 2011 the European Commission presented a Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes (hereinafter the Regulation on Matrimonial Property Regimes). So far the Estonian courts have determined the applicable law to marital property relations of spouses under the Estonian Private International Law Act (PILA) and relevant international agreements. Once the Regulation on Matrimonial Property Regime is adopted and enters into force, the Estonian courts will be bound by it.

According to Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes: *“the provisions of the Regulation on Matrimonial Property Regimes shall be without prejudice to the application of imperative provisions the upholding of which is regarded as crucial by a Member State for safeguarding its public interests, such as its political, social or economic organization, to such an extent that they are applicable to any situation falling within their scope, irrespective of the law otherwise applicable to the matrimonial property regime under the Regulation on Marital Property Regimes”*. Article of the 22 Regulation on Matrimonial Property Regimes does not provide any specific guidance on determining which imperative provisions ‘are applicable irrespective of the law otherwise applicable to the matrimonial property regime’. The aim of this dissertation is to determine the meaning of the term ‘overriding mandatory provisions’ and to identify such provisions of Estonian substantive law which could qualify as overriding mandatory provisions in the meaning of Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes. To achieve this aim, a comparative-analytical research method has been used. Specifically, Article 22 of Regulation on Matrimonial Property Regimes was compared to similar provisions of the European Union Regulation 593/2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I Regulation) and the EU Regulation 864/2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II Regulation). Also the meaning of ‘overriding mandatory provisions’ in the meaning of Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes has been determined by analyzing relevant case law of the Court of Justice of the European Union (CJEU).

According to the CJEU the meaning of a provision under EU law must be determined based on the wording of the provision, the context in which it occurs and the purpose of the

provision.¹⁸⁸ Taking this interpretation of the CJEU into account, this dissertation comprises of three chapters. The first chapter of the dissertation determines the nature of overriding mandatory provisions on the basis of the wording of Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes. The second chapter of the dissertation determines the nature of the term ‘overriding mandatory provisions’ by taking into account the context in which the term occurs, primarily the Rome I Regulation, the Rome II Regulation and the Regulation on Matrimonial Property Regimes.. The third chapter of the dissertation determines the nature of the term ‘overriding mandatory provisions’ by taking into account the purpose of Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes, which is to protect the public interests of the Member State.

Based on the wording of the Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes the following conclusions are made in the dissertation. In evaluating the possible overriding mandatory nature of a provision, it is important to determine if all the following three criteria exist: (a) the national provision is applicable to any situation falling within the scope of the provision, irrespective of the law otherwise applicable to the matrimonial property regime under the Regulation on Matrimonial Property Regimes; (b) the national provision of the Member State objectively protects the public interests of the Member State; (c) the national provision is essential to the protection of the public interests. If the provision does not expressly stipulate that it is applicable regardless of the law otherwise applicable, then the court should clarify the intention of the legislature. If the intent of the legislature cannot be identified, then the court may presume the existence of such an intention, if the other two criteria are met (*i.e.* objectively protects and is essential for the protection of the public interests of the Member State). In evaluating the second criterion, the court must interpret the provision and determine if the purpose of the provision is to protect the public interests and thereafter verify whether the application of the provision is objectively justified in order to protect the public interest. In evaluating the third criterion, the court must determine whether the provisions is essential to the protection of public interests. A provision is essential for the protection of public interest if the public interest would to a significant degree remain without protection if the provision were not applied.

¹⁸⁸ EKo 10.03.2005, C-336/03, *easyCar (UK) Ltd versus Office of Fair Trading*. – EKL 2005, I k 1947, p 21.

In the second chapter of the dissertation it is concluded that overriding mandatory provisions and mandatory provisions overlap in a significant degree. Both of these types of provisions cannot be derogated from by agreement, however overriding mandatory provisions must have an internationally mandatory nature. All mandatory provisions of the Estonian law are not also overriding mandatory provisions at the same time, but all overriding mandatory provisions are also mandatory provisions. Thus, in order to assess whether a provision is overriding it is important to first determine if the provision is of a mandatory nature. It was determined that the difference between overriding mandatory provisions and mandatory provisions is merely a difference in degree of importance and therefore the courts have a wide discretion in determining whether mandatory provisions of Estonian law are of internationally mandatory nature (*i.e.* overriding mandatory provisions) in the sense of Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes. Evaluating the importance of a provision can be problematic, because the importance of a provision might not directly arise from the wording, context or purpose of the provision. The importance of a provision might among others depend on the circumstances of a particular legal relationship.

In the third chapter of the dissertation the purpose of Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes is analyzed. Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes limits the general objectives of the Regulation on Marital Property Regimes and therefore Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes should be applicable only in very exceptional cases. When considering the application of Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes the court should consider whether the limiting of the general objectives of the Regulation is warranted in a particular case. The national court must assess whether a national provision is intended to protect the public interests when determining if that provision is an overriding mandatory provision. The court must therefore also interpret the national provision to clarify its purpose. Protection of public interests is the primary purpose of Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes. This primary purpose of Article 22 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes can be divided into three sub-purposes:

- protection of fundamental goals and values of the society;
- protection of the weaker party;
- protection of third parties.

Particular national provisions were analysed in light of these sub-purposes and it was concluded that the following provisions may potentially be overriding mandatory provisions:

- General Part of the Civil Code Act § 86, § 92, § 94, § 96, § 138;
- Law of Obligations Act § 6;
- Family Law Act § 16, § 31 (2); and
- Bankruptcy Act § 112.

Agnes Kangur

05.05.2014

KASUTATUD LÜHENDID

Art –	artikkel
AÕS –	asjaõigusseadus
EKo –	Euroopa Kohtu otsus
ELTL –	Euroopa Liidu toimimise leping
Kaubandusagentide direktiiv	Nõukogu 18. detsember 1986. a. direktiiv 86/653/EMÜ füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevate kaubandusagentide tegevust käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta
PankrS –	pankrotiseadus
Perekonnaseaduse muutmise eelnõu	Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 546 SE seletuskiri
PKS –	perekonnaseadus
PS –	põhiseadus
PärS –	pärimisseadus
REÕS –	rahvusvahelise eraõiguse seadus
RKHKo –	Riigikohtu Halduskolleegiumi otsus
RKKKo	Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus
RKPSJKo	Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus
RKTKo –	Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi otsus

Rooma I määrus –	Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 17.06.2008. a määrus (EÜ) nr 593/2008 lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta
Rooma II määrus –	Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11.07.2007. a määrus (EÜ) nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhete suhtes kohalduva õiguse kohta
RT –	Riigi Teataja
TsMS –	tsiviilkohtumenetluse seadustik
TsÜS –	tsiviilseadustiku üldosa seadus
Töötajate lähetamise direktiiv –	Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 96/71/EÜ töötajate lähetamise kohta seoses teenuste osutamisega
VÕS –	võlaõigusseadus

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Basedow, J. (ed.). De quelques regles generales de conflits de lois dans les codifications récentes. Private Law in the International Arena. Cambridge: Cambridge University Press 2000.
2. Basedow, J., Hopt, K. J. et al. (eds.). The Max Planck encyclopedia of European private law. Volume 2. Oxford: Oxford University Press 2012.
3. Bělohávek, A. J. Rome Convention, Rome I Regulation: commentary; new EU conflict-of-laws rules for contractual obligations. Huntington, NY: Juris 2010.
4. Bonomi, A. Mandatory Rules in Private International Law. – Yearbook of Private International Law 1999, vol 1, pp 213-247.
5. Bonomi, A. Overriding Mandatory Provisions in the Rome I Regulation on the Law Applicable to Contracts. – Yearbook of Private International Law 2008, vol 10, pp 285-300.
6. Calliess, G. P. (ed.). Rome Regulations: commentary on the European rules of the conflict of laws. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International 2011.
7. Chong, A. The Public Policy and Mandatory Rules of Third Countries in International Contracts. – Journal of Private International Law 2006, vol 2, pp 27-70.
8. Degener, K. Kommissionsvorschlag zur Klärung der Vermögensverhältnisse bei internationalen Paaren und mögliche Folgen. – Juridica International 2013, vol 20, pp 112-120.
9. Dickinson, A. The Rome II Regulation: The Law Applicable to Non-Contractual Obligations. New York: Oxford University Press 2008.
10. Ferrari, F. et al. (eds.). Rome I Regulation. The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe. Munich: Sellier 2009.
11. Huber, P. (ed.). Rome II Regulation. Pocket Commentary. Munich: Sellier 2011.
12. Ikkonen, K. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste. – Juridica 2005/3, lk 187-199.
13. Jankelevitš, R. Avalik kord ja imperatiivsed sätted rahvusvahelises eraõiguses. – Juridica 2002/7, lk 479-486.
14. Jõgi, K. M. Kohustuslikud sätted Rooma I määruse kontekstis. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool 2010.
15. Kuipers, J.-J. EU Law and Private International Law: The Interrelationship in Contractual Obligations. Leiden: Nijhoff 2011.

16. Kull, I., Käerdi, M., Kõve, V. Võlaõigus I Üldosa. Tallinn: Juura 2004.
17. Madise, Ü., Aaviksoo B. et al. (toim.). Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. 3. tr. Tallinn: Juura 2012.
18. Nurmela, I. et al. Rahvusvaheline eraõigus. Tallinn: Juura 2008.
19. Piir, R. Eingreifen oder nicht eingreifen, das ist hier die Frage. Die Problematik der Bestimmung und des Anwendungsbereichs der Eingriffsnormen im internationalen Privatrecht. – *Juridica International* 2010, vol 17, pp 199-206.
20. Piir, R. Imperatiivne õigus privaatautonomia üldise piiranguna lepingule kohaldatava õiguse valimisel: magistritöö, Tartu Ülikool, 2008.
21. Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. 3rd ed. London: Sweet and Maxwell 2009.
22. Saare, K., Sein, K., Simovart, M. A. Tehingu tühistamise aluseks oleva eksimuse ja pettuse piiritlemine. – *Juridica* 2007/10, lk 705-714.
23. Säcker, F. J., Roxecker, R. (Hrsg.). Münchener Kommentar zum BGB. Bd. 10. 5. Aufl. München: Beck 2010.
24. Torga, M. Õigusabilepingute kohaldamine tsiviilvaidluste lahendamisel Eesti kohtutes. – Kohtute aastaraamat 2012. Tallinn 2013, lk 76-81.
25. Trávníčková, S. Limitation of choice of law – mandatory and internationally mandatory rules. *Days of law*. Brno 2008, pp 788-798.
26. Vallimäe, M. Abikaasade privaatautonomia piirangud Euroopa ja Eesti rahvusvahelises eraõiguses. Magistritöö. Tartu Ülikool 2013.
27. Varul, P. et al. Tsiviilseadustiku üldosa seadus: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010.
28. Varul, P. et al. Võlaõigusseadus I: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006.
29. Varul, P. Tühine tehing. – *Juridica* 2011/1, lk 35-46.

Kasutatud õigusaktid

A) Eesti Vabariigi välislepingud ja muud rahvusvahelised konventsioonid

30. Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping. 11.11.1992. – RT II 1993, 6, 5.
31. Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades. 26.01.1993. – RT II 1993, 16, 27.

32. Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ning kriminaalasjades. 15.02.1995. – RT II 1995, 13, 63.
33. Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ning kriminaalasjades. 27.11.1998. – RT II 1999, 4, 22.
34. Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon. – ELT C 83, 30.03.2010.
35. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C83/389, 30.03.2010.
36. 27. septembri 1968. aasta konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. – Euroopa Ühenduste Teataja (EÜT) C 027, 26.01.1998, lk 1-27.
37. 19. juunil 1980. aastal Roomas allakirjutamiseks avatud lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatava õiguse konventsioon. – ELT C 169, 08.07.2005, lk 10-22.

B) Euroopa Liidu määrused ja direktiivid

38. Nõukogu määrus (EL) nr 1259/2010, 20. detsember 2010, tõhustatud koostöö rakendamise kohta abielulahutuse ja lahuselu suhtes kohaldatava õiguse valdkonnas. – ELT L 343/10, 29.12.2010.
39. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 17.06.2008. a määrus (EÜ) nr 593/2008, lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta. – ELT L 177, 04.07.2008, lk 6-16.
40. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11.07.2007. a määrus (EÜ) nr 864/2007, lepinguväliste võlasuhete suhtes kohalduva õiguse kohta. – ELT L 199, 31.07.2007, lk 40-49.
41. Nõukogu määruse (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (Brüssel I). – ELT L 12/1, 16.01.2001, lk 42-64.
42. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 96/71/EÜ, 16. detsember 1996, töötajate lähetamise kohta seoses teenuste osutamisega. – ELT L 018, 21.01.1997, lk 1-6.
43. Nõukogu direktiiv 93/13/EMÜ, 5.aprill 1993, ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes. – ELT L 095, 21.03.1993, lk 29-34.
44. Nõukogu direktiiv 86/653/EMÜ, 18. detsember 1986, füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevate kaubandusagentide tegevust käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta. – ELT L 382, 31.12.1986, lk 17-21.

C) Eesti Vabariigi riigisisese õigusaktid

45. Rahvusvahelise eraõiguse seadus. – RT I 2002, 35, 217; RT I 2009, 59, 385.
46. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 06.12.2010, 12.
47. Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395; RT I, 27.06.2012, 12.
48. Haldusmenetluse seadus. – RT I 2001, 58, 354; RT I, 23.02.2011, 8.
49. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 26.02.2014, 8.
50. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 26.02.2014, 6.
51. Politsei ja piirivalve seadus. – RT I 2009, 26, 159; RT I, 02.07.2013, 18.
52. Asjaõiguse seadus. – RT I 1993, 39, 590; RT I, 13.03.2014, 82.
53. Pärimisseadus. – RT I 2008, 7, 52; RT I, 09.10.2013, 3.
54. Pankrotiseadus. – RT I 2003, 17, 95; RT I, 13.03.2014, 94.

D) Välisriikide õigusaktid

55. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch. - BGBl. I S. 2494, ber. 1997 I S. 1061; BGBl. I S. 3719) m.W.v. 09.10.2013.

Kasutatud kohtupraktika

A) Euroopa Kohtu kohtupraktika

56. EKo 17.10.2013, C-184/12, *Unamar*. – EKL (avaldamata). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=143185&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=472446> (02.05.2014).
57. EKo 19.11.2009, C-402/07 ja C-432/07, *Sturgeon jt.* – EKL 2009, lk 10923.
58. EKo 19.06.2008, C-319/06, *Komisjon vs Luksemburg*. – EKL 2008, lk 4323.
59. EKo 26.10.2006, C-168/05, *Mostazo Claro*. – EKL 2006, lk I-10421.
60. EKo 10.03.2005, C-336/03, *easyCar (UK) Ltd versus Office of Fair Trading*. – EKL 2005, lk 1947.
61. EKo 20.01.2005, C-464/01, *Gruber*. – EKL 2005, lk 439.
62. EKo 30.09.2003, C-167/01, *Inspire Art*. – EKL 2003, lk 10155.
63. EKo 03.05.2001, C-306/98, *Monsanto*. – EKL 2001, lk 3279.
64. EKo 09.11.2000, C-381/98, *Ingmar*. – EKL 2000, lk I-09305.
65. EKo 11.05.2000, C-38/98, *Renault v Maxicar*. – EKL 2000, lk 2973.
66. EKo 28.03.2000, C-7/98, *Krombach*. – EKL 2000, lk 1935.

67. EKo 27.01.2000, C-164/98, P DIR International Film and Others v Commission. – EKL 2000, lk 447.
68. EKo 23.11.1999, C-369/96, Arblade. – EKL 1999, lk I-08453.
69. EKo 02.04.1998, C-296/95, The Queen vs. Commissioners of Customs and Excise, ex parte EMU Tabac jt. – EKL 1998, lk 1605.
70. EKo 03.07.1997, C-269/95, Benincasa vs. Dentalkit. – EKL 1997, lk 3767.
71. EKo 09.01.1997, C-383/95, Rutten vs. Cross Medical. – EKL 1997, lk 57.
72. EKo 28.03.1996, C-272/94, Guiot. – EKL 1996, lk I-01905.
73. EKo 10.10.1996, C-78/95, Hendrikman ja Feyen vs. Magenta Druck & Verlag. – EKL 1996, lk 4943.
74. EKo 30.11.1995, C-55/94, Gebhard. – EKL 1995, lk 4165.
75. EKo 14.09.1995, C-128/94, Hönig v Stadt Stockach. – EKL 1995, lk 3389.
76. EKo 25.07.1991, C-288/89, Gouda. – EKL 1991, lk 4007.
77. EKo 26.02.1991, C-180/89, Komisjon vs Itaalia. – EKL 1991, lk 709.
78. EKo 26.02.1991, C-154/89, Komisjon vs Prantsusmaa. – EKL 1991, lk 659, p 14-15.
79. EKo 27.09.1988, C-189/87, Kalfelis vs. Schröder jt. – EKL 1988, lk 5565.
80. EKo 04.02.1988, C-145/86, Hoffmann vs. Krieg. – EKL 1988, lk 645.
81. EKo 27.01.1988, C-349/85, Taani vs. Komisjon. – EKL 1988, lk 169.
82. EKo 04.12.1986, C-220/83, Komisjon vs. Prantsusmaa. – EKL 1986, lk 3663.
83. EKo 06.10.1982, C-283/81, CILFIT vs. Ministero della Sanità. – EKL 1982, lk 03415.
84. EKo 17.12.1981, C-279/80, Webb. – EKL 1981, lk 3305, p 19.
85. EKo 18.03.1980, C-62/79, Coditel vs. Ciné Vog Films. – EKL 1980, lk 881.
86. EKo 14.10.1976, C-29/76, LTU vs. Eurocontrol. – EKL 1976, lk 1541.

B) Eesti kohtupraktika

87. RKTko 15.01.2014, 3-2-1-149-13.
88. RKTko 11.04.2013, 3-2-1-36-13.
89. RKTko 13.03.2013, 3-2-1-10-13.
90. RKTko 27.02.2012, 3-2-1-143-11.
91. RKTko 06.02.2012, 3-2-1-149-11.
92. RKTko 17.06.2011, 3-2-1-49-11.
93. RKKko 22.09.2010, 3-1-1-60-10.
94. RKTko 27.01.2010, 3-2-1-153-09.
95. RKTko 13.01.2010, 3-2-1-152-09.

96. RKTko 13.02.2008, 3-2-1-140-07.
97. RKKko 21.05.2007, 3-1-1-7-07.
98. RKTko 03.10.2006, 3-2-1-77-06.
99. RKTko 19.10.2005, 3-2-1-93-05.
100. RKTko 23.09.2005, 3-2-1-80-05.
101. RKTko 27.10.2004, 3-2-1-99-04.
102. RKPJKo 21.01.2004, 3-4-1-7-03.
103. RKTko 20.11.2003, 3-2-1-128-03.
104. RKHko 18.05.2000, 3-3-1-11-00.
105. RKKko 12.03.1996, 3-1-1-32-96.

C) Välisriikide kohtupraktika

106. Saksa Liidu Ülemkohtu 13.12.2005. a. otsus kohtuasjas XI ZR 82/05.

Muud materjalid

107. Euroopa Komisjoni ettepanek: Nõukogu määrus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta abieluvararežiime käsitlevates asjades. 16.03.2011. KOM(2011) 126 - 2011/0059 (CNS), lk 2-28.
108. Euroopa Parlamendi 10. septembri 2013. aasta seadusandlik resolutsioon ettepaneku kohta võtta vastu nõukogu määrus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta abieluvararežiime käsitlevates asjades (COM(2011)0126 – C7-0093/2011 – 2011/0059(CNS)).
109. Euroopa Komisjoni ettepanek: Nõukogu määrus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta abieluvararežiime käsitlevates asjades. 16.03.2011. KOM(2011) 126 - 2011/0059 (CNS), muudetud Euroopa Parlamendi 10.09.2013 resolutsiooniga nr P7_TA(2013)0338.
110. Vorschlag für eine VERORDNUNG DES RATES über die Zuständigkeit, das anzuwendende Recht, die Anerkennung und die Vollstreckung von Entscheidungen im Bereich des Ehegüterrechts. 16.3.2011. KOM/2011/0126 endg. - CNS 2011/0059.
111. Proposition de RÈGLEMENT DU CONSEIL relatif à la compétence, la loi applicable, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière de régimes matrimoniaux. 16.3.2011. COM/2011/0126 final - CNS 2011/0059.

112. Proposta di REGOLAMENTO DEL CONSIGLIO relativo alla competenza, alla legge applicabile, al riconoscimento e all'esecuzione delle decisioni in materia di regimi patrimoniali tra coniugi. 16.3.2011. COM/2011/0126 def. - CNS 2011/0059.
113. Ehdotus NEUVOSTON ASETUS tuomioistuimen toimivallasta, sovellettavasta laista sekä päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta aviovarallisuussuhteita koskevista asioissa. 16.3.2011. KOM/2011/0126 lopull. - CNS 2011/0059.
114. Proposal for a COUNCIL REGULATION on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes. 16.3.2011. COM/2011/0126 final - CNS 2011/0059.
115. Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma I määrus). Brüssel 15.12.2005 KOM(2005) 650 lõplik. 2005/0261 (COD)
116. Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II). Brüssel, 22.7.2003 COM(2003) 427 lõplik. 2003/0168 (COD).
117. M. Giuliano, P. Lagarde. Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations. – EÜT C 282, 31.10.1980.
118. M. Langemets. *et al.* Eesti keele seletav sõnaraamat. Eesti kirjakeele seletussõnaraamatu 2. täiendatud ja prandatud trükk. Tallinn: Eesti keele Sihtasutus 2009. Veebiväljaanne arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.eki.ee/dict/ekss/> (02.05.2014).
119. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 546 SE seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=be809fb2-34b3-4079-aa84-807c020db2b4&> (02.05.2014).
120. Perekonnaseaduse eelnõu 543 SE seletuskirjas. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=b08d579a-6ae6-7288-be34-fcfd72f84e0&> (02.05.2014).
121. Perekonnaseaduse eelnõu 55 SE seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=95322&u=20110816094436> (02.05.2014).
122. Terminibaas ESTERM. Eesti Õiguskeel. Otsing: „avalik kord”. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://mt.legaltext.ee/esterm/> (02.05.2014).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Agnes Kangur** (sünnikuupäev: **20.03.1990**),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Üldist kehtivust omavate sätete mõiste kavandatava Euroopa abieluvararežiimide määruse Art 22 tähenduses

mille juhendaja on **MJur Maarja Torga**,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **02.05.2014**